

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za fonetiku

**ULOGA EMOCIJA U ARGUMENTACIJI
NA SLUČAJU IZBJEGLIČKE KRIZE**

Diplomski rad

Lukrecia Ana Lovrić

Mentorica: dr.sc. Gabrijela Kišiček

Zagreb, svibanj 2016.

SADRŽAJ

Sažetak.....	2
Abstract.....	3
1. Uvod.....	5
2. Teorijski okvir.....	6
2.1. Povijesni pregled emocija u retorici.....	6
2.2. Suvremeni pogledi na emocije u argumentaciji.....	9
2.3. Pogrešno djelovanje na emocije.....	16
2.3.1. Pogrešni emotivni argumenti.....	14
2.3.2. Ostale argumentacijske pogreške.....	22
3. Analiza.....	26
3.1. Ciljevi i hipoteze.....	27
3.2. Metode analize i materijal.....	27
3.3. Rezultati analize i rasprava.....	28
3.3.1. Pogrešni emotivni argumenti.....	28
3.3.2. Legitimni emotivni argumenti i ambivalentni primjeri.....	46
4. Zaključak.....	62
5. Literatura.....	66

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se istraživanjem i procjenjivanjem emotivnih argumenata na slučaju izbjegličke krize koja je započela u 2015. godini, a prema procjenama UN-ove Agencije za izbjeglice dosad je prisilila oko milijun ljudi na bijeg u europske zemlje. Kriza se promatrala u razdoblju od rujna 2015. do kraja travnja 2016. preko medijskih izjava, intervju, govora i ostalih oblika političkog i javnog diskursa koje su u tom razdoblju prenosili domaći i strani mediji.

Prvi dio istraživanja predstavlja teorijski opis dosad prikupljenih podataka o emotivnim argumentima u kojem se suprotstavljaju tradicionalni i suvremeni pristup. Osim najčešćih emotivnih argumenata, navode se i ukratko opisuju i ostale tipične argumentacijske pogreške.

Drugi dio istraživanja obuhvaća analizu emotivnih argumenata koja se temelji pretežito na suvremenoj klasifikaciji argumentacijskih pogrešaka prema autorima kao što su Walton, Tindale, Cobi i Cohen, Hamblin i ostali. Pri procjenjivanju njihove legitimnosti u obzir su uzete metode poput Gilbertovih modusa kombinirane argumentacije, Waltonovih i Tindaleovih kritičkih pitanja, RSA kriterija neformalne logike Johnsona i Blaira i slično. Budući da je riječ o inherentno emotivnoj i osjetljivoj temi, hipoteza istraživanja je da će se u političkom i javnom diskursu često pribjegavati emotivnoj argumentaciji. Cilj istraživanja je utvrditi kakvu ulogu imaju emocije u argumentaciji na konkretnom slučaju izbjegličke krize; koriste li se više legitimni ili pogrešni emotivni argumenti i s kojom namjerom te pomaže li više ili odmaže takva argumentacija u rješavanju problema vezanih uz krizu. Krajnji je cilj istraživanja doprinijeti boljem razumijevanju emocionalne argumentacije i potaknuti na daljnja istraživanja i prikupljanja novih činjenica u području emotivnih argumenata.

Rezultati pokazuju da se u kontekstu izbjegličke krize emotivni argumenti koriste vrlo često i to više u obliku pogrešnih nego legitimnih argumenata. Najviše zastupljeni argumenti su *admetum* i *ad misericordiam* uz koje nerijetko stoje *slippery slope* argumenti i pogreške generalizacije i pristrane statistike. Od emotivnih argumenata uočavaju se i *ad baculum*, *ad superbiam*, *ad hominem* i drugi. Budući da ne postoji jasno određen sustav evaluacije emotivnih argumenata, u brojnim slučajevima teško je odrediti radi li se o legitimnim ili pogrešnim argumentima.

Ključne riječi: argumentacija, argumentacijske pogreške, emotivni argumenti, izbjeglička kriza, javni diskurs

ABSTRACT

The purpose of this paper was to detect and evaluate the emotional arguments made in the case of the refugee crisis. The refugee crisis began in 2015, and according to estimates by the UN Refugee Agency, so far it has forced about a million people to flee to European countries. The crisis was followed through media statements, interviews, speeches and other forms of political and public discourse that were transmitted by domestic and foreign media in the period from September 2015 to the end of April 2016.

The first part of the study represents a theoretical description of emotional arguments which include both traditional and contemporary approach on the matter. Except from the most common emotional arguments, typical fallacies are listed and briefly described as well.

The second part of the study includes an analysis of emotional arguments based mainly on modern classification of fallacies by theorists such as Walton, Tindale, Cobi and Cohen, Hamblin and others. In evaluating their legitimacy various methods such as Gilbert's modes of coalescent argumentation, Walton's and Tindale's critical questions, Johnson's and Blair's RSA criteria of informal logic and others have been taken into account.

Since the topic is quite sensitive and inherently emotional, the research hypothesis was that emotional arguments will be widely used in the political and public discourse. The aim of the research was to ascertain what role the emotions have in the argumentation in the particular case of the refugee crisis; whether legitimate or fallacious emotional arguments were used more and with what purpose, as well as whether they were relevant for solving issues related

to the refugee crisis. The ultimate goal of this research was to contribute to the better understanding of the emotional argumentation and to encourage further research and gathering of new facts in the field of emotional argumentation.

The results of the research show that in the context of the refugee crisis emotional arguments were used very often. The fallacious emotional arguments were used more frequently than the legitimate ones. The most frequent emotional arguments were *ad metum* and *ad misericordiam*, often followed by fallacies such as *slippery slopes*, generalizations or biased statistics. *Ad baculum*, *ad superbiam*, *ad hominem* and other similar emotional arguments were also noticed in the selected examples. Since a clearly defined system of the evaluation of emotional arguments does not exist, in many cases it was difficult to determine whether the arguments were legitimate or fallacious.

Keywords: argumentation, fallacies, emotional arguments, refugee crisis, public discourse

1. UVOD

Uloga emocija¹ u argumentaciji važna je, ali još uvijek nedovoljno istražena tema. Retorika kao "umijeće uvjeravanja" prepoznala je važnost emocionalnih argumenata, ali su tradicionalno bili smatrani iracionalnim, neobjektivnim i pristranim argumentima kojima se nastoji izbjeći logička kritika (Groarke, 2010). Ipak, suvremeni autori ističu povezanost razuma i emocija te istražuju u kojim područjima ta dva naizgled oprečna pojma mogu biti

---

¹ Iako jezični termini 'emocije' i 'osjećaji' prema nekim istraživanjima nisu istovjetni jer njima upravljaju različiti neurološki sustavi, u ovom radu koristit će se kao sinonimi.

podjednako relevantni i snažni argumenti. Upozoravaju da je najvažniji kontekst argumentacije – okolnosti, situacija, publika, tema argumentacije moraju biti odgovarajući kako bi emocije dobile status legitimnog argumenta.

Kada je riječ o određenim političkim pitanjima i inicijativama, i teorija i praksa pokazuju da emocije mogu imati ključnu ulogu u argumentaciji jer djeluju kao prečac za uvjeravanje publike, odnosno na brži i jednostavniji način motiviraju na određenu akciju (primjerice brojni *ad misericordiam* argumenti u humanitarnim kampanjama za bolesnu djecu, pomoć zemljama Trećeg svijeta i sl.) (Tindale, 2007). Važno je postaviti pitanje služe li takvi argumenti za uvjeravanje ili manipuliranje publikom, jesu li dio *logosa* ili su samo logička pogreška kojom se nastoji odvratiti od kritičkog razmišljanja i procjene predstavljenih dokaza (Groarke, 2010). Zato neki teoretičari naglašavaju da uloga emocija u argumentaciji ne može biti proizvoljna i bez strukture, već se mora razumno procijeniti (Brinton, 1988), te razvijaju tzv. "odgovoran pristup emotivnim argumentima" koji predlaže načine procjene i analize emotivnih argumenata na temelju teorije osobnosti, alternativnim mehanizmima rješavanja sporova, metodama jačanja pravednosti itd. (Carozza, 2009 prema Groarke, 2010).

Ovaj rad bavit će se istraživanjem i procjenjivanjem emotivnih argumenata na slučaju izbjegličke krize – jedne od najaktualnijih recentnih tema u svjetskim medijima. Cilj ovog rada je doprinijeti boljem razumijevanju emocija u argumentaciji i potaknuti na prikupljanje novih činjenica o toj temi te na temelju konkretnog slučaja izbjegličke krize pokušati procijeniti korisnost i/ili štetnost upotrebe emotivnih argumenata u raspravi.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. POVIJESNI PREGLED ULOGE EMOCIJA U RETORICI

Povezanost emocija i razuma prepoznata je još u antičkoj retorici. Jedna od najvažnijih antičkih rasprava u teoriji argumentacije temeljila se na dokazivanju dvaju principa: da emocije utječu na argumente i/ili da argumenti utječu na emocije. U drugom slučaju, argumentima se publici pokušavaju usaditi određeni stavovi i pobuditi emocije koje će te stavove osnažiti i poduprijeti (primjerice kada je riječ o pozivanju na neku akciju,

pobuđivanje patriotizma i sl.) (Groarke, 2010). Za razliku od tradicionalnih teoretičara, antički mislioci predaristotelovskog doba ne osuđuju i ne odbacuju mogućnost povezanosti emocija i argumenata, već smatraju da taj fenomen treba detaljnije istražiti i izvući neke korisne zaključke iz toga. Zato razvijaju deskriptivan i normativan pristup procjene tih argumenata (ibid.). Najočitiiji primjer takvog stava možemo pronaći kod sofista koji su vješto koristili snagu emocija kao sredstvo uvjeravanja i navođenja na određene zaključke. Poznati grčki govornik Gorgija (2. polovica 5. st. pr. Kr.) više naglašava snagu riječi i prilagodbu govora slušateljstvu negoli relevantnost dokaza: ravnamo se prema onima kojima se obraćamo. Cilj nije izvođenje vjerojatnih zaključaka, nego korisnost ili užitak. (Meyer, 2008). U svom poznatom djelu *Pohvala Helene* Gorgija tvrdi da djelovanje na emocije postiže čudotvoran učinak: "može ukloniti strah, umiriti bol, stvoriti radost, povećati samilost...", a drugdje uspoređuje zavodljivost riječi s drogom: "Kao što različite droge izvlače različit duh iz tijela, neke spašavaju od bolesti, a druge uzimaju živote, tako i riječi: neke prouzrokuju bol, druge razvedravaju, neke unose strah, neke potiču na hrabrost, a neke mogu zavesti i prevariti dušu snagom uvjeravanja" (Groarke, 2010:5).

Iako sofisti uspješno demonstriraju snagu emocija u argumentativnom diskursu, ne objašnjavaju jasnu razliku između kognitivnih i emotivnih argumenata.² U antičkoj retorici tek Aristotel nudi moguće rješenje te dvojbe. On prepoznaje da netko tko želi uspješno djelovati na publiku mora koristiti i emocionalna, a ne samo logička sredstva. To je posebno jasno kod njegova isticanja važnosti *patosa* u uvjeravanju, a emotivni se elementi mogu primijetiti i kod *etos*a i njegove uloge. Prema Aristotelu (1989:81,82) idealan argument je onaj koji zadovoljava uvjete kognitivnog argumenta, a koji istovremeno izvlači emocije iz publike i utvrđuje *etos* govornika: "Budući da se funkcija retorike sastoji u odlučivanju (...) mora se voditi računa ne samo da govor bude što demonstrativniji i uvjerljiviji već da se predstavi kao čovjek određenog karaktera i da se umije suca dovesti u određeno duševno stanje (...). Za Aristotela osjećaji su "uzbuđenja duše pod čijim utjecajem ljudi mijenjaju mišljenje u pogledu odluke, a popraćena su čuvstvom nezadovoljstva i zadovoljstva, kao što

---

² Prema Gilbertu 'emotivni argument' je onaj u kojem su izražene riječi manje važne od izraženih osjećaja (Gilbert, 1995:6). Prema formalnoj logici, kognitivni argument je onaj koji zadovoljava logičnu formu, odnosno sastoji se od dviju premisa i zaključka koji je iz njih izveden, a može biti deduktivan i induktivan. Kognitivni pristup argumentaciji teži maksimalnoj objektivnosti, kritičkom razmišljanju i analizi, a najčešće se bazira na činjenicama, statističkim podacima, definicijama, citatima i slično.

(https://www.utoronto.ca/twc/sites/utoronto.../Argument_0.pdf), zadnji pregled: 28. 4. 2016.

su srdžba, sažaljenje, strah i njima slična, kao i suprotna čuvstva" (Aristotel, 1989:82). Njegova koncepcija emocija je kognitivna u smislu da su emocije racionalna procjena situacije i u potpunosti su ovisne o toj procjeni, ali istovremeno one uvjetuju kakva će ta procjena biti. Osjećaje pobuđuje *logos*, ali i oni utječu na njega. Upravo je način na koji se obrađuju osjećaji jedna od najoriginalnijih značajki Aristotelove *Retorike*. U djelu ih je nabrojeno i opisano čak dvanaest: ljutnja, blagost, ljubav, mržnja, strah, stid, bestidnost, dobročinstvo, sažaljenje, pravedna ljutnja, zavist i plemenito nadmetanje (Meyer, 2008:39). Ipak, treba napomenuti da su neki Aristotelovi stavovi izneseni u *Retorici* kontradiktorni: dok na početku knjige tvrdi da "nije u redu utjecati na sučevu odluku izazivajući u njemu osjećaje ljutnje, zavisti ili sažaljenja – to je kao da deformirate oruđe drvosječe prije nego će ga upotrijebiti", već u sljedećem poglavlju upravo emocijama daje veliku prednost kad je riječ o uvjeravanju publike. Neki teoretičari vjeruju da su oba poglavlja bila potencijalno rješenje, jedno je moglo zamijeniti drugo (Konstan, 2007:414).

Konstan (2007:416) primjećuje da Aristotel i ostali Grci toga vremena vjeruju da se emocije mogu intenzivirati ili ublažiti argumentima, odnosno razumnom procjenom (eng. *appeals to intellect*). Je li uvreda nanesena namjerno? Jesu li me imali pravo tako osloviti? Je li time moja reputacija narušena i što trebam učiniti da to popravim? Od Aristotela nadalje (a možda čak i prije njega) emocije su promatrane kao dio retorike, a ne psihologije, i to je ostavilo neizbrisiv trag u pogledima na emocije općenito. I na sudu i u privatnom životu, Atenjani su se koristili emocijama kako bi utjecali na uvjerenja svoje publike. Nastojali su navesti publiku da prema njima osjeća simpatije, povjerenje, zahvalnost, a prema njihovim protivnicima prezir ili strah. Dokaz da takav oblik argumentacije nije bio prisutan samo u sudnici ili na sjednicama Skupštine su i brojni sačuvani javni govori iz grčkih tragedija i komedija koje čine neizostavan dio antičke historiografije.

Aristotelove dvojbe iz prvog poglavlja *Retorike* oko toga jesu li emocije legitimno sredstvo uvjeravanja, zaokupile su i neke rimske govornike. Primjerice, Kvintilijan inzistira na tome da govornik mora znati manipulirati osjećajima publike, a Ciceron u svojim djelima *De inventione* i *De oratore* navodi da su najvažnije emocije koje govornik treba izazivati: ljubav, mržnja, ljutnja, zavist, sažaljenje, nada, radost, strah i patnja. Njegov popis emocija u velikoj mjeri podsjeća na Aristotelov, ako mu nadodamo nadu, radost i strah.

S druge strane, stoici zauzimaju oprečno, strogo kognitivno stajalište i smatraju da idealan sudac mora biti potpuno oslobođen uobičajenih osjećaja poput ljutnje, sažaljenja, zavisti ili straha, a govornik ih ne smije u njemu i poroti pobuđivati. Oni emocije dijele na četiri glavne kategorije: strah, bol, želju i zadovoljstvo. Hrizip, treći po redu vođa stoičke

škole u 3. st.pr. Kr. piše: "Ljutnja je slijepa; često nas sprječava da vidimo očito i staje na put razumnim stvarima (...). Što se strasti tiče, jednom kad su izazvane, izvlače protivne dokaze i nasilno tjeraju na radnje koje se protive razumu." Rimski stoik Seneka, odgovarajući Aristotelovom nasljedniku Teofrastu, također piše: "Dobri ljudi ljuti su ako netko povrijedi njihove bliske (...). Kad to kažeš, Teofraste, podcjenjuješ snažnija načela i odvrćaš se od suca kako bi pridobio gomilu. Budući da svatko postane ljut kad ga zadesi neka nesreća, zamisli što bi se dogodilo da svatko prosudi da je u redu da učini što god želi po tom pitanju jer tako osjeća" (Konstan, 2007:422). Dokaz da su pozivi na emocije u javnom govoru bili vrlo česti od 5. st. nadalje je i činjenica da su ismijani u Aristofanovom satiričnom djelu *Ose* (Konstan, 2007:413).

S obzirom na to da se teorija argumentacije temelji na racionalnom diskursu, odnosno proučava načine na koje se do zaključaka dolazi procesom razumnog prosuđivanja, ne čudi da tradicionalna retorika ističe važnost *logosa* u argumentaciji, a pozive na emocije smatra logičkim pogreškama. Za tradicionalne retoričare, emocije u procesu uvjeravanja predstavljaju rušenje standarda racionalnosti i objektivnosti nužnih za argumentaciju te se smatraju "najboljom diverzijom" i "uvijek sumnjivim, čak i kada nije pogrešno". Smatraju da je njihovo djelovanje usmjereno na postizanje reakcija o kojima se ne razmišlja i nadilaženje kritičkog propitivanja i logičke procjene uobičajenih za razumni dijalog. To su dakle taktike kojima se nastoji izbjeći logična argumentacija i udaljiti od procjene predstavljenih dokaza. Odnos tzv. kognitivnih i emotivnih argumenata možemo iščitati iz, primjerice, odgovora na pitanje koja će zemlja pobijediti na Svjetskom nogometnom prvenstvu. Gledajući racionalno, odluka se donosi tražeći dokaze (eng. *evidence*) za određeni izbor. Potrebne su informacije o prethodnim uspjesima zemalja, kondiciji igrača i sl.. Ipak, često se dogodi da nas emocije odvrte od logičkog rezoniranja, zaključujemo na temelju privrženosti određenoj zemlji i timu, osobnim simpatijama ili antipatijama prema državama i igračima, a u svoj odgovor usađujemo vlastite želje i nade. U takvom slučaju lako je primijetiti da se radi o logičkoj pogrešci, no je li to uvijek tako? U nekom drugom kontekstu, primjerice kada je riječ o nekim političkim pitanjima i inicijativama ili sudskim odlukama, empatija prema drugima može imati legitimnu ulogu u donošenju odluka i može biti dobar temelj za određene zaključke. Istraživanja 20.st. pozornost posvećuju upravo procjeni i analizi emotivnih argumenata i utvrđivanju situacija u kojima njihova primjena nije pogrešna (Groarke, 2007).

2.2. SUVREMENI POGLEDI NA EMOCIJE U ARGUMENTACIJI

Suvremeni teoretičari poput Gilberta, Carozze, Plantina, Brintona i drugih smatraju da, iako se emocije i intuicija tradicionalno gledaju kao dio psihologije i teorije komunikacije (tek od Arsitotela nadalje i kao dio retorike) one mogu imati važnu ulogu i u teorijama argumentacije poput neformalne logike.³ Gilbert ističe da je emocionalno rasuđivanje, odnosno korištenje emocija u argumentaciji savršeno racionalno: "Emocije u svim oblicima neizostavan su dio ljudske komunikacije, a time, posljedično i argumentacije."⁴

Kako bismo što bolje mogli razumjeti takav način argumentacije, važno je definirati emocionalni argument. Carozza (2011:205) ga definira kao: "argument koji se pojavljuje kad je neslaganje između sudionika rasprave emotivne naravi." Za Ben Ze'eva (1996 prema Carozza, 2007:200) emocionalni argument je "specifično onaj koji emocije koristi kao argumente za svoju tvrdnju ili akciju", a Gilbert (1995:6) zaključuje da je to argument "u kojem su izražene riječi manje važne od izraženih osjećaja" i navodi primjer:

Jill: *Zašto bih se trebala udati za tebe, Jack?*

Jack: *Jer te volim više od života.*

Snaga i uvjerljivost ovog argumenta proizlazi samo iz emocija. Bez obzira na to smatramo li ga dobrim ili lošim argumentom, svi ga razumijemo i ne bismo ga trebali pretvarati u logički argument.⁵ Gilbert (2005) objašnjava da emocionalni argumenti, kao i svi ostali argumenti, dolaze u različitim oblicima i stupnjevima kompleksnosti. Zbog naše tendencije da se suočimo s nečim "konkretnim", čini se da je lakše razumjeti riječi nego emocije, ali smo u stvarnosti skloniji više vjerovati našim emocionalnim instinktima nego verbalnom izričaju.

Ignoriranje emocionalnog sadržaja argumenata može biti opasno i dovesti do krive analize argumenata. Umjesto toga, cilj bi trebao biti proučavanje i razumijevanje emocionalne argumentacije kako bismo je što bolje koristili (Gilbert, 1995). Gilbert smatra da bi se svaka komunikacija, a posebno argumentacija, trebala promatrati kroz četiri međusobno isprepletena modusa, a to su: logički, emocionalni, fizički/kontekstualni (razina stresa, utjecaj

---

³<http://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/29309/00083.pdf?sequence=1>, zadnji pregled: 5. 11. 2015.

⁴<http://www.yorku.ca/lripley/smreadgilbert.htm>, zadnji pregled: 5. 11. 2015.

⁵<http://www.yorku.ca/lripley/smreadgilbert.htm>, zadnji pregled: 5. 11. 2015.

hormona, dodir, govor tijela, upotreba sile...) i intuitivni/duhovni (eng. *kisceral* – termin proizlazi iz japanske riječi *ki* koja znači "energija, životna snaga, povezanost"). Poljubac, pogled ili dodir mogu biti argumenti ako ih iskoristimo kao sredstva uvjeravanja. Ako postoji neverbalna komunikacija, a očito je da gdje postoji komunikacija postoji i argumentacija, onda i bilo koji način komunikacije može poslužiti kao način argumentacije.⁶ Sva četiri moda trebala bi se smatrati legitimnima i trebala bi im se posvetiti jednaka pozornost u proučavanju. Argumentum *ad baculum* se primjerice najčešće smatra pogreškom u argumentaciji bilo da se temelji na logičkim ili emocionalnim prijetnjama. Isto tako, ono što se smatra pogreškom u jednom modu, ne mora biti pogreška u drugom. Molba za milošću se općenito smatra pogreškom u logičkom modu, ali u spiritualnom/religijskom ne mora biti pogrešno. Takav pristup Gilbert naziva "kombiniranom argumentacijom" (eng. *coalescent argumentation*) i vjeruje da pridonosi smanjenju sukoba i povećanju konstruktivne komunikacije jer se njime naglasak stavlja na slaganje i kompromis, a ne konflikt.

Pitanje koje se postavlja je: ako pretpostavimo da su emocionalni argumenti neizostavan dio ljudske komunikacije i da se emocionalna argumentacija ne smije isključiti, ali mora imati jasna pravila, kakav bi normativni sustav trebalo razviti za procjenu i analizu emotivnih argumenata? Gilbert ističe da je prvo potrebno razumijevanje emocionalnih argumenata, a tek nakon toga možemo krenuti s analizom i procjenjivanjem njihove legitimnosti. Razumijevanje emocionalne argumentacije znači poštivanje utjecaja koje emocije imaju na komunikaciju (Gilbert, 1995).

"Biti logičan nije toliko sigurnije nego biti emocionalan. Na tisuće ljudi ubijano je zbog vlastitih uvjerenja i stavova, a oni koji su ih okrutno i polako ubijali pravdali su svoje akcije konkretnim racionalnim razlozima. Razum može biti kao kamen, a emocije kao voda, ali i jedno i drugo može biti iskorišteno i na loš i na dobar način, za slaganje ili sukobe, za iskreno širenje ideja ili moćnu manipulaciju drugima" (Gilbert, 1995:9).

Kao temelj za razumijevanje uloge emocija u argumentaciji, Gilbert predlaže "princip pragmatičke emocionalizacije" (eng. *the Principle of Pragmatic Emotionalization*, PPE), mehanizam koji se oslanja na neslaganje ili proturječnost između izjavljenih riječi i iskomunicirane poruke. Ako su emocije direktne i prate logičke argumente, situacija će se lakše riješiti, ali vrlo često se događa da ono što se govori nije u skladu s onim što se osjeća. Teško se može povjerovati u nečiju tvrdnju, a tvrdnja se može i krivo protumačiti ako se ne zna što zapravo osjeća osoba koja stoji iza nje. Dva su glavna kriterija emocionalizacije:

---

⁶ Ibidem

dosljednost (jesu li emocije onoga koji raspravlja u skladu s onim što govori) i privrženost (do koje mjere je osoba vezana za svoje stajalište) (Gilbert, 2001).

Za dobru raspravu najvažnije je ispitati koji su ciljevi i motivacija za zauzimanje određenog stajališta. Ispitivanjem ciljeva, želja i potreba druge strane, otvaraju se mogućnosti koje prije nisu uzete u obzir i lakše se dolazi do dogovora. Ciljevi su inherentno emotivni, oni opisuju vrijednosti, snove i uvjerenja koja imamo i zato emocije ne mogu biti irelevantne, dapače, ponekad su ključne stavke u procesu argumentacije – često mogu djelovati kao "podargumenti" koji su važniji od logičkih argumenata u određenoj situaciji jer pokazuju što se stvarno krije iza nečijih argumenata (Gilbert, 2005). Pragmatijalektički pristup argumentaciji koji podrazumijeva objektivnost, nepristranost i stroga pravila kojima se dolazi do konsenzusa, Gilbert (2001) ne smatra primjenjivim na slučajeve u kojima su sudionici povezani s ishodom rasprave, a to je gotovo uvijek.

Kao sustav procjene emotivnih argumenata Gilbert (2004) predlaže RSA (Relevance – Sufficiency – Acceptability) model kojeg su uveli neformalni logičari Johnson i Blair, a poslije ga različiti teoretičari koristili na slične načine, primjerice Groarke i Tindale (Acceptability – Relevance – Sufficiency). Model je analogan onome koji se koristi u logičkoj argumentaciji i Gilbertova tvrdnja je da se uz pomoć njega može uvesti jednako pouzdan normativni sustav procjene i za emotivne argumente. Racionalna (neemotivna premisa) *prihvatljivaje* ili ako je istinita ili ako zadovoljava uvjete određenog područja diskusije (Gilbert, 2004:250). Izražavanje emocija u argumentaciji može pružiti ključnu informaciju u odlučivanju prihvatljivosti premisa. Otkrivanje osjećaja tuge ili ljutnje za vrijeme neke rasprave može pokazati pravu reakciju na primljenu poruku te koliko je tvrdnja nekome važna, kakvu ulogu igra u argumentaciji i sl. Štoviše, rijetko možemo povjerovati u tvrdnju za koju očekujemo da će biti popraćena nekom emocijom ako ona izostane. To će nas potaknuti na provjeravanje autentičnosti izrečenih tvrdnji. Emocije nije uvijek lako iščitati i jasno je da postoje slučajevi u kojima emocije nisu iskrene ili su pretjerane, ali kao i kod laganja (dakle u logičkim argumentima), u takvim je slučajevima potrebna dodatna istraga. Osim prihvatljivosti, bitan faktor u procjeni emotivnih argumenata je relevantnost. U kojim situacijama emocije mogu biti relevantne za tvrdnju? Relevantnost ne leži u samim izjavama, nego u vezi između njih. Ponovno su dakle bitni kontekstualni parametri. Ako se radi o suđenju, osjećaj i izražavanje kajanja i grižnje savjesti nekoga tko je počinio zločin nije relevantno za osudu, ali može biti relevantno za odluku o težini kazne. Isto tako, ako za primjer uzmemo situaciju u kojoj bračni par raspravlja o tome treba li jedan od njih prisustvovati konferenciji na njihovu godišnjicu, emocije mogu imati presudnu ulogu za

rezultat rasprave. Vjerojatno će se uzeti u obzir faktori kao što su prilika koja se pruža za profesionalno napredovanje i sl., ali tuga, ljutnja i ostali negativni osjećaji jednog od partnera bit će itekako relevantni za odluku onog drugog. I kod logičkih i kod emotivnih argumenata teško je ustanoviti relevantnost tvrdnji i potrebno je razmotriti svaki slučaj posebno i sagledati širi kontekst. Posljednji dio procjene odnosi se na dostatnost ili prikladnost dokaza (eng. *sufficiency/adequacy of grounds*). Jesu li prihvatljivi i relevantni argumenti dovoljno snažni da potkrijepe tvrdnju? U tome je bitna i logička veza među njima i emocionalna težina koja im se pridodaje. To je najteže procjenjivi dio rasprave jer ne ovisi samo o kontekstu, nego i o karakteru osoba koje sudjeluju u raspravi, odnosno njihovim uvjerenjima, stavovima, prioritetima i ciljevima. Argument je dovoljno snažan ako su njegove premise dovoljno uvjerljive za određenu osobu. Za one koji vjeruju u astrologiju, tvrdnja da Larry i Steve nikad neće potrajati kao par jer je Larry rođen u vodenom, a Steve u zemljanom znaku, temelji se na dobrim i čvrstim argumentima (prema Gilbertovoj klasifikaciji radi se o duhovnim, odnosno intuitivnim argumentima). Za druge, takvi razlozi su apsolutno irelevantni, čak apsurdni. Kriteriji za procjenu ovisit će ponajviše o društvenom okruženju u kojem se nalaze sudionici rasprave (Gilbert, 2004).

Carozza u svom članku *Dissent in the Midst of Emotional Territory* (2007) također ističe da se iz emotivnih argumenata može utvrditi nečiji kredibilitet i snaga samih argumenata, ali smatra da još uvijek ne postoji dovoljno razrađen i funkcionalan normativni pristup kojim bi se procjenjivali emocionalni argumenti. Zbog njihove promjenjivosti i nedosljednosti, trebale bi se uzeti u obzir još neke teorije, a prema Carozzi to su: teorija osobnosti, odnosno temperamenta i stil upravljanja sukobima (eng. *conflict management style*).

"(...) kad proučavamo emocionalne argumente, ne proučavamo samo argumente, proučavamo ljude jer oni ne mogu biti razdvojeni od njih (...) Emocije se ne mogu osjećati, opisati ili koristiti univerzalno. One su, ovisno o pojedincu, publici i kontekstu, uvijek različite. Razumijevanje nečijeg temperamenta može pomoći u razumijevanju i procjenjivanju legitimnosti određenih argumenata..." (Carozza, 2007:7)

Dimenzije osobnosti (eng. *PD – personality dimensions*) naziv je za sredstvo mjerenja osobnosti, odnosno temperamenta. Prema nekim teorijama, temperament čine: potrebe, vrijednosti, talenti i ponašanja. Carozza se referira na McKima i navodi četiri tipa temperamenta: teoretičari, katalizatori, stabilizatori i improvizatori. Svatko od nas ima jedinstvenu kombinaciju ovih četiriju temperamenata, svi pokazujemo aspekte sva četiri tipa, sukladno određenim okolnostima u kojima se nalazimo. Teoretičari su primjerice skloniji raspravljati koristeći logičke argumente, a katalizatori često argumente temelje na onome što

osjećaju o određenom problemu. Dimenzije osobnosti ne trebaju se uzimati kao univerzalno sredstvo za obilježavanje sudionika rasprave, već samo kao pomagalo koje imamo na raspolaganju kako bismo lakše shvatili nečije argumente i riješili sukob. Svi smo različiti i različito razmišljamo i pristupamo određenim problemima, stoga će i naši argumenti biti različiti. Ako poznajemo tip nečije osobnosti, odnosno temperament, lakše ćemo riješiti nesporazume, a možda čak i izbjeći sukob.

Da bismo mogli procijeniti emotivne argumente, prvo je potrebno analizirati na koje se načine oni mogu pojavljivati u argumentativnom dijalogu. Carozza navodi pet načina proizašlih iz istraživanja nekoliko teoretičara argumentacije:

1. Emocije se koriste za izražavanje argumenta (Gilbert, 1997)
2. Emocije se koriste kao temelj za tvrdnju (Ben-Ze'ev, 1995; Gilbert, 1997)
3. Emocije čine nečiju tvrdnju (Plantin, 1999)
4. Emocije slušatelja mogu biti izazvane u kontekstu argumenta: izazivanje osjećaja sažaljenja kod publike, *ad misericordiam* (Walton, 1992)
5. Izazivanje osjećaja straha i tjeskobe kod publike, *ad baculum* (Walton, 1992)

Posljednje dvije teorije dodaje Carozza u svom radu iz 2002 god. potaknuta Waltonovim istraživanjima iz 1992. o pogreškama u argumentaciji. Dok se prve tri teorije odnose na korištenje emocija kao sredstva sudionika argumentativnog čina, posljednje dvije odnose se na slušaoce, odnosno njihov odgovor na argumente (Carozza, 2010).

Carozzin rad predstavlja uvid u deskriptivan pristup emocionalnim argumentima. Od Waltonovih (1990) osam navedenih tipova argumentativnih dijaloga ona preuzima i opisuje četiri na kojima uz pomoć gore navedenih teorija pokazuje da emocije mogu imati produktivnu ulogu u procesu argumentacije.

U kritičkoj diskusiji emocionalno izražavanje ne igra veliku ulogu, važniji su kognitivni argumenti, ali budući da je i jednoj i drugoj strani cilj uvjeriti drugoga i opravdati svoje uvjerenje, služenje emotivnim argumentima može pridonijeti rješavanju sukoba mišljenja.

U debati je moguća bilo koja vrsta emotivnih argumenata, cilj je uvjeriti treću stranu da promijeni svoje mišljenje i pritom se emocije mogu koristiti kao sami argumenti ili sredstva izražavanja argumenata. Česti su također i argumenti *ad misericordiam* i *ad baculum*.

U pregovorima je svim stranama bitno izvući što veći profit, a budući da su interesi različiti, potrebno je pronaći rješenje koje nikog neće ostaviti "praznih ruku". U takvom procesu zastupljeni su gotovo svi tipovi emocionalnih argumenata, posebice izazivanje sažaljenja i straha. Dijalog u kojem su emocije najzastupljenije je svađa. To je najosobniji dijalog i, za razliku od ostalih, u njemu se emocije koriste i kao tvrdnje.

Gore navedeni primjeri pokazuju kako funkcioniraju emotivni argumenti i na koji se način mogu koristiti u argumentaciji, a iz toga proizlazi pitanje: kako možemo procijeniti emotivne argumente? Carozza smatra da je ključno usredotočiti se na sudionike rasprave koji takve argumente unose u dijalog odnosno na njihove osobnosti. Zato ističe Furlongov *social style model* koji se temelji na eksternalizaciji, odnosno dijagnozi osobnosti koju vrši stručnjak koji ne sudjeluje u raspravi, već promatra argumentacijski proces izvana. Prema ovoj teoriji postoje dva tipa ponašanja: *ask assertive* i *tell assertive*. U prvom slučaju radi se o rezerviranom pojedincu koji uglavnom zadržava svoje misli za sebe, a u drugom o otvorenom i direktnom pojedincu. Postavlja se i pitanje radi li se o osobi koja je emotivna, to jest često izražava emocije i prepoznaje ih kod drugih (eng. *emote responsive*) ili je distancirana i formalna u interakciji (eng. *control responsive*). Nakon što smo procijenili pojedince prema ovim kriterijima, možemo dijagnosticirati "socijalni stil" kojem pretežno pripadaju. Svaki stil ima svoje tipične karakteristike: "analitičar" je orijentiran na zadatke, uočava detalje, pažljiv je i logičan u donošenju odluka. "Pokretač" je frenetičan, neovisan, dominantan. "Ljubazan" je ovisan o drugima, usredotočen na odnose, izbjegava sukobe i podupire. "Ekspresivac" je energičan, frenetičan i samouvjeren. Osobe različitog socijalnog stila ne pristupaju komunikaciji, a time ni argumentaciji (posebice emotivnim argumentima) na jednaki način. "Ekspresivci" i "prijatelji" koristit će više emotivnih argumenata nego "pokretači" i "analitičari". Ako se nađu zajedno u nekoj raspravi, bilo bi dobro da postoji i treća strana, odnosno stručnjak koji bi jednima i drugima nastojao približiti i pojasniti argumente koje koriste s obzirom na socijalni tip kojemu pripadaju. Na taj bi se način olakšala komunikacija i brže bi se došlo do dogovora i rješenja (Carozza, 2007).

Ben Ze'ev u svom članku *Emotions and argumentation* (1995:189) ističe tri osnovna pitanja koja nam mogu poslužiti pri dokazivanju veze između emocija i argumentacije: Čine li emocije određen tip argumentacije? Jesu li dio racionalne argumentacije? Mogu li biti učinkoviti argumenti?

Emocije su kompleksne i sastoje se od četiri komponente: kognitivne, evaluacijske, motivacijske i osjećajne. Kognitivna komponenta uključuje informacije o danim okolnostima, evaluacijska procjenjuje osobnu važnost tih informacija, motivacijska upućuje na naše želje ili spremnost na djelovanje u tim okolnostima, a osjećajna je primitivan način svijesti koja izražava naše stanje. Te komponente nisu odvojene cjeline; one su različiti aspekti tipičnog doživljaja emocija. Tek kad u obzir uzmemo sve četiri komponente (a posebno evaluacijsku), postaje očita veza između emocija i argumentacije (Ze'ev, 1995:190).

Prema Ze'evu (1995:196) emocije mogu biti racionalni argumenti, ali ne u smislu da su intelektualni (kognitivni), već da su funkcionalni. Emocije su spontane i nisu rezultat promišljenih intelektualnih kalkulacija, ali su u mnogim situacijama najučinkovitije sredstvo za donošenje odluke ili pronalazak rješenja. Ponekad se nalazimo u stresnoj situaciji u kojoj ne stignemo promisliti o odgovoru i posljedicama neke odluke i od nas se traži da reagiramo brzo, a ne precizno. Tada postupamo prema onome što osjećamo da je najbolje i to je često optimalan odgovor: "U takvim slučajevima racionalno je ponašati se iracionalno."

Kao odgovor na gore navedena pitanja, možemo zaključiti da prema Ze'evu (1995) emocije čine posebnu vrstu argumenata (česti su u praktičnim, interpersonalnim situacijama), racionalne su (funkcionalne i u skladu s danim kontekstom) i mogu tvoriti učinkovitu argumentaciju (učinkovite su u porukama koje šalju, imaju veliku moć uvjeravanja, primjer za to su brojne političke kampanje i promidžba). Ipak, Ze'ev upozorava da, iako su emocije korisne i ne smiju se zanemarivati, s njima moramo biti oprezni i ograničiti ih. Ovisno o okolnostima, nekad će bolje funkcionirati kognitivni argumenti, a nekad emocionalni (ibid.).

Plantin (1998), kao i Ze'ev, na emocije gleda sa psihološkog stajališta te tvrdi da se emocionalne dimenzije argumenata mogu istražiti prepoznajući "emocionalne rečenice", odnosno one rečenice koje nam pokazuju da osoba proživljava emociju. Smatra da je važno usredotočiti se na emocije izražene u tvrdnjama, a jednom kad ustanovimo tko proživljava emociju i koju, možemo prijeći na konstruiranje konteksta koji je pokrenuo tu emociju, odnosno utvrditi razloge koji su doveli do tvrdnje.

Brinton (1988) se također bavi istraživanjem učinkovitosti emocija, ali i prihvaćanjem i utvrđivanjem njihove legitimnosti. Predlaže naziv "patetički argument" za svaki poziv na emocije ili strasti koji čini dio nekog argumenta i smatra da takvi argumenti mogu biti logički prihvatljivi ako se temelje na razumnim argumentima za emociju u pitanju. *Logos* i *patos* nikada nisu potpuno odvojeni jer razum procjenjuje kako se netko osjeća i koliko je to primjereno. Također, u Brintonovom pristupu emocijama ključna je razlika u tome izazivamo li emocije u drugima predlažući ih kao svoje argumente ili zaključak (eng. *evoking*) ili pozivamo na emocije radi motiviranja na određenu akciju. (eng. *invoking*) (Brinton, 1988 prema Tindale, 1999) Emocije poput ljutnje, prijezira, zavisti i srdžbe ili gorčine Brinton naziva "ljutitim emocijama" (eng. *angry emotions*) jer su usmjerene protiv drugih ljudi. (Brinton, 1988)

I ostali suvremeni teoretičari razvijaju slične teorije o karakteristikama i važnosti emotivnih argumenata. Hamble (2005:127) piše: "Ljudi ne mogu rasuđivati bez emocija, a rijetko mogu iskusiti emocije bez razuma. Oni su partneri, a ne suparnici", a Reygades

(2002), slično kao i Gilbert, ističe da sustav emocija odražava društvene odnose, pa ne možemo proučavati emocije ako ne uzmemo u obzir društveni položaj sudionika komunikacije, kulturu, jezik, spol i sl.

2.3. POGREŠNO DJELOVANJE NA EMOCIJE

2.3.1. POGREŠNI EMOTIVNI ARGUMENTI

Suvremeni autori argumentacijskih priručnika, poput Waltona i Tindalea, argumentacijskim pogreškama posvećuju veliku pozornost. Walton primjerice ističe da pogreške u argumentaciji nisu samo argumenti koji su nelogični, već su naizgled logični i točni. One također imaju retoričnost jer ako žele uvjeriti sugovornika ili publiku u ispravnost tvrdnje moraju izgledati kao pravi argumenti (Walton, 2004 prema Kišiček, 2010). Budući da su pogreške samo netočne verzije dobrih argumentativnih strategija i izgledaju kao pravi argumenti, teško ih je identificirati i procijeniti. Zato se svaki slučaj mora razmatrati posebno, a važno je i obratiti pažnju na širi kontekst situacije. Pogreške se često događaju ako smo blisko vezani za temu o kojoj je riječ, pa ne možemo biti objektivni. Potpuna nepristranost nije moguća, ali je bitno kontrolirati svoju privrženost i pažljivo pratiti razgovor kako ne bismo pogrešno postavili premise ili izvukli krivi zaključak (Tindale, 2007).

Različiti autori različito klasificiraju pogreške, a u suvremenoj teoriji argumentacije (primjerice prema Waltonu i Tindaleu) one se dijele na: pogreške irelevantnosti, pogreške u jeziku, pogreške u zahvaćanju uzroka, pogreške u uzročno-posljedičnim vezama, pogreške u analogijama i pogreške ad-argumenata (pseudoargumenata).

Walton (1992) emotivne pogrešne argumente ubraja u pogreške irelevantnosti i navodi četiri osnovne:

1. argumentum *ad hominem* (napad na osobu umjesto na argument)
2. argumentum *ad baculum* (prijetnja, izazivanje straha)
3. argumentum *ad populum* (isticanje popularnih mišljenja i osjećaja u cilju da se prihvati naša tvrdnja)
4. argumentum *ad misericordiam* (poziv na sažaljenje)

Sličnu klasifikaciju pogrešnih emotivnih argumenata imaju i autori Copi i Cohen (1990) koji u zajedničku kategoriju svrstavaju pogreške *ad misericordiam*, *ad baculum* i *ad populum*

jer sve pozivaju na osjećaje. Oni kažu: "Zajedničko im je da koriste premise nebitne za zaključak, koje su namjerno izabrani instrumenti za manipuliranje osjećajima publike" (Copi i Cohen, 1990:54).

Prema nekim autorima (primjerice Hamblinu) uz poziv na sažaljenje skupini emotivnih argumenata pripadaju i poziv na zavist (*argumentum ad invidiam*), poziv na mržnju (*argumentum ad odium*), na strah (*argumentum ad metum*), na ponos (*argumentum ad superbiam*), na vjeru (*ad fidem*), na prijateljstvo (*ad amicitiam*) i neki drugi, pa i njihovo djelovanje u argumentaciji može biti legitimno ili pogrešno (Tindale, 2007).

Ad hominem argumentima se umjesto tvrdnje napada govornika, odnosno njegov *etos* – njegov karakter i sposobnosti, njegova vjerodostojnost. Walton (2007) ističe kako je ta pogreška obilno zastupljena u političkom diskursu, posebice u sklopu političkih kampanja uoči izbora, a Tindale (2007:81) piše: "U brojnim govorničkim vrstama koje uključuju raspravljanje ili polemiziranje o određenim problemima, osobnost govornika često dolazi do izražaja pa je napad na tu osobnost, bilo zbog određenih karakteristika ili okolnosti, česta strategija argumentacije." *Ad hominem* pogreške se dijele na generalni *ad hominem*, uvredljivi *ad hominem* (*ad personam*), situacijski *ad hominem* (zasnovan na okolnostima, ne tiče se toliko karaktera osobe koliko okolnosti vezanih za osobu i dotičnu temu), *tu quoque* i krivnju zbog povezanosti (Tindale, 2007).

Ad baculum je podvrsta argumenta iz negativnih posljedica kojim se izražava prijetnja. Usko je povezan s pozivom na strah, ali se gotovo uvijek smatra argumentacijskom pogreškom. Njegova struktura glasila bi ovako: "Ako ne učiniš x, dogodit će se negativna posljedica y." Prijetnje su vrlo moćni argumenti, a mogu biti direktne, otvorene ili indirektne. Ako su indirektne uglavnom poprimaju oblik upozorenja – druga premisa nije izražena, ali se može naslutiti (Walton, 2006). *Ad baculum* je vrlo čest u diplomatskoj i ratnoj retorici i tada se ne smatra isključivo pogreškom jer je u tom kontekstu moguće da se racionalno potkrijepljenim prijetnjama doprinosi zajedničkoj raspravi i lakše dolazi do zaključka koji bi (barem donekle) zadovoljio obje strane (Tindale, 2007).

Pri procjenjivanju legitimnosti ovakvih argumenata možemo postaviti četiri kritička pitanja:

- 1) Koliko su teške posljedice?
- 2) Koliko je izgledno da će se te posljedice ostvariti
- 3) Treba li se povjerovati u prijetnju – je li osoba koja prijeti zaista sposobna i voljna ostvariti tu prijetnju?

4) Je li prijetnja relevantna za razumno rješavanje procesa? To ovisi o kontekstu, u pregovorima su prijetnje normalan i čest dio argumentacije, dakle relevantne su (Walton, 2007:288).

Tindale (2007) ističe još jedno kritičko pitanje koje je važno postaviti: je li zahtjev koji se postavlja razuman, to jest ima li strana kojoj se prijeti uvjete za suradnju i hoće li tako izbjeći najavljene negativne posljedice?

Kimball (2006) upozorava da je važno razlikovati blage, benigne prijetnje od onih zlobnih (zlonamjernih, pakosnih). Waltonova analiza temeljena na dijalogu (eng. *dialogued-based analysis*) dobro objašnjava zašto blage, dobroćudne prijetnje mogu biti legitimne u nekim situacijama (poput pregovaranja, pogađanja i sl.), ali nije primjenjiva na zlonamjerne prijetnje s ciljem prisiljavanja i zastrašivanja. Zato Kimball predlaže alternativni sustav procjene *ad baculum* koji proizlazi iz teorije vrlina i epistemologije, ali i Kantovih moralnih principa poštivanja dostojanstva osobe. Kimball istražuje specifične vrste društvenih odnosa poput partnerskih odnosa ili odnosa između roditelja i djeteta te preispituje koje su prijetnje dopustive u takvim odnosima. Smatra da se procjena legitimnosti prijetnji treba gledati na temelju karaktera onoga koji prijeti te njegovih ciljeva i namjera. Upravo će analiza karaktera onoga koji prijeti omogućiti razvoj kriterija za razlikovanje dobronamjernih od zlonamjernih prijetnji.

Don S. Levi u svom članku *The Fallacy of Treating the Ad Baculum as a Fallacy* (1999) tvrdi da *ad baculum* nije argumentacijska pogreška jer uopće nije argument, već retorička taktika kojom se prijetnjom i zastrašivanjem nastoji onemogućiti daljnja rasprava. Levi kritizira Waltonovu teoriju prema kojoj je *ad baculum* taktika kojom se nastoji odvratiti od argumenta, pa čak i spriječiti da rasprava tj. argumentacija započne ili spriječiti dijaloški proces koji je u tijeku. Osim što se ne slaže s time da dijaloški proces u takvoj situaciji postoji, Levi ističe da nije važno što se time povređuje dijaloški proces, već je sporna prisila i nasilje koje se izražava takvom taktikom: "Ono o čemu govorim je retorička taktika nasilja i zastrašivanja publike kako bi se zaustavila daljnja rasprava i zato se čini pogrešnim isticati da nasilje i zastrašivanje povređuju dijaloški proces" (Levi, 1999:149).

Sličan argumentu *ad baculum* je i argumentum *ad metum* (*argumentum in terrorem*) – argument kojim se izaziva strah, ali koji u određenim slučajevima može biti i razuman, legitiman argument. To je podvrsta argumenata iz negativnih posljedica kojim se osobi suprotnog stajališta izlaže negativan ishod situacije kako bi se u njoj izazvao strah. Takve argumente često koriste vladine agencije koje promoviraju zdravlje i sigurnost u medijskim oglasima. Primjerice, reklama na kanadskoj televiziji protiv vožnje u pijanom stanju

prikazuje mladi par koji nakon tuluma sjeda u auto. Nakon toga prikazan je potpuno uništen auto, hitna koja dolazi i odvozi mrtvu djevojku. U sljedećem kadru ponovno vidimo mladića, izbezumljenog i šokiranog koji se mora suočiti sa situacijom i obavijestiti roditelje djevojke što se dogodilo. Prikazivanjem negativnih posljedica na dramatičan način nastoji se izazvati veliki strah u publici i potaknuti na određene akcije. S druge strane, ako su argumenti koji pozivaju na strah pretjerani, publika će to osjetiti i neće biti uvjerena.

Kritička pitanja koja si možemo postaviti pri procjenjivanju legitimnosti argumenta *ad metum* su:

1. Treba li me prikazana situacija uistinu zastrašiti ili je riječ o iracionalnom strahu?
2. Ako ne učinim ono što se od mene traži, hoće li to spriječiti ostvarenje negativne posljedice?
3. Ako učinim ono što se od mene traži, koliko je vjerojatno da će se negativna posljedica ipak ostvariti?

Bitno je odrediti s kojom se namjerom argument straha koristi. Ako je cilj promicati zdravlje i sigurnost i sačuvati od opasnosti i negativnih posljedica (primjerice reklame protiv vožnje u pijanom stanju, pušenja i sl.), onda se poziv na strah može smatrati relevantnim i legitimnim argumentom (Walton, 2006).

Ad populum je argument kojim se poziva na popularno mišljenje ili osjećaje gomile i pozivanje pojedinca da se složi s gomilom kako bi se spriječili ili sakrili legitimni ciljevi dijaloga. Temelji se na izreci "tisuću ljudi ne može biti u krivu" odnosno na tvrdnji da je nešto točno jer većina ljudi tako misli i s time se slaže, ali se zapravo radi o pogrešci temeljenoj na stereotipu (Tindale, 2007).

Weston (2009) ističe da je *ad populum* dobar primjer lošeg argumenta autoriteta: poziva se na slaganje s gomilom, a nisu ponuđeni razlozi koji pokazuju da je gomila dobro obaviještena ili nepristrana. Brinton (1988) ukazuje i na to da iako veliki broj ljudi možda ima dobre razloge za ono u što vjeruje, takve argumente treba analizirati i pristupiti im oprezno. Mnogo je ljudi slijedilo (ili još uvijek slijede) diktatore, mnogo ljudi živi na nezdrav način, mnogi rizično postupaju s novcem itd.

Ako je znanstveno utemeljeno istraživanje razlog što mnogi ljudi vjeruju u određenu tvrdnju, tada je razumno da tome pridajemo težinu, ali također moramo dalje preispitivati i saznati kako je istraživanje provedeno, tko ga je provodio i u kakvim uvjetima, na kojem uzorku i u kojem vremenskom razdoblju i sl. Drugim riječima, bitno je vidjeti je li, s obzirom na kontekst situacije, *ad populum* relevantan argument za zaključak koji se predlaže i može li

se potkrijepiti pravom vrstom dokaza. Ako može, riječ je o legitimnom argumentu, a ako ne može, radi se o pogrešci (Tindale, 2007).

Brinton (1988) navodi da se u *ad populum* situacijama često potiču i tzv. "ljutite emocije" poput ljutnje, prijezira, zavisti, ljubomore, neprijateljstva i srdžbe i smatra ih podvrstom *ad populum* argumenata jer su usmjerene na široku publiku.

Jedan od najčešćih emotivnih argumenata je argumentum *ad misericordiam*, odnosno poziv na sažaljenje. Iako nije inherentno pogrešan, uvijek je sumnjiv argument jer se učestalo koristi kao moćna i podmukla taktika uvjeravanja kojom se nastoji skrenuti pozornost s onog relevantnog u tvrdnji izazivajući emocionalnu reakciju sugovornika. Zato je najvažnije promisliti što je zapravo u srži problema i može li poziv na sažaljenje biti relevantan za taj problem. Kada je riječ o pokušaju poticanja na neku akciju i motiviranja na dobro djelo (primjerice humanitarne akcije za siromašnu i izgladnjelu djecu Trećeg svijeta), pozivi na sažaljenje i milost najčešće su i najučinkovitije sredstvo uvjeravanja, a tada se smatraju legitimnim i relevantnim argumentima (Walton, 2006).

Kritička pitanja koja je dobro postaviti pri procjenjivanju legitimnosti *ad misericordiam* su:

1. Poziva li se na sažaljenje kako bi se uvjerilo u istinitost tvrdnje ili kako bi se potaknulo na neko djelovanje?
2. Je li poziv na sažaljenje relevantan s obzirom na kontekst?
3. Je li premisa u kojoj je poziv na sažaljenje relevantna za zaključak?(Tindale, 2007:115,116).

Prema Aristotelu (1989), emocija suprotna sažaljenju je prijezir odnosno "pravedna ljutnja" (lat. *indignitas* – gnjev, negodovanje, opravdana ljutnja) koja za razliku od sažaljenja koje predstavlja bol zbog nečije nezaslužene nesreće, označuje "bol koja se osjeća prema onima koji nezasluženo postižu uspjeh."Argument poziva na osjećaj prijezira (kao i gnjeva ili gorčine) naziva se *ad indignationem* (eng. *indignation* – moralna uvreda) i često se povezuje s osjećajima poput ljutnje, zavisti, gorčine i slično. Ako se za takve emocije navode racionalni argumenti i razlozi, onda se radi o fenomenu koji nije samo emotivne, već i logičke naravi, pa za procjenu logičke ispravnosti *ad indignationem* argumenatamožemo postaviti dva kritička pitanja:

1. Jesu li premise istinite i mogu li opravdati osjećaj prijezira kao zaključak?
2. Uzimajući u obzir cijeli kontekst retoričke situacije, je li stupanj intenziteta emocionalnog odgovora u skladu s ponuđenim argumentima?

Brinton (1988) upozorava da do pogrešnog korištenja argumenta *ad indignationem* dolazi zbog neke logičke pogreške između premisa i zaključka. Važno je odrediti je li argument dovoljno utemeljen i odgovara li situaciji, a u takvoj je procjeni bitna i teorija morala. Naravno, ako se ne slažemo s nečijom tvrdnjom samo zato što prema toj osobi osjećamo prijezir, opet je riječ o pogrešnom *ad indignationem* argumentu.⁷ Na drugom mjestu u svojoj *Retorici* Aristotel naglašava da "tko prezire, taj omalovažava", a "ljudi svjesno preziru ono što smatraju da nije ničega dostojno, a omalovažavaju ono što nije ničega dostojno." (Aristotel, 1989:84).

Emotivnim argumentom *ad odium* (eng. *appeal to hatred, spite, loathing, outrage*) nastoji se izazivanjem emocija poput mržnje, ljutnje, neprijateljstva ili prkosa skrenuti pažnju s racionalnih argumenata ili dokaza.⁸

Prema Aristotelu (1989:96), činioci neprijateljskog stava i mržnje su ljutnja, pakost i kleveta. "Ljutnja proizlazi iz prestupa koji se tiču nas, dok neprijateljski stav čovjek može osjećati bez ikakvog ličnog razloga, jer ako samo i pretpostavimo da je netko ovakvog ili onakvog karaktera, mi ga mrzimo (...) cilj ljutnje je neugodnost, a mržnje zlo...Dalje, sredstva kojima se nanosi bol su uočljiva, dok je ono čime se prouzrokuje najviše zlo, kao što su nepravda i nepromišljeno djelovanje, ponajmanje vidljivo, jer postojeća mana ne stvara nikakvu bol. (...) ljutit u mnogim slučajevima može da osjeti sažaljenje, dok onaj tko mrzi nikada..."

Ad superbiam (eng. *appeal to pride, flattery*) je argument kojim se izazivanjem osjećaja ponosa ili laskanjem nastoji nekoga uvjeriti u tvrdnju. Na taj se način može lako uvjeriti nekoga da učini nešto što inače ne bi, primjerice: "Ti bi trebao oprati suđe – ti to radiš bolje!"⁹ Izazivanje osjećaja ponosa često je u ratnoj retorici i epideiktikim govorima, a tada može biti i relevantan argument ako se njime potiče i motivira na djelovanje (npr. "Mi to možemo! Na kraju krajeva, Amerikanci smo!").¹⁰

Poziv na sram ili krivnju (eng. *appeal to shame, guilt*) je emotivna i logička pogreška kojom se nečiji argumenti i stajališta proglašavaju krivim i neprihvatljivim jer su "sramotni",

---

⁷<http://www2.humboldt.edu/act/HTML/tests/fallacy6/review.html>, zadnji pregled: 22. 3. 2016

⁸[https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/20/Appeal to Anger](https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/20/Appeal%20to%20Anger), zadnji pregled: 22. 3. 2016

⁹[https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/33/Appeal to Flattery](https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/33/Appeal%20to%20Flattery), zadnji pregled: 22. 3. 2016.

¹⁰<https://sites.google.com/site/skepticalmedicine/logical-fallacies>, zadnji pregled: 23. 3. 2016.

pa se tako nastoji nametnuti osjećaj krivnje za nešto.¹¹ Mogu se koristiti i kao argumenti za nečiju tvrdnju, a tada se često kombiniraju i s lažima.¹²

2.3.2. OSTALE ARGUMENTACIJSKE POGREŠKE

Slippery slope ili pogreška "skliskog terena" je podvrsta argumenata iz negativnih posljedica koja podrazumijeva malo vjerojatnu lančanu uzročno-posljedičnu reakciju. Pogreška sadrži ključnu premisu u kojoj se predlaže da će jedna provedena akcija neizbježno dovesti do niza drugih akcija s negativnim ishodom, iako nema dovoljno razloga vjerovati da će se to zaista i dogoditi. Pretpostavka je da ćemo se jednom kad se nađemo na "skliskom terenu" poskliznuti dalje prema neželjenim posljedicama. Zato Tindale ističe da je važno postaviti kritička pitanja:

1. Je li ijedna od navedenih uzročnih veza vjerojatna?
2. Može li se zaustaviti i vratiti natrag ili je teren uistinu 'sklizak'?
3. Je li navodni ishod zaista negativan?

U slučaju da se možemo vratiti unazad nema razloga da se ne pokuša s akcijom jer ishod ne mora nužno biti negativan. Isto tako, važno je osvijestiti da ono što je za jednu osobu negativno, ne mora biti negativno za drugu osobu ili širu publiku (Tindale, 2007:187,188).

Primjer pogrešnog *slippery slope*-a može izgledati ovako: "Hitno trebamo zabraniti pornografiju jednom za svagda. Proizvodnja i prodaja pornografskih sadržaja sigurno će dovesti do povećanja zločina vezanih uz seks kao što su silovanje ili incest. To bi postupno urušilo moralni poredak društva, i tako otvorilo vrata svakojakim zločinima. Naposljetku zakon i red u društvu potpuno bi nestali, što bi dovelo do potpunog nestanka naše civilizacije."

Legitiman *slippery slope* pojavljuje se ako uzročno-posljedična veza vrlo vjerojatno (iako ne sigurno) dovodi do negativnih posljedica, pa se njime nastoji upozoriti i potaknuti na djelovanje kojim bi se takve posljedice spriječile (Tindale, 2007:186).

---

¹¹http://rationalwiki.org/wiki/Appeal_to_shame, zadnji pregled: 23. 3. 2016.

¹²http://www.seekfind.net/Logical_Fallacy_of_Appeal_to_Guilt_Appeal_to_Shame.html#.Vu6nx-ZOVtk,
zadnji pregled: zadnji pregled 23. 3. 2016.

Pogreška pristrane statistike (eng. *lying with statistics, statistical fallacy, biased sample*) javlja se u slučaju statističke generalizacije temeljene na nereprezentativnom uzorku. Pristrani uzorak nije reprezentativan jer ne obuhvaća i ne prikazuje sve značajne elemente grupe iz koje se uzima. (Salmon, 2013). Manipuliranjem statističkim podacima, kao i nepreispitivanjem metoda prikupljanja informacija, dolazi se do pogrešnih zaključaka.¹³

Generalizacija iz nepotpune informacije ili prenapla generalizacija (eng. *hasty generalization, fallacy of Insufficient Statistics, Inductive Generalization...*) je pogreška koja nastaje induktivnim zaključivanjem na temelju nepouzdanog uzorka slučajeva odnosno na temelju nedovoljno kvalitetnih slučajeva (Škarić, 2011). Weston (2009) ističe da je za dobru generalizaciju potrebno navesti više reprezentativnih primjera, posebno kada je riječ o velikoj skupini (tada je potrebno odabrati reprezentativan uzorak), a važno je i sagledati protuprimjere koji mogu pomoći u izoštravanju generalizacije i produbljivanju tematike.

Secundum Quid (eng. *sweeping generalization*) je podvrsta prenaple generalizacije, a zapravo nastaje obrnutim, deduktivnim zaključivanjem: primjenjuje neko generalno pravilo i na slučaj na kojem nije primjenjivo, odnosno zanemaruje posebna obilježja po kojem slučaj odudara od pravila (Tindale, 2007).

Zanemarivanje alternativa (eng. *overlooking alternatives*) je pogreška koja nastaje kad se dva događaja uzročno-posljedično povezuju samo zato što koreliraju. Ako su dva događaja povezana, ne znači da je jedan uzrok drugome, možda nešto treće uzrokuje oba događaja ili postoji više uzroka (Weston, 2009).

Irelevantan zaključak, poznat još i kao *ignoratio elenchi* ili *non sequitur*, je onaj koji ne slijedi iz premisa odnosno ne postoji veza između premisa i onog što je iz njih zaključeno (Weston, 2009). Ono što se predstavlja kao argument ili dokaz nije relevantno za zaključak i ne podupire ga dovoljno snažno. Primjerice, silogizam poput: "Ljudi jako vole hodati po pijesku. Pijesak je na plažama. Dakle, bila bi odlična ideja u kući imati pješčane podove!" je pogrešan jer zaključak ne slijedi iz premisa; činjenica da ljudi vole hodati po pijesku ne znači da žele imati pijesak u svojim kućama, isto kao što ako vole plivati, neće poplaviti svoju kuću.¹⁴

Pogrešan uzrok (eng. *false cause*, lat. *non causa pro causa*) nastaje kada se za uzrok uzima nešto što zapravo nije uzrok, ali između tvrdnje i argumenata postoji neka

---

¹³https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/122/Lying_with_Statistics, zadnji pregled: 22. 3. 2016.

¹⁴https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/136/Non_Sequitur, zadnji pregled: 23. 3. 2016.

povezanost.¹⁵ Loše uspostavljena uzročno-posljedična veza očituje se i u podvrstama *false cause* pogreške: pogreškama *post hoc ergo propter hoc* i *pojednostavljenom uzroku*.

Pogreška *post hoc ergo propter hoc*, u prijevodu "prije toga, dakle zbog toga", temelji se na uvjerenju da je jedan događaj uzrok drugome samo zato što mu prethodi. Primjer za ovu pogrešku su brojna praznovjerja.¹⁶

Pojednostavljen uzrok je pogreška koja nastaje ako se za događaj za koji je odgovorno mnoštvo uzroka uzima samo jedan. Drugim riječima, zanemaruje se kompleksnost posljedice, a pogreški je teško proturječiti jer navedeni uzrok također može izazvati posljedicu, ali ne mora biti jedini ili ključni.

Tindale (2007) upozorava da čak i kad je prepoznata uzročno-posljedična veza, nije jednostavno utvrditi što je uzrok, a što posljedica nekog događaja, a ponekad se i zanemari činjenica da neki treći uzrok može biti zajednički za oba događaja. Kritička pitanja koja možemo postaviti kako bismo lakše utvrdili uzročno-posljedičnu vezu su:

1. Postoji li korelacija između događaja koja bi podupirala uzročno-posljedičnu tvrdnju i temelji li se tvrdnja na većem broju slučajeva?
2. Može li navodna uzročno-posljedična veza ipak biti slučajna?
3. Je li uzročno-posljedična tvrdnja uvjerljiva? Jesu li uzrok i posljedica ispravno identificirani i može li se sa sigurnošću isključiti neki treći, prikriveni uzrok? (Tindale, 2007: 181, 182)

Iz različitih istraživanja utvrđeno je da je politički diskurs prepun pogrešnih emotivnih argumenata. Političari ne brane svoja stajališta i vrijednosti, nisu pripremljeni za debatu, a na osjetljive i teške teme umjesto legitimnim protuargumentima odgovaraju protunapadima koji prečesto uključuju emocije i uvrede, čime rasprava prelazi u svađu (Sandvik, 2006).

Sandvik u svojem istraživanju navodi primjer političke argumentacije dva tjedna prije izbora Vlade, odnosno na početku predizborne kampanje dviju političkih stranaka. Kristin Halvorsen, pripadnica socijalističke lijeve stranke (Socialist Left party), sučeljavala se s ministrom zdravlja, pripadnikom Kršćanske demokratske stranke, Dagfinn Høybråten oko moralnih vrijednosti vezanih za prava žene na abortus i prava homoseksualaca na posvajanje djece. U intervjuu je izjavila: "Kršćanska demokratska stranka osuđuje ženska prava na abortus i prava homoseksualaca na posvajanje djece. Oni ograničavaju prava ljudi da žive bez

---

¹⁵<https://www2.palomar.edu/users/bthompson/Non%20Causa%20Pro%20Causa.html>, zadnji pregled: 23. 3. 2016.

¹⁶<http://skepdic.com/posthoc.html>, zadnji pregled: 18.11. 2015.

kršćanskih statuta i odbijaju dati neoženjenim parovima isti pravni status kao oženjenima. Njihovi stavovi prema biotehnologiji su također vrlo ograničeni." Na takve napade, Høybråten je odgovorio: " Ovo je osobni napad! To je bolno, sramotno, netolerantno i nedemokratski!"

Drugim riječima, Høybråten izbjegava dokaze i protuargumentaciju, poziva na sažaljenje (*ad misericordiam*) i uzvraća prikrivenim *ad hominem*: "Ponašao se zlobno: vrijeđaš me, ponašao se sramotno, netolerantno i nedemokratski" (Sandvik, 2006)¹⁷.

Konstan (2007:421) ističe da se u sudskom kontekstu ne treba previše oslanjati na emocije jer bi emocije poput samilosti ili ljutnje mogle utjecati na sučevu odluku i odvući ga od ispravne procjene dokaza i primjerene osude. Usprkos tome, pogrešno bi bilo da su emocije potpuno odsutne u sudskom procesu, one su funkcija kognitivnog razmatranja i ako su potkrijepljene racionalnim argumentima smatraju se poželjnim u određenim fazama suđenja.

Kada je riječ o pogrešnoj upotrebi emotivnih argumenata, Meyer i sur. (2008:234) upozoravaju na problematologiju *patosa*. Ističu da postoji logika koja podupire oblikovanje problema, tzv. "strastvena logika" u kojoj pojedinac umjesto da pođe od neovisno postavljenih premisa i dođe do nepoznata zaključka, polazi od zaključka koji je izvukao i koji je, zapravo jedina premisa. Drugim riječima, sve je u funkciji problema koji ga muči i vidi samo ono što želi vidjeti. Primjer za to je Otelo koji je ljubomoran i misli da ga Dezdemona vara. Dakle, sve "dokazuje" da ga ona vara. Krug je time zatvoren. Upravo to objašnjava zašto se strastvena opsjednutost nužno vrti u krug, u začarani krug u kojemu su zaključci i premise međusobno zamjenjivi, a njihova ekvivalencija ne dokazuje ništa jer je sve već "dokazano" od samoga početka. Logika strasti je logika posljedica: u ruci prvo imamo cilj, a nakon toga se um snalazi kako zna. To strast čini opsesivnom i zasljepljujućom; ništa ne može promijeniti odgovore postulirane na samom početku igre. Prema tome, radi se o retoričkoj iluziji koja problem tretira kao rješenje, poput Otela koji svoju tjeskobu pretvara u sigurnost i time nastoji dokazati da je ono što osjeća (iako neutemeljeno) istinito.

3. ANALIZA

---

¹⁷<http://rozenbergquarterly.com/issa-proceedings-2006-the-rhetoric-of-emotions-in-political-argumentation/>,
zadnji pregled: 1. 5. 2016.

3.1. CILJEVI I HIPOTEZE

U ovom radu analizirat će se emotivni argumenti u političkom i javnom diskursu na slučaju izbjegličke krize – jedne od najaktualnijih tema u svjetskim medijima.

Kriza će se promatrati u razdoblju od rujna 2015. kad su prvi ilegalni emigranti ušli u Republiku Hrvatsku do kraja travnja 2016. Prema procjenama UN-ove Agencije za izbjeglice (UNHCR) i Međunarodne organizacije za migracije (IOM), progon, sukobi i siromaštvo prisilili su dosad nezabilježen broj od milijun osoba na bijeg u Europu u 2015. godini.

Izbjeglički val je već dugo tema o kojoj pišu svi vodeći svjetski mediji, a izazvao je burne reakcije javnosti i iscrpne rasprave u političkim i akademskim krugovima. Dok jedna politička struja krizu vidi kao humanitaran problem i ističe kako je najvažnije pobrinuti se za egzistenciju izbjeglica, druga upozorava na sigurnosne, gospodarske, financijske, demografske i slične probleme koji, ulaskom velikog broja ilegalnih imigranata, prijete europskim državama.

Budući da su emotivni argumenti u političkom diskursu još uvijek uglavnom neistražena tema, cilj je ovog istraživanja doprinijeti boljem razumijevanju emocionalne argumentacije u takvom kontekstu, pa će se na slučaju izbjegličke krize nastojati utvrditi kakvu ulogu igraju emocije u argumentaciji, koliko često im se pribjegava i s kojom namjerom te koriste li se više legitimni ili pogrešni emotivni argumenti.

Sandvik (2006) i još neki autori (Kišiček i Stanković, 2011) u svojim istraživanjima pokazuju da je politički diskurs često prepun argumentacijskih pogrešaka i nelogičnosti, posebice kad je riječ o teškim i osjetljivim temama na koje se ne mogu odmah dati ispravni odgovori, a ako uzmemo u obzir i da se radi o inherentno emotivnoj temi koja uključuje živote i sudbine na tisuće ljudi protjeranih ratom iz vlastite zemlje, pretpostavlja se da će političari i ostali stručnjaci koji oblikuju javno mnijenje često koristiti emotivne argumente u svojim izjavama. Dok tradicionalna retorika smatra da su emotivni argumenti gotovo uvijek pogrešni te služe samo kao učinkovito sredstvo obmanjivanja publike, suvremeni teoretičari poput Waltona Tindalea, Brintona i ostalih sve više ističu važnost emocionalne argumentacije i smatraju da se racionalnim korištenjem takvih argumenata može na brži te jednostavniji način potaknuti na akciju i uvjeriti se u nečiji kredibilitet i snagu samih argumenata, pa je stoga izrazito poželjna i unutar političkog i javnog diskursa.

Krajnji je cilj ovog istraživanja pokušati procijeniti kolika je važnost emotivnih argumenata na konkretnom pitanju izbjegličke krize, odnosno pomaže li ili odmaže takva argumentacija u rješavanju krize.

3.2. METODE ANALIZE I MATERIJAL

Za potrebe ovog istraživanja korišteni su novinski članci domaćih i stranih medija i video sadržaji objavljeni na internetskim portalima te mrežnoj stranici *youtube*.

Metodama poput deskriptivne retoričke analize i pomoću kriterija za evaluaciju argumentacije neformalne logike nastojat će se pokazati kako i u kojoj mjeri emocije u argumentaciji utječu na strukturiranje javnog mišljenja o problemu izbjegličke krize. Analizirat će se emotivni argumenti raznih političara i stručnjaka relevantnih za rješavanje problema izbjegličkog vala, kao i izravna svjedočanstva samih izbjeglica i ostalih ljudi koji su na neki način povezani s tom problematikom.

Zastupljeni su tipovi iskaza poput intervjua, saborskih rasprava, medijskih izjava, govora i slično koje su u tom razdoblju prenosili domaći i strani mediji. Primarni kriterij izbora je utjecaj iskaza na strukturiranje javnog mnijenja; prvenstveno su birane izjave političara različitih ideoloških predispozicija, ali kako bi se izbjegla jednostranost izabrane su i izjave samih izbjeglica koji svojim neposrednim iskustvom jamče drugačiju vrstu legitimnosti. Osim toga, nastojalo se birati one primjere u kojima je emotivan argument eksplicitno istaknut te nije dodatak, već tvori temelj argumentacijske strukture.

Analiza će se temeljiti na suvremenoj klasifikaciji argumentacijskih pogrešaka prema nekoliko autora (Walton, Tindale, Cobi i Cohen, Hamblin...), ali će se u obzir uzimati i aristotelovsko poimanje emocija i njihove funkcije. Primjerice, ono što, prema Aristotelu, dijele emocije ljutnje, prijezira i sažaljenja je osjećaj za pravdu. Dobra osoba trebala bi biti osjetljiva na nepravdu i htjeti ju ispraviti. Time se dakle utvrđuje i nečiji *etos* (Konstan, 2007). Budući da će se većinski analizirati politički diskurs, a *etos*, odnosno vjerodostojnost je jedna od najvažnijih karakteristika političara, ovim će se istraživanjem nastojati ustanoviti i koriste li se emotivni argumenti kako bi se diskreditiralo političke neistomišljenike.

S obzirom na to da još uvijek ne postoji jedan strogo utvrđen i definiran sustav procjenjivanja emotivnih argumenata, pri određivanju njihove legitimnosti u obzir će se uzeti gotovo svi dosad predloženi kriteriji evaluacije suvremenih teoretičara argumentacije: Gilbertovi modusi kombinirane argumentacije, Waltonova i Tindaleova kritička pitanja, Brintova teorija o 'patotičkim' argumentima, RSA kriteriji neformalne logike Johnsona i Blaira i slično.

3.3. REZULTATI ANALIZE I RASPRAVA

Korpus ovog istraživanja bit će podijeljen na primjere legitimnog i pogrešnog djelovanja na emocije. U većini slučajeva emotivni argumenti nisu korišteni izolirano, već uz još neke argumentacijske pogreške poput pogreške "skliskog terena", irelevantnog zaključka, generalizacije, pogreške iz pristrane statistike i slično. Emocije su se koristile na različite načine: za izražavanje argumenata, kao temelj za tvrdnju ili umjesto nečije tvrdnje, kao sredstva kojima se potiče publiku na prihvaćanje tvrdnje itd. Istraživanje pokazuje da postoje i dvojbeni primjeri u kojima je teško procijeniti radi li se o legitimnim ili pogrešnim emotivnim argumentima jer bi jasan i jednoznačan odgovor podrazumijevao puno širu i dublju analizu koja ulazi i u područje drugih znanstvenih disciplina poput moralne filozofije ili politologije, čime bi se zanemario zadani opseg ovog rada. Ipak, bitno je obratiti pažnju i na takve slučajeve kako bi se raspravom potaknulo na daljnje proučavanje emocionalne argumentacije u situacijama poput ove i donošenje boljih odluka, posebice u političkom kontekstu.

3.3.1. POGREŠNI EMOTIVNI ARGUMENTI

Jedan od najčešćih emotivnih argumenata koje koriste i hrvatski i inozemni političari kada je riječ o izbjeglicama je *argumentum ad metum*. Riječ je o pozivu na strah, odnosno argumentu kojim se nastoji uvjeriti u prihvaćanje tvrdnje izazivajući strah i predrasude u sugovorniku. *Ad metum* je česta marketinška i politička strategija jer se zbog svoje dramatičnosti pokazuje kao vrlo učinkovito sredstvo uvjeravanja, posebice kada se upozorava na neželjene posljedice na globalnom nivou, poput terorizma, rasizma, globalnog zagrijavanja i slično.¹⁸

Istraživanje pokazuje da je *ad metum* vrlo često popraćen i argumentacijskom pogreškom *slippery slope* odnosno tzv. pogreškom "skliskog terena" kojom se ukazuje na negativne posljedice u budućnosti, iako nije sasvim jasno kako će određeni uzrok dovesti do tih posljedica (Tindale, 2007). Hrvatski političar Damir Kajin u svojim izjavama vrlo često koristi oba navedena argumenta:

---

¹⁸<http://www.emagill.com/rants/eblog114b.html>, objavljeno: 4. 7. 2010.

"Jasno da ljudima koji uđu u Hrvatsku treba pomoći, ali da su pokazali samo deset posto agresivnosti koju su pokazali spram hrvatske policije, u deset dana je ISIL mogao biti svladan te ističe da sedanas u 90 posto slučajeva zbrinjava one koji bi trebali biti na fronti i braniti svoj dom. Ako je ISIL terorizam, a jest, onda je to zločin protiv kojeg bi se trebalo boriti domicilno stanovništvo, no ako svi napuste svoj dom, za pet godina će se na Bliskom istoku za europske vrijednosti boriti naša djeca."¹⁹

Ovakvim nesuvislim izjavama Kajin preuveličava "agresivnost" migranata i zastrašuje građane malo vjerojatnim scenarijima poput širenja terorizma te okupacije, islamizacije i slično. On poput proroka vidi kakva će biti Europa i za što će se jednog dana "boriti naša djeca na Bliskom istoku" te navodi proizvoljan statistički podatak od visokih 90% muškaraca koji, prema Kajinu, nisu trebali pobjeći nego ostati i boriti se za svoju domovinu. Takvim navodom Kajin čini pogrešku iz pristrane statistike koja nastaje ako se statistički podatak temelji na uzorku koji nije dovoljno reprezentativan i raznolik jer ne obuhvaća sve elemente grupe iz koje se uzima (Salmon, 2013). Retorika je to kojom se nastoji manipulirati građanima, neutemeljeno proširiti strah i produbiti predrasude, pri čemu se potpuno zaobilaze razum i logika.

U intervjuu za *Nacional* na pitanje "Zašto mislite da bi Hrvatska trebala zatvoriti granice i je li to humano, s obzirom na to što je Hrvatska doživjela u ratu?" Kajin odgovara:

"Je li humano da izbjeglice, to jest migranti, ne poštuju hrvatsku zastavu, hrvatske policajce, da probijaju kordone policije, kamenuju novinare, diktiraju ponašanja suverenoj državi? Uvjeravam vas da je ovo što se dešava projekt. Jasno je da treba biti čovjek i pomoći im, ali objasnite mi kako je moguće s istoka Hrvatske, od Tovarnika do Bregane doći tijekom osam sati, bez auta i vlaka? To govori da ih navode eksperti kojima je cilj da dođu do bogatih zapadnih zemalja (...). S druge strane sigurnosni, policijski sustav urušio se u 24 sata. Već četiri mjeseca upozoravam što će se dogoditi i hrvatski politički vrh umjesto da reagira, pripremi zemlju, utvrdi granicu, brčka se u moru i ponaša se kao domobrani. Hrvatska pred ugrozom, a oni iznenađeni. To je za ostavku. Barem vrha službi."²⁰

Kajin uz korištenje argumenta *ad metum* čini pogrešku prenagle generalizacije koja se javlja kada se zaključuje na temelju premalo dokaza, to jest kada se premali uzorak prenosi

---

¹⁹<http://www.istarski.hr/node/20159>, objavljeno: 28. 9. 2015.

²⁰<http://www.nacional.hr/intervju-damir-kajin-udomio-bih-izbjeglice-ali-granicu-je-trebalo-zatvoriti-milanovic-ugrozava-nacionalnu-sigurnost-zemlje/>, objavljeno: 22. 9. 2015.

na čitavu grupu.²¹ Tako Kajin ističe da izbjeglice ne poštuju hrvatsku državu i zakone, kamenuju novinare i sl., a ne spominje podatke o tome kada se to dogodilo i tko je to učinio, odnosno koliki postotak izbjeglica je u nekom trenutku bio nasilan prema novinarima ili policiji, na koji način "diktiraju ponašanja suverenoj državi" itd. Postavlja pitanje: "Kako je moguće s istoka Hrvatske, od Tovarnika do Bregane doći tijekom osam sati, bez auta i vlaka?" i zaključuje da izbjeglice na to zasigurno navode eksperti kojima je cilj da dođu do bogatih zapadnih zemalja. Radi se o pogrešci *non sequitur* koju Weston (2009:88) opisuje kao zaključak koji ne slijedi iz premise, odnosno ne postoji veza između premisa i onoga što se iz njih zaključuje. Na kraju izjave Kajin tvrdi i da politički vrh ne reagira i nije pripremljen za krizu nego se njegovi pripadnici "brčkaju u moru i ponašaju kao domobrani" čime ih kolektivno poziva na odgovornost.²²

Intervju obiluje pogrešnim *ad metum* i *slippery slope* argumentima kojima stvara paniku i zabrinutost među građanstvom: "Migranti će ulaziti i u Bosnu i Hercegovinu i to će biti tempirana bomba"²³, a Kajin koristi i *ad misericordiam*, odnosno poziv na sažaljenje koji se smatra pogrešnim argumentom ako se koristi umjesto pravih argumenata i kao taktika uvjeravanja kojom se nastoji odvući pažnja s onog relevantnog u tvrdnji (Tindale, 2007).

U još jednom primjeru možemo uočiti *slippery slope*, *ad metum*, *ad misericordiam*, ali i pogrešku iz pristrane statistike: "Ali ono čega se najviše bojim, ako u Bosnu i Hercegovinu uđe 40, 50 tisuća ljudi, što će to značiti za sudbinu tog prostora, a onda i za kartografije na prostoru nesretnog Balkana".²⁴

Ivan Miklenić, hrvatski katolički svećenik i glavni urednik *Glasa Koncila* poručuje da je kriza velika opasnost za Europu, a za izbjeglice kaže da su to sve "ljudi prikladni za ostvarivanje ciljeva ideologije globalizma koja ima naum razaranja ne samo obitelji, nacije, nacionalne države, kulturnoga identiteta, nego i, možda i osobito, monoteističkih svjetskih religija, posebno kršćanstva u svim njegovim pojavnostima".²⁵

Miklenić u svojoj tvrdnji koristi *slippery slope* kojim bez ikakve potkrijepe prognozira negativne posljedice prihvatanja izbjeglica, odnosno smatra da će izbjeglice razoriti obitelji,

---

²¹ <http://www.nizkor.org/features/fallacies/hasty-generalization.html>, zadnji pregled: 15. 4. 2016.

²² Poziv na odgovornost, odnosno osjećaj odgovornosti ne spominje se u stručnoj literaturi o emocijama u argumentaciji, a mogli bismo ga povezati eventualno s pozivom na sram ili krivnju (eng. *appeal to shame*).

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ <http://www.jutarnji.hr/-migranti-su-opasnost-za-europu--razaranje-obitelji-i-krscanstva-/1426763/>, objavljeno: 28. 9. 2015.

nacije, kulturni identitet i kršćanstvo. Budući da takvim riječima izaziva neutemeljen strah u ljudima, uz *slippery slope*, može se prepoznati i pogrešni *ad metum* te pogreška prenapre generalizacije jer tvrdi da su "to sve ljudi koji...", odnosno uopće ne uzima u obzir mogućnost da su među izbjeglicama i ljudi kojima je cilj samo pobjeći od rata i potražiti mjesto gdje mogu normalno raditi i živjeti, a ne razarati tuđe obitelji i religiju.

Ladislav Ilčić, predsjednik stranke HRAST – Pokret za uspješnu Hrvatsku i član Domoljubne koalicije nekoliko je puta šokirao javnost svojim ksenofobnim i rasističkim stavovima o migrantima. Evo nekoliko njegovih izjava: "Međutim, postoji i nova prijetnja izvana, a to su migranti. S obzirom na njihovu brojnost, to postaje jedno od presudnih pitanja po identitet Europe. Jako je važno kako će se Europa prema tome postaviti. Sadašnje migracije mogu promijeniti izgled cijelih društava i starih europskih nacija. One već sada mijenjaju strukturu stanovništva u mnogim europskim gradovima. Ti migranti dolaze iz jedne strane, druge kulture. Oni primjerice ne prihvaćaju ravnopravnost spolova. U islamu žena nije ravnopravna s muškarcem. I već vidimo kako u pojedinim gradovima u Njemačkoj i Švedskoj migranti maltretiraju, odnosno napastuju mlade Njemice i Šveđanke. To postaje sve veći problem. Vidimo također kako se odnose prema ljudima druge vjere. Kršćani u islamskim zemljama su građani drugog reda."²⁶

Ilčićeva izjava sadrži pogrešku prenapre generalizacije te *ad metum* i *slippery slope* argumente. Ističe kako bi se dolaskom izbjeglica mogao promijeniti izgled cijelih društava i starih europskih nacija, a upozorava i na negativne posljedice poput promjene demografske slike, nametanja islamske kulture i religije i napastovanje žena od strane migranata jer "već vidimo kako u pojedinim gradovima u Njemačkoj i Švedskoj migranti maltretiraju, odnosno napastuju mlade Njemice i Šveđanke i "kako se odnose prema ljudima druge vjere".

U trenutku njegove izjave nema nikakvih dokaza da su seksualna uznemiravanja u Njemačkoj i Švedskoj počinili migranti, a sve i da je to dokazano moglo bi se postaviti pitanje usporedbe podataka o seksualnom uznemiravanju i zlostavljanju koje je počinilo lokalno stanovništvo odnosno europsko stanovništvo drugih religija u navedenim zemljama. Za Ilčića gore spomenuti slučajevi nisu sporadični, već obrazac koji nas čeka ako pustimo migrante u svoju zemlju, a upravo to potiče širenje panike i animoziteta prema izbjeglicama. Ilčić ne nudi nikakvu potkrijepu ni za drugu tvrdnju odnosno da se migranti ponašaju nekorektno prema ljudima druge vjere.

---

²⁶<http://www.jutarnji.hr/profesor-politicke-filozofije-na-katolicnom-sveucilistu--ilcic-ima-pravo--migranti-su-velika-prijetnja-hrvatskoj-/1483128/>, objavljeno: 21. 12 .2015.

Kao gost u emisiji *Novi dan* na televiziji N1, Ilčić je rekao da je jedino rješenje za borbu protiv nekontroliranog ulaska izbjeglica bodljikava žica te je u još nekoliko navrata iznio svoja uglavnom pogrešno argumentirana stajališta:

"Mi imamo milijune ljudi u Africi i Aziji koji žele doći u Europu. Ne razmišljamo o tome da će ti ljudi preplaviti Europu, da su ti ljudi biološki neusporedivo jači od Europljana, drugim riječima, imaju više djece. Veoma je dobro imati puno djece, ali osim demografske, postoji i kulturna politika. Nama se sviđa mentalitet kakav je u Hrvatskoj."²⁷

Na komentar voditelja da su sva djeca ista, i ona koja se rode u Hrvatskoj i u izbjegličkim kampovima, Ilčić je rekao kako su "sva djeca jednako vrijedna, ali nisu ista."

Ovim izjavama Ilčić je zgrozio javnost i na sebe navukao brojne optužbe za rasizam i širenje predrasuda i neprijateljstva, pa možemo uočiti brojne *ad odium* argumente kojima se umjesto racionalnih potkrijepa i dokaza za tvrdnju šire i potiču osjećaji poput mržnje, gađenja, ljutnje, prkosa i slično.²⁸ U emisiji *Hrvatska uživo* Aleksandra Kolarić, političarka i komunikacijska savjetnica, ovako je prokomentirala Ilčićevu izjavu: "Izjava 'zamislite da milijun muslimana dođe u Hrvatsku – oni su biološki jači' je nečuvena i vrlo neugodno podsjeća na početke totalitarnih režima poput fašizma."²⁹

Ilčić se osvrnuo i na razlike u kulturi i idealima između muslimana i kršćana: "Trebamo se zapitati želimo li mi u Hrvatskoj milijun muslimana. Oni imaju drugačiji mentalitet, to će promijeniti kulturu. Velika je razlika između muslimana i Hrvata. U radnim navikama, u odnosu na život, idealima, prema ženama. Mi smo različiti. Jednako smo vrijedni, ali smo različiti", a tvrdi i da je "istina da muslimani imaju drugačije radne navike, oni rade slabije."³⁰

Ponovno možemo uočiti *ad metum* i *slippery slope*, a uz to i pogrešku iz pristrane statistike. Otkud Ilčiću informacija da će Hrvatska primiti milijun muslimana? Čak i ako ih se primi toliko, otkud mu informacija da će svi ti ljudi zaista ostati u Hrvatskoj? U trenutku kada to izjavljuje nitko od izbjeglica nije zatražio azil u Hrvatskoj. Ilčić postavlja lažne dileme

---

²⁷<http://www.telegram.hr/politika-kriminal/ovo-je-7-skandaloznih-izjava-iz-domoljubne-koalicije-o-izbjeglicama-i-muslimanima-zbog-kojih-je-reagirao-i-karamarko/>, objavljeno: 4. 12. 2015.

²⁸[https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/20/Appeal to Anger](https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/20/Appeal%20to%20Anger),
zadnji pregled: 22. 3. 2016.

²⁹<http://www.hrt.hr/311420/vijesti/ilcic-bodljikavom-zicom-protiv-izbjeglica>, objavljeno: 4. 12. 2015.

³⁰<http://www.telegram.hr/politika-kriminal/ovo-je-7-skandaloznih-izjava-iz-domoljubne-koalicije-o-izbjeglicama-i-muslimanima-zbog-kojih-je-reagirao-i-karamarko/>, objavljeno: 4. 12. 2015.

koje služe za stvaranje moralne panike³¹, a uz to širi predrasude kojima se potiče neprijateljstvo i netolerancija prema izbjeglicama i muslimanima uopće.

Kako bi zornije prikazao posljedice do kojih bi moglo doći ako pustimo veliki broj muslimanskog stanovništva u zemlju, Ilčić ističe kako je potpuno jasno da se izbjeglicene namjeravaju vratiti i da im je cilj ostati u Europi: "Nisu izbjegli u Katar ili Saudijsku Arabiju, nego u države gdje će po svoj prilici graditi džamije i pokušati nametnuti svoju vjeru, nasuprot našem, kršćanskom načinu života!" te navodi primjer iz Švicarske: "U jednom vrtiću u Švicarskoj nastao je problem kad su djeca htjela slaviti Božić... Pa zar i mi u Hrvatskoj ne bi smjeli slaviti Božić zato što se drugi osjećaju ugroženo?! Pa, kud to vodi?! (...) Obitelj je posljednja čahura koja nas štiti. Narod je druga čahura. Naše vrijednosti su nas očuvale. Nama ne može biti svejedno žive li u Hrvatskoj Hrvati ili neki drugi. I zato moramo voditi odlučnu sigurnosnu i kulturnu politiku..."³²

Ilčić ponovno priroči negativne posljedice argumentima karakterističnim za njegovu retoriku (*ad metum* i *slippery slope*), ističe da će nam izbjeglice "nametnuti" svoju vjeru, pa da u budućnosti možda nećemo smjeti slaviti Božić. Izbor riječi može uvelike utjecati na naše osjećaje, a u ovom slučaju znatno pridonosi širenju panike. Logično je da će nakon takvog zastrašivanja na njegovo retoričko pitanje "Želimo li mi milijun muslimana u Hrvatskoj" mnogi reći "ne" iz bojazni da će im se zaista nametnuti druga vjera i zabrana proslave Božića. Time se potiče strah od drugačijih koji žele ukinuti naše običaje i svjetonazore te se širi panika koja lako može dovesti i do nasilja.

Njegove riječi pobudile su ljutnju, prijezir i sram (emocije koje bi prema Aristotelu (1989:110) mogle pripadati terminu "pravedna ljutnja" koju karakterizira "bol što ga čovjek osjeća zbog onih koji nezasluženo trpe nesreću") mnogih boraca za zaštitu i promicanje ljudskih prava te pripadnika islamske zajednice u Hrvatskoj. Oglasili su se i iz Centra za mirovne studije koji oštro osuđuju Ilčićev ispad: "Izjava gospodina Ilčića je duboko ksenofobna, ona je izrazito uvredljiva za islamsku zajednicu u Hrvatskoj, koja je i dobro organizirana, kooperativna, koja izrazito puno radi na izgradnji zajednice".³³

---

³¹ Prema Thompsonu 'moralna panika' ima nekoliko ključnih karakteristika: netko ili nešto percipira se kao prijetnja zajedničkim vrijednostima i interesima društva; zabrinutost javnosti naglo raste, mediji vijest prikazuju u lako prepoznatljivoj formi; javlja se reakcija vlasti ili onih koji utječu na javno mnijenje; panika se povlači ili rezultira društvenim promjenama (često povratku 'tradicionalnim vrijednostima') (K. Thompson, 2003: 16, 17)

³² <http://www.maxportal.hr/tv-bujica-ladislav-ilcic-o-muslimanima-i-govoru-mrznje/>, objavljeno: 10. 12. 2015.

³³ <http://www.hrt.hr/311420/vijesti/ilcic-bodljikavom-zicom-protiv-izbjeglica>, objavljeno: 4. 12. 2015.

Na brojne napade i optužbe za govor mržnje, Ilčić je odvratio:

"Čemu uopće granice, ako ih ne čuvamo?! Pitam se zašto sam ja luzer koji mora tražiti vizu za muslimanske zemlje i na to čekati tjednima, a oni će na silu ući u našu zemlju (...) Naša je Vlada švercala ljude u zapadne zemlje. Kroz Hrvatsku su prošli i teroristi iz Pariza. Granični prijelazi postoje za kontrolu, a ne za ukras. Očito je da kršćanski mentalitet Europe i Hrvatske nekome smeta, zato se i susrećemo s dvostrukim standardima sekularnih medija, a mene nazivaju fašistom i rasistom samo zato jer govorim istinu, koju vidi i 80 posto naših ljudi. Termin "govor mržnje" postao je nadomjestak lijevih medija za verbalni delikt i pretvorio se u pravu poštapalicu dežurnih "moralista" koji se financiraju iz državnog proračuna!"³⁴

U prvom dijelu ove izjave Ilčić čini argumentacijsku pogrešku *secundum quid* koja se sastoji u tome da se neko univerzalno pravilo primjenjuje i na situacije koje su iznimka od tog pravila (Tindale, 2007). Izbjeglička kriza je izvanredno, a ne standardno stanje, pa je usporedba s Hrvatima koji moraju tjednima čekati vizu za ulazak u muslimanske zemlje stoga pogrešna.

Ilčić se brani od optužbi za govor mržnje ističući da je taj termin postao "nadomjestak lijevih medija za verbalni delikt" te da on samo govori istinu koju vidi i 80% ljudi u Hrvatskoj. Time dva puta čini pogrešku iz pristrane statistike jer prvo nastoji pokazati kako su napadi na njega samo od strane ljevice, njegovih političkih neistomišljenika, odnosno onih koji su potekli iz neke komunističke loze, a onda navodi i podatak da 80% Hrvata dijeli njegovo mišljenje, što naravno ne može dokazati. Očigledan je i tipičan argument *ad populum* koji se temelji na pretpostavci da je nešto točno jer većina ljudi tako misli, a većina ne može biti u krivu (Tindale, 2007). Weston (2009) smatra da je *ad populum* poput lošeg argumenta autoriteta jer čak i ako "svi" ili "većina" (u ovom slučaju "80% naših ljudi" koje spominje Ilčić) ima jednake stavove, ne znači da su u pravu, možda je samo riječ o nedovoljno informiranoj ili pristranoj skupini ljudi. Zanimljiva je i Brintonova teorija (1988) prema kojoj su emocije poput prijezira, neprijateljstva, ljutnje i slično (tzv. "ljutite emocije") podvrste *ad populum* jer se često potiču u takvim situacijama i koriste širokom publikom. Ta bi teorija mogla ići u prilog osudi Ilčićevih izjava odnosno optužbama za govor mržnje za kojeg ga terete.

---

³⁴<http://www.maxportal.hr/tv-bujica-ladislav-ilicic-o-muslimanima-i-govoru-mrznje/>, objavljeno: 10. 12. 2015.

Argumentacijska pogreška *secundum quid* očituje se i u činjenici da Ladislav Ilčić, kao i mnogi drugi političari, odgovara na kritike pozivajući se na slobodu govora. Jasno je da imamo pravo reći što želimo, ali to pravo sa sobom nosi i odgovornost, posebice ako se radi o osobama koje utječu na javno mnijenje poput političara. Od njih se očekuje da svakom problemu pristupe odgovorno, savjesno i oprezno te da posebno pažljivo biraju što će i kako reći. Ilčić je očito nesvjestan da svojim govorom širi određene stavove koje bi, zahvaljujući njemu, velik broj ljudi mogao nekritički prihvatiti (osobito potaknuti nedavnim događajima terorističkih napada u Parizu, Bruxellesu, Ankari i drugdje), a generalizacijama kojima obiluje njegova retorika samo se produbljuju predrasude i potiče govor mržnje i netolerancija prema drukčijem. Nisu svi muslimanski migranti isti, nisu svi potencijalni teroristi i nije svima cilj doći u Europu, nasilno ju islamizirati te nametnuti svoje običaje i ideologije. Takva ksenofobna i islamofobna uvjerenja su opasna i mogu dovesti do nasilja, a začuđuje i da dolaze iz usta osobe koja zagovara kršćanske vrijednosti. Ono što Ilčić govori je u suprotnosti sa svim kršćanskim načelima i papinim porukama o prihvaćanju izbjeglica i otvaranju prema drugačijem.

Autor članka za *dnevno.hr* jasno iznosi svoje stavove o izbjeglicama:

"Na internetu postoji snimka³⁵ od prošlog mjeseca iz mađarskog Debrecena koja ilustrira kako zapravo 'izbjeglice' izgledaju i Mađari su poprilično uznemireni zbog svega toga. Takvu i slične snimke koje se može pronaći po nezavisnim medijima je praktički nemoguće vidjeti na 'glavnim' medijima koji tule o 'izbjeglicama'. Da bi se potpuno lobotomiziralo prosječnog Hrvata u javnost se pušta priča da su ti mladi ljudi pobjegli od rata jer su miroljubivi i zato što ne žele ratovati. I to je ljudski razumljivo, no, kada se pogleda snimka 'izbjeglica' iz Debrecena nekako teško je oteti se dojmu da ovi mladi muškarci nisu ništa drugo nego vojska koja je došla da bi osvojila bezbožnu i nemoralnu Europu."³⁶

Autor teksta piše o izbjeglicama u navodnim znakovima aludirajući na to da to zapravo i nisu izbjeglice, čime obezvrjeđuje žrtve rata u Siriji i čini pogrešku prenapole generalizacije. Nastoji proširiti strah od "vojske koja je došla osvojiti bezbožnu i nemoralnu Europu" (*ad metum*) i prijezir (*ad indignationem*³⁷) prema izbjeglicama, a svoje tvrdnje temelji na snimci s

³⁵<https://www.youtube.com/watch?v=X2rmA9A7CEM>, objavljeno: 12. 9. 2015.

³⁶<http://www.dnevno.hr/vijesti/komentari/koliko-ce-izbjeglica-primiti-papa-franjo-video-828681>, objavljeno: 9. 9. 2015.

³⁷*Argumentum ad indignationem* (eng. *appeal to indignation*) javlja se ako osoba svoje argumente protiv nečijeg stajališta temelji isključivo na negativnim osjećajima poput prijezira ili ljutnje koje gaji prema toj osobi.

mađarske granice koja prikazuje svađu dviju izbjeglica različitog porijekla i reakciju policije. Ta bi snimka, prema autoru članka, trebala dokazati da su svi migranti agresivni i divlji i da će se jednako tako ponašati i u normalnim uvjetima jednom kad dobiju prebivalište u Europi.

Hrvatska političarka Mirela Holy obratila se otvorenim pismom tadašnjem premijeru Zoranu Milanoviću u kojem traži da Vlada prezentira strateški plan za izbjeglice te upozorava da među izbjeglicama sigurno ima i terorista: "Među ljudima koji bježe od sigurne smrti i neimaštine zasigurno ima i ubačenih terorista. Na koji način Vlada planira spriječiti moguće terorističke napade?"³⁸

Ponovno možemo uočiti *ad metum*. Holy tvrdi da među izbjeglicama "zasigurno" ima terorista, kao da je riječ o pouzdanom podatku, a u trenutku njezine izjave takva se opasnost ne može demantirati, ali niti potvrditi.

I strani političari često su pribjegavali neodgovornim *ad metum* i *slippery slope* argumentima, a u nekim slučajevima mogao se uočiti i *ad baculum*.

Njemački mediji prenose izjave kancelarke Angele Merkel na stranačkom skupu Kršćansko-demokratske unije (CDU) u Darmstadtu: "Ako Njemačka zatvori granice prema Austriji, na Balkanu će doći do podjela"³⁹. Merkel objašnjava i zašto je inicirala konferenciju na razini Europske unije o tzv. balkanskoj ruti: "To sam učinila zato jer ne želim da tamo ponovno dođe do oružanih sukoba. (...) Ne želim biti pesimist, ali to ide brže nego što mislimo. Iz svađe nastaje sukob, a iz toga se može razviti nešto što nitko ne želi."

Tako je Merkel pokušala objasniti stranačkoj bazi svoju politiku otvorenosti prema izbjeglicama te prije svega zašto bi bilo pogrešno, kako to traže članovi njezine stranke, da Njemačka zatvori granice. U trenutku njezine izjave ne postoje nikakve indicije koje bi dovele do zaključka da Balkanu prijeti rat. Koristeći *slippery slope* i pogrešne emotivne argumente *ad metum* i *ad baculum* (kojeg neki teoretičari poput Don S. Levija (1999) ne smatraju argumentom, odnosno argumentacijskom pogreškom jer tvrde da se iskazane

---

(<http://www2.humboldt.edu/act/HTML/tests/fallacy6/review.html>, zadnji pregled: 6. 4. 2016). Iako Aristotel ovu emociju naziva 'pravednom ljutnjom' jer proizlazi iz osjećaja boli prema nečijem nezasluženom uspjehu (Aristotel, 1989: 110) pa ju smatra pozitivno emocijom, Brinton ističe da *ad indignationem* može biti i logička pogreška ako veza između premisa i zaključka nije racionalno utemeljena (Brinton, 1988).

³⁸<http://www.jutarnji.hr/procitajte-grozotu-mjeseca-stav-mirele-holy-o-izbjeglicama-besprizorni-je-pokusaj-politickog-lesinarenja/1404510/>, objavljeno: 25. 8. 2015.

³⁹<http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/403109/Merkel-Zatvaranje-njemacke-granice-moglo-bi-izazvati-oruzane-sukobe-na-Balkanu.html>, objavljeno: 3. 11. 2015.

prijetnje i zastrašivanja koriste umjesto argumenta upravo kako bi spriječile daljnju argumentiranu raspravu), Merkel samo širi strah i paniku među ljudima. Zbog svoje politike okoizbjeglica njemačka kancelarka doživjela je nagli pad popularnosti, pa možemo pretpostaviti da je ovakva reakcija svojevrsno opravdanje i izgovor za njezin politički čin, odnosno primanje velikog broja izbjeglica u Njemačku.

Index.hr prenosi dijelove završne konferencije summita zemalja članica Višegradske skupine i Hrvatske na kojoj češki predsjednik Miloš Zeman upozorava na činjenicu da je sporna socijalna struktura izbjeglica te da još nije provedeno ispitivanje o tome koliko je političkih migranata među izbjeglicama, a koliko džihadista:

"Postoji mnogo krivotvorenih sirijskih dokumenata, a uočljivo je kako je među izbjeglicama mnogo mladih i zdravih ljudi, dobro opskrbljenih novcem i tehničkim novitetima poput i-phonea, koji su napustili članove svoje obitelji u ratnim područjima, što baš nije dokaz njihove osobite hrabrosti."⁴⁰

Ovakvom izjavom Zeman implicitno napada Sirijce *ad hominem* argumentom (argumentacijskom pogreškom kojom se napada karakter govornika, a ne njegova tvrdnja) optužujući ih da su kukavice koji su napustili članove svoje obitelji u ratnim područjima, umjesto da su ostali boriti se za svoju zemlju. Osim *ad hominem* pogreške za koju Walton (2007) tvrdi da se često pojavljuje u političkom kontekstu, Zeman čini i pogrešku irelevantnog zaključka, tj. *non sequitur*, čime ujedno pokazuje i da slabo poznaje trenutnu političku situaciju u Siriji.

Zeman upozorava i na mogućnost širenja zaraza te na teroriste i opasnost od getoizacije jednom kad izbjeglice dobiju azil:

"Prijem izbjeglica na teritorij Češke nosi sa sobom tri velika rizika, a to su širenje zaraznih bolesti, terorizam Islamske države i stvaranje novih geta. (...) Tada bismo mogli očekivati napade slične onima kakvi su bili u Parizu, Londonu ili Madridu. (...) Dolaze također i iz zemalja kao što je Eritreja, Senegal, Kosovo ili Pakistan, u kojima se ne ratuje. Oni u Češkoj ne žele raditi, ali zato mogu u našu zemlju unijeti zarazne bolesti i izazvati stvaranje geta. A oni se zbog kulturnih razlika neće moći prilagoditi."⁴¹

---

⁴⁰<http://www.index.hr/vijesti/clanak/kolinda-iz-madjarske-siri-paniku-ne-smijemo-dopustiti-da-se-medju-izbjeglicama-nadju-teroristi/847127.aspx>, objavljeno: 9. 10. 2015.

⁴¹<http://www.24sata.hr/svijet/ceski-predsjednik-izbjeglice-bi-nam-mogle-donijeti-zarazu-435084>, objavljeno: 31. 8. 2015.

S jedne strane, opasnost od infiltriranih pripadnika ISIL-a među valom izbjegličkog stanovništva doista postoji i nipošto ne treba negirati potencijalni rizik. S druge strane, može se postaviti i legitimno pitanje imamo li moralno pravo uskratiti svim izbjeglicama šansu za bijeg od ratnih razaranja i za bolji život zbog opasnosti da manji dio njih potencijalno čine i teroristi? Zeman tvrdi da bi se napadi poput onih u Parizu, Londonu i Madridu mogli očekivati i u Češkoj i tako širi paniku među građanima i potiče prijezir (*ad indignationem*) prema svim izbjeglicama, a svoju tvrdnju ne potkrjepljuje nikakvim racionalnim argumentima. Uz to, iako rizik uvijek postoji, Češka nije jedna od europskih potencijalnih meta terorista, odnosno jedna od država kojima džihadisti otvoreno prijete. Što se tiče getoizacije koju spominje Zeman, takav scenarij je također izgledan u nekoj daljoj budućnosti, ali pitanje je koliko će izbjeglica uopće tražiti azil u Češkoj. Činjenica je da je to trenutačno manje važno pitanje od spašavanja života i zbrinjavanja izbjeglica budući da se radi o izvanrednoj situaciji. Također, jedan od neposrednih uzroka getoizacija je upravo percipiranje stranaca kao velike opasnosti za identitet i suverenitet države.

Britanski euroskeptičan političar Nigel Farage u svom govoru u Europskom parlamentu izjavio je: "Kao što znamo, većina ljudi koji dolaze su ekonomski migranti. Uz to, kao što sam ranije upozorio, vidimo dokaze da ISIL sada koristi migracijske tokove za slanje džihadista na europsko tlo. Samo ljudi možemo riskirati sigurnost našeg društva".⁴²

Za *BBC News Channel* dao je sličnu izjavu:

"Velika većina onih koji dolaze u Europu ne može se kvalificirati kao izbjeglice, ako je izbjeglica netko tko je u izravnom strahu od progona zbog svoje etničke pripadnosti ili vjerskih uvjerenja."⁴³ (...) Vidjeli smo praktički stampedo i shvatili da 80% onih koji dolaze nisu sirijske izbjeglice. Zapravo ste otvorili vrata mladim, muškim ekonomskim migrantima, od kojih se mnogi ponašaju agresivno i na upravo suprotan način od onoga što biste očekivali vidjeti od izbjeglica."⁴⁴

Svojim samouvjerenim, a neutemeljenim tvrdnjama poput: "Vidimo dokaze da ISIL sada koristi migracijske tokove za slanje džihadista na europsko tlo" i riječima poput "stampedo" i "agresivno" Farage svjesno zastrašuje europske građane (*ad metum*), a u izjavi: "Kao što

---

⁴²<http://www.express.co.uk/news/politics/610529/video-Nigel-Farage-European-Parliament-Angela-Merkel-Francois-Hollande>, objavljeno: 9. 10. 2015.

⁴³ Ibid.

⁴⁴<http://www.bbc.com/news/uk-politics-34197707>, objavljeno: 9. 9. 2015.

znamo, većina ljudi koji dolazi su ekonomski migranti" može se primijetiti i pogreška iz pristrane statistike jer iznos od 80% izbjeglica koji prema njegovoj slobodnoj procjeni ne dolaze iz Sirije također nije ničime potkrijepljen.

Mađarski premijer Viktor Orban, poznat po antiimigracijskoj retorici i podizanju ograde na granici s ciljem sprječavanja ulaska izbjeglica u Mađarsku, u intervjuu za švicarski časopis *Weltwoche* tvrdi kako bi val izbjeglica koje stižu u Europu s Bliskog istoka i iz Afrike, mogao biti dio ljevičarske zavjere da se "Stari kontinent" napuni glasačima koji su skloni ljevici: "Nisam dovoljno hrabar da sa sigurnošću o ovome govorim javno, ali ne mogu da se otmem utisku da iza svega stoji jedan Master plan".⁴⁵

Orban se pritom poziva na eseje "europskih ljevičara i radikalnih američkih demokrata" koji predviđaju rađanje europske superdržave na štetu tradicionalnih nacionalnih država.

"Izbjeglička kriza predstavlja priliku. Sve indikacije i dosadašnje iskustvo ukazuju na to da će ogromna većina tih izbjeglica glasati za ljevicu kad postanu građani Unije, tako da ovo predstavlja uvoz budućih glasača ljevice u Europu".⁴⁶

Orbanova argumentacija obiluje pogreškama. Njegov zaključak – da kriza predstavlja uvoz budućih glasača ljevice – je irelevantan (čini argumentacijsku pogrešku *non sequitur*), odnosno ne postoji veza između premisa i onog što je iz njih zaključeno jer ne postoji nikakva utvrđiva veza između europske ljevice i izbjeglica koji dolaze iz konzervativnijih sredina. Svoju tvrdnju da će "ogromna količina tih izbjeglica glasati za ljevicu kad postanu građani Unije" Orban uopće ne argumentira, već spominje "sve indikacije i dosadašnje iskustvo" koje bi trebalo biti potkrijepa za takvu tvrdnju, ali ono ne postoji jer je ovo prvo iskustvo ovako velike izbjegličke krize za Europsku uniju. Orban spaja dva tradicionalna straha desnice – demonsku ljevicu i etničkog drugog te čini pogreške *slippery slope* i *ad metum*. Neutemeljeno povezuje ljevičarski Master plan s migrantima i time širi iracionalan strah da će Mađarska biti ugrožena. Orban poručuje i da islam 'duhovno ne pripada Europi' jer je to religija koja utvrđuje pravila nekog drugog svijeta: "Islam nikad nije pripadao Europi, u nju je došao nepozvan"⁴⁷, a postavljanje žice na granicama s Hrvatskom i Srbijom

---

⁴⁵<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/jobik-trazi-ogradu-na-granici-s-rumunijom>, objavljeno: 16. 10. 2015.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷<http://www.24sata.hr/svijet/islam-ne-pripada-europi-mi-ne-zelimo-izbjeglice-u-maarskoj-442321>, objavljeno: 16. 10. 2015.

opravdava mađarskim protivljenjem prihvaćanju izbjeglica zbog "zaštite europskih kulturnih vrijednosti".

Drugi medijski izvori objavljuju još neke Orbanove izjave o izbjeglicama. Za AFP(Agence France – Presse) Orban izjavljuje da su pravo na ljudsko dostojanstvo i sigurnost osnovna prava, ali da ni njemački, niti mađarski način života nije osnovno pravo svih ljudi na Zemlji. Proziva i medije koji su po njegovom mišljenju pristrani i nedemokratski:

"Ne možemo izbjeći razgovore o kvaliteti naše demokracije. Je li u skladu sa slobodom informiranja i govora to što mediji obično prikazuju žene i djecu, dok su 70 posto izbjeglica mladići i izgledaju kao vojska?"

Orban ponovno čini pogrešku *ad metum* – nastoji proširiti strah među ljudima ističući da izbjeglice izgledaju kao vojska, a uz to čini i pogrešku iz pristrane statistike jer je navod da je među izbjeglicama 70% mladića neutemeljen i netočan.

I u poljskom političkom diskursu mogu se uočiti pogrešni emotivni argumenti kojima se nastoji proširiti panika i produbiti predrasude prema izbjeglicama. Poljski predsjednik Andrzej Duda izjavio je da vlada mora poduzeti određene mjere kako bi zaštitila svoje građane od "mogućih epidemija" koje bi izbjeglice mogle donijeti u Poljsku. Njegovom upozorenju pridružio se i Jaroslaw Kaczyński, pripadnik poljske konzervativne stranke *Pravo i Pravda* koji je govorio o "koleri na grčkim otocima" i "dizenteriji u Beču" te optužio izbjeglice za donošenje "raznih vrsta parazita koji u njihovim državama nisu opasni, ali za lokalne europske stanovnike mogu biti opasni".⁴⁸

Reakcije na ove izjave bile su burne, a Duda i Kaczyński prozvani su zbog govora mržnje i uspoređivani s nacistima koji su u Drugom svjetskom ratu optuživali Židove za donošenje tifusa i sifilisa. I ovdje je očito da se radi o pogreškama *ad metum* i *slippery slope*, a uz to se koristi i *ad odium* argument. Gore navedena nagađanja o potencijalnim bolestima kao što su "kolera na grčkim otocima" i "dizenterija u Beču" služe samo za stvaranje panike, a odmah su i demantirane od strane direktora europskog odjela Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), dr. Guenaela Rodiera koji je poručio da "ne postoji sistemska veza između migracija i "uvoza zaraznih bolesti" te da su izbjeglice najčešće izložene zaraznim bolestima koje su tipične za Europu, nezavisno od migracija.

---

⁴⁸<http://www.aljazeera.com/news/2015/10/poland-president-refugees-epidemics-151018162358594.html>.

objavljeno: 18. 10. 2015.

"Rizik unosa egzotičnih i rijetkih infektivnih agensa u Europu, kao što su Ebola, Marburg, Lassa ili MERS (srednjoistočni respiratorni simptom) je izuzetno nizak. Iskustvo pokazuje da takve zarazne bolesti više donose regularni putnici, turisti ili zdravstveni radnici nego izbjeglice i migranti. (...) Ono što je najbitnije jest cijepljenjem i adekvatnom zdravstvenom negom poduzeti preventivne mjere protiv izbijanja bolesti."⁴⁹

Makedonski portal a1 objavio je snimku prema kojoj izbjeglice navodno odbijaju pomoć jer je na kutijama s pomoćnim sredstvima znak Crvenog križa. Ispod videa je i kratak tekst u kojem se navodi: "Muslimani na makedonskoj granici odbijaju pakete Crvenog križa jer je na kutijama logo crvenog križa (simbol kršćanstva prema muslimanskom vjerovanju). To je još jedan dokaz da to nisu "tražitelji azila", nego organizirana muslimanska invazija na Europu".

Video je putem facebook-a podijeljen nekoliko tisuća puta zbog čega je izazvao strah i paniku među makedonskim građanima, pa se javnosti obratio makedonski analitičar i stručnjak za sigurnost Jordan Tasev koji je rekao: "Špekulacije koje su se pojavile u nekim medijima o razlogu zašto su izbjeglice odbijale pomoć od makedonskog Crvenog križa potpuno su nevjerovatne i neistinite. Sve te špekulacije je pokrenula objava jednog videa koji je snimljen na ilegalnom prijelazu, tijekom drugog dana blokade granice. Imigranti su tada odbili pomoć, no samo zato što su pokušavali što prije proći kroz Makedoniju. To potvrđuju i kasniji događaji kada su izbjeglice stigle na željezničku stanicu u Gevgeliji gdje su primili tu istu pomoć od radnika iz Ministarstva zdravlja, Crvenog križa i nekoliko drugih nevladinih organizacija".⁵⁰

Uz pogrešan emotivni argument *ad metum* kojim autori videa žele proširiti strah i predrasude prema izbjeglicama (što se lako postiže riječima poput "organizirana muslimanska invazija na Europu"), ovdje također možemo prepoznati *false cause*, odnosno pogrešno uzročno-posljedično zaključivanje. Drugi naziv ove pogreške *jenon causa pro causa* (doslovno: ne uzimaj uzrok samo da bi ga imao) jer se kao uzrok nekog događaja pretpostavlja događaj koji s njim koincidira ili je na bilo koji način s njim povezan. Drugim riječima, veza između onoga što se tvrdi možda postoji, ali to nije uzročno-posljedična veza.⁵¹

---

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ <http://www.index.hr/vijesti/clanak/kontroverzna-snimka-evo-zasto-izbjeglice-odbijaju-pomoc-crvenog-kriza-u-makedoniji/838165.aspx>, objavljeno: 25. 8. 2015.

⁵¹ <http://philosophy.lander.edu/logic/cause.html>, zadnji pregled: 3. 7. 2010.

Ta je pogreška vrlo slična pogrešci "zanemarivanja alternativa" o kojoj bi ovdje također moglo biti riječ, a koja se prema Westonu (2009:72) javlja ako zaključimo da jedan događaj prouzrokuje drugi samo na temelju toga što koreliraju, a ponekad čak i ako gotovo uopće nisu povezani. Kako bismo izbjegli takvo zaključivanje, potrebno je razmisliti o svim mogućim objašnjenjima, to jest alternativama, a ne lakoumno prihvatiti prvo moguće rješenje koje nam padne napamet.

Iako se u slučaju izbjegličke krize ne može govoriti o tipičnim pregovorima za koje je specifično često korištenje *ad baculum*, brojni primjeri političkih rasprava oko izbjeglica dokazuju da se upravo prijetnjama i zastrašivanjem nastoje riješiti kompleksna pitanja vezana za prelazak izbjeglica preko granica.

Na tiskovnoj konferenciji u Beogradu, srpski predsjednik Vučić upozorio je da "ukoliko u narednih 30 sati ne bude postignut dogovor s Hrvatskom o otvaranju graničnog prijelaza Bajakovo, srbijanska vlada primijenit će pripremljeni paket mjera kojima želi zaštititi i obraniti vlastite ekonomske interese".⁵²

Nekoliko dana kasnije razgovori između srpske i hrvatske vlade bili su još uvijek napeti, a Hrvati su za *Jutarnji list* poručili da će kriza u odnosima s Beogradom biti stvar prošlosti samo pod uvjetom da Srbija ograniči slanje izbjeglica u Hrvatsku. "U suprotnom, stvarno smo spremni hermetički zatvoriti cjelokupnu granicu".⁵³

Nakon što je Mađarska zaprijetila da će zatvoriti državnu granicu bodljikavom žicom, tadašnji ministar unutarnjih poslova Ranko Ostojić poručio je: "Ako Mađarska sutra doista zatvori granicu, izbjeglice će Hrvatska usmjeravati prema Sloveniji"⁵⁴. S druge strane, predsjednik SDP-a Zoran Milanović nije izrekao eksplicitnu prijetnju, ali je publiku pokušao zastrašiti neuvjerljivim *slippery slope* i *ad metum* argumentom: "To je snop bodljikave žice. Ljudi će to zubima pojesti. Mađari će morati pucati na ljude."⁵⁵

---

⁵²http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/Vucic-Ako-u-iducih-30-sati-ne-bude-postignut-dogovor-s-Hrvatskom-o-potpunom-otvaranju-Bajakova-primijenit-cemo-mjere?meta_refresh=true, objavljeno: 22. 9. 2015.

⁵³<http://www.jutarnji.hr/nastavi-li-srbija-izbjeglice-slati-samo-nama--granicu-cemo-ponovno-zatvoriti--ali-ovoga-puta-hermeticki-/1426253/>, objavljeno: 27. 9. 2015.

⁵⁴<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izbjeglicka-kriza-madjarska-spremna-na-potpuno-zatvaranje-granica-grci-sve-dogovorili-sa-srbijom---410989.html>, objavljeno: 3. 10. 2015.

⁵⁵<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-ako-madjari-zatvore-granice-morat-ce-pucati-po-ljudima---410949.html>, objavljeno: 3. 10. 2015.

Gore navedeni političari pribjegavaju prijetnjama nastojeći zaštititi nacionalne interese vlastitih zemalja koje nisu pripremljene na ulazak tolikog broja izbjeglica preko njihovih granica. Pri procjeni legitimnosti *ad baculum* argumenata, Walton (2006:288) i Tindale (2007:112) predlažu sagledavanje šireg konteksta i postavljanje kritičkih pitanja: je li prijetnja relevantna za razumno rješavanje procesa i je li zahtjev koji se postavlja razuman, odnosno ima li strana kojoj se prijeti uvjete da prihvati argumente kako bi izbjegla negativne posljedice? U ovako složenoj situaciji teško je odgovoriti na ta pitanja, ali je prilično jasno da zatvaranje granica nehumanim metodama poput bodljikave žice i prebacivanje izbjeglica iz jedne zemlje u drugu ne doprinosi trajnom rješenju, pa takve prijetnje ne bi trebale biti legitime. Upitno je i jesu li nacionalni interesi tih zemalja (koji su temeljni razlog prijetnje) zaista toliko ugroženi budući da je riječ o samo tranzitnim zemljama.

Večernji list.hr prenosi slučaj Iranca koji je prvo proglasio štrajk glađu, a zatim se skinuo do struka, zašio si usne i sjeo ispred kordona makedonske interventne policije. Na pitanje Reutersova reportera kamo želi ići, 34-godišnji Hamid je rekao: "U bilo koju slobodnu zemlju u svijetu. Ne mogu se vratiti natrag. Objesit će me."⁵⁶

U njegovom uvjeravanju može se uočiti vrlo učinkovit, ali pogrešan *ad misericordiam*. Potrebno je kritički preispitati cijeli slučaj, za što je nužno raspolagati s više informacija o Hamidu i političkoj situaciji u Iranu te sagledati širi kontekst. Jedino što se iz ovoga može zaključiti je da se radi o nekorektnoj ucjeni potencijalnog ekonomskog migranta (koji ne dolazi iz trenutačno ratom zahvaćenog područja) i o kojem ne znamo ništa drugo: govori li istinu kad kaže da će ga objesiti, tko će ga objesiti i zašto, je li kriv za nešto itd.

Ovdje možemo razmotriti i tri Tindaleova (2007:115,116) kritička pitanja za procjenu *ad misericordiam*: poziva li se na sažaljenje kako bi se uvjerilo u istinitost tvrdnje ili kako bi se potaknulo na neko djelovanje; je li poziv na sažaljenje relevantan s obzirom na kontekst; je li premisa u kojoj je poziv na sažaljenje relevantna za zaključak? Iako Hamidov argument poziva na akciju (da ga se primi u bilo koju slobodnu zemlju na svijetu), a ne na prihvatanje istinitosti tvrdnje i bez obzira na to što je riječ o kontekstu u kojem poziv na sažaljenje može biti relevantan argument, odlučujući je odgovor na treće pitanje koji nije potvrđan. Situacija u kojoj se nalazi Hamid je grozna, ali bi svatko mogao neargumentirano tvrditi isto što i on

---

⁵⁶<http://www.vecernji.hr/svijet/migranti-blokirali-zeljeznicki-promet-na-grckoj-granici-s-makedonijom-1039501>, objavljeno: 23. 11. 2015

kako bi ga pustili preko granice. Potrebno je više informacija i relevantnih potkrijepa za tvrdnju kako bismo njegov argument proglasili legitimnim.

Kao što su pokazala neka prethodna istraživanja, u političkim raspravama često se mogu čuti pogrešni *ad hominem* argumenti. I u ovom slučaju može se izdvojiti nekoliko primjera iz hrvatskog političkog diskursa. Tako saborski zastupnik HDZ-a Gordan Jandroković u emisiji *Novi dan* televizije N1 optužuje predsjednika SDP-a Zorana Milanovića da se u političke svrhe služi lažima i da na račun izbjegličke krize skuplja političke bodove za predizbornu kampanju: "Čitav niz laži postao je sredstvo političke borbe za Milanovića".

Jednako tako Zoran Milanović, na optužbe da je vrijeđao hrvatsku predsjednicu i još neke političare, ponovno odgovara uvredama:

"Ako im je uvreda reći da su šaka jada, onda možemo reći da su loši ljudi i nesposobni političari, da ne vrijeđe i da dijele ljude i da ih plaše. Kada smo mi štitili državu i kada je deset tisuća izbjeglica ulazilo, oni su kao mali denuncijanti trčali po Beogradu i Budimpešti. Je li to bilo nekorektno ili izdajničko ponašanje? Neka ljudi to sami nazovu kako hoće. Zbog toga nitko od nas neće udariti čekićem, to je mala šaka jada i to je moj stav".⁵⁷

I francuski političari ponekad pribjegavaju napadima na tuđi *etos* umjesto na argumente. Liderica francuske stranke Nacionalni front, Marine Le Pen, oštro kritizira europske političare i njihove poteze po pitanju primanja velikog broja izbjeglica:

"Njemačka vjerojatno misli da je njezina populacija na samrti te sada vjerojatno gledaju kako da smanje plaće i nastave regrutirati robove kroz masovnu imigraciju", a i druge europske političare: "Europski političari eksploatiraju ove jadne ljude koji prelaze Mediteran. Iskorištavaju smrt i nesreću ovih prijelaza koje organizira mafija, pokazuju slike, slike mrtve djece, bez ikakvog dostojanstva, samo kako bi krivnju svalili na europsku savjest i natjerali ljude da prihvate aktualnu situaciju".⁵⁸

Le Pen koristi svoje tvrdnje kao činjenice, a kroz te tvrdnje djeluje na emocije i optužuje europske političare za "regrutiranje robova", "eksploatiranje ljudi", "iskorištavanje smrti i nesreće" i slično. Ovakvim optužbama Le Pen napada *etos* europskih političara, a ne nudi nikakvu potkrijepu za svoje tvrdnje. Budući da je riječ o izjavi, a ne o raspravi ili debati i da

---

⁵⁷<http://www.vecernji.hr/hrvatska/predsjednici-se-dopalo-u-nato-u-pa-bi-htjela-da-svi-nose-vojnicke-hlace-1063424>, objavljeno: 25. 2. 2016

⁵⁸<http://www.advance.hr/vijesti/marine-le-pen-o-izbjeglickoj-krizi-njemacka-regrutira-robove/>, objavljeno: 7. 9. 2015

Le Pen ne koristi *ad hominem* argumente kako bi diskvalificirala sugovornika za vrijeme argumentativnog čina, njezine se optužbe (iako neutemeljene) mogu shvatiti i samo kao kritika upućena političkim neistomišljenicima, ali i u tom slučaju cilj je u publici i onima kojima je kritika upućena pobuditirazne (uglavnom negativne) osjećaje.

Slovački glasnogovornik Ministarstva unutarnjih poslova Ivan Metik za BBC izjavio je: "Zaista želimo pomoći Europi s tim migracijskim valom, ali... mi smo samo tranzitna zemlja i ljudi ne žele ostati u Slovačkoj. Mogli bismo uzeti 800 muslimana, ali u Slovačkoj nemamo džamije, pa kako bi muslimani bili integrirani ako im se ovdje ne bi sviđalo?"⁵⁹

Na brojne optužbe o diskriminaciji, Metik je poručio da pristup njegove zemlje nije diskriminirajući te da mu je cilj opstanak i jedinstvo zajednice. Metik u svojoj argumentaciji koristi *false cause* – pogrešku koja prema Westonu (2009:88) nastaje uspostavljanjem krive uzročno-posljedične veze iz koje onda proizlazi i upitan zaključak. Polazeći od pretpostavke da se izbjeglicama (koji su muslimani) neće svidjeti u Slovačkoj jer je to kršćanska zemlja i nema džamija, Metik zaključuje da se oni zbog toga neće moći integrirati. Takva pretpostavljena posljedica mu ujedno služi kao argument za podupiranje ideje da se u Slovačku ne prime izbjeglice, bar ne njih više od 800, a upotrebom *ad misericordiam* ("pa kako bi muslimani bili integrirani ako im se ovdje ne bi sviđalo?") izgleda kao da se "javnim muslimanima" zapravo želi, ali ne može pomoći. Neupitno je da religija može imati veliku važnost za kvalitetu života izbjeglica, ali činjenica je i da oni bježe od rata i da se nalaze u situaciji u kojoj nemaju mogućnost izbora ako žele spasiti vlastiti život. Stoga je vrlo vjerojatno da im religija u tim trenucima ne predstavlja toliko veliku ulogu kao što je naglašava Metik.

Tindale (2007:182) navodi kritičko pitanje koje može pomoći u detektiranju pogreške *false cause*: Je li uzročno-posljedična veza uvjerljiva, odnosno jesu li uzrok i posljedica ispravno identificirani i može li se sa sigurnošću isključiti neki drugi, prikriveni uzrok? Čini se da Metikovo uzročno-posljedično zaključivanje nije previše uvjerljivo, a osim što je izjava politički nekorektna, može se naslutiti da se Metik ovakvim argumentima koristi kako bi odvratio publiku od stvarnog problema i pravog stava slovačke vlade o izbjeglicama, to jest koristi spomenute argumente kao izliku za nepružanje pomoći.

3.3.2. LEGITIMNI EMOTIVNI ARGUMENTI I AMBIVALENTNI PRIMJERI

---

⁵⁹[http://www.dnevno.hr/vijesti/svijet/slovačka-ne-želi-muslimane-prihvatiti-čemo-izbjeglice-ali-samo-kršćane-
jer-nemamo-džamija-823980](http://www.dnevno.hr/vijesti/svijet/slovačka-ne-želi-muslimane-prihvatiti-čemo-izbjeglice-ali-samo-kršćane-jer-nemamo-džamija-823980), objavljeno: 20. 8. 2015

Neki hrvatski političari i novinari u javnost su također iznosili razne tvrdnje potkrijepljene *ad metum* i *slippery slope* argumentima koji se u određenim slučajevima mogu promatrati kao legitimni argumenti jer upozoravaju na vrlo vjerojatne negativne posljedice u budućnosti, ukoliko se ostvare događaji koji im prethode. Predsjednik HDZ-a Tomislav Karamarko rekao je: "Mi više ne možemo trpjeti nekontrolirani ulazak imigranata. Pričali su o otvaranju južnog koridora, što bi bilo pogubno za cijelu Hrvatsku. Zamislite samo što bi se događalo s turizmom. Jednostavno treba reći "dosta".⁶⁰

Jutarnji.hr prenosi i ovu Karamarkovu izjavu:

"Mi moramo reći stop jer ćemo možda onda mi postati humanitarni problem Europe. Čujem da se priprema izgradnja prihvatnog centra na Privlaci. To bi bila katastrofa. To je sad točka do koje smo došli kad moramo reći 'to mi više nećemo', jer pazite što bi značili deseci tisuća ljudi stacionirani po Dalmaciji i otocima, što bi bilo s našim turizmom?"⁶¹

Karamarko koristi *ad misericordiam* – ističe kako će i Hrvatska postati humanitaran problem ako nastavi puštati izbjeglice preko granice – te *slippery slope* kojim upozorava na opasnosti ulaska tolikog broja izbjeglica na jadransku obalu jer bi to moglo nanijeti štetu domaćem turizmu. U tom slučaju negativne posljedice u budućnosti vrlo su vjerojatne, pa možemo govoriti o legitimnom korištenju *slippery slope* argumenta. S druge strane, Karamarko je javna osoba i trebao bi bolje paziti da svojom retorikom ne proširi strah i paniku među ljudima, pa nije u redu da svoje tvrdnje ne temelji na činjenicama i statističkim podacima, već na onomu što je "čuo" i što se "priča". Vlada je oštro odbacila nagađanja o takvom negativnom scenariju: "Vlada Republike Hrvatske najoštrije odbacuje špekulacije koje su se pojavile u medijima, a pozivaju se na izvore u Vladi RH, koje insinuiraju kako bi izbjeglički val mogao krenuti prema Jadranu. Oko kretanja migranata zemlje Europske unije ulažu zajedničke napore, kako bi se pronašlo rješenje za migrantsku krizu. (...) Sve ovakve dezinformacije mogu nanijeti štetu hrvatskom turizmu, koji prema već sadašnjim najavama očekuje rekordan broj turista, kao i hrvatskom gospodarstvu u cjelini te potencijalno mogu biti destimulirajući faktor mogućim investicijama."⁶²

---

⁶⁰<http://www.vecernji.hr/hrvatska/izbjeglice-i-dalje-ulaze-u-hrvatsku-danas-se-ocekuje-veliki-priljev-iz-srbije-1027541>, objavljeno: 29. 9. 2015.

⁶¹<http://www.jutarnji.hr/karamarko--izbjeglice-u-dalmaciji-i-po-otocima-bili-bi-katastrofa--sto-ce-onda-biti-s-turizmom--ako-pocnu-tamo-dolaziti--moramo-reci-stop--ne-primamo-vise---/1426743/>, objavljeno: 27. 9. 2015.

⁶²<http://www.nacional.hr/vlada-odbacuje-nagadanja-o-izbjeglickom-valu-dezinformacije-mogu-nanijeti-stetu-domacem-turizmu-i-gospodarstvu-u-cjelini/>, objavljeno: 2. 2. 2016.

Sličan primjer može se uočiti i kod glavnog urednika internetskog portala *dnevno.hr*:

"Problem je što Hrvatska neće i ne može biti tzv. hotspot centar, zemlja u koju će se slijevati 100 i 200 tisuća izbjeglih, u kojoj bi se u tom slučaju gradili tzv. detencijski centri (prihvatni centri za strance), i iz koje bi države EU-a – članice schengenske zone, birale koga će uzeti u okviru svoje kvote. Hrvatska bi se u tom slučaju vrlo brzo dovela na rub ekonomskog, financijskog i sigurnosnog sloma, posluživši kao svojevrsan 'centar za razdvajanje', lako moguće, radnika koje Njemačka, a o tome sam već pisao, treba kako bi u sljedeća tri desetljeća zadržala snagu svog ekonomskog žrvnja – od potencijalnih terorista."⁶³

Mogu se uočiti *ad misericordiam*, *ad metum* i *slippery slope* argumenti, ali teško je procijeniti je li riječ o legitimnim ili pogrešnim argumentima. Kad bi Hrvatska postala "hotspot" centar za izbjeglice (kao što tvrdi autor komentara) vrlo je vjerojatno da bi to dovelo do neželjenih posljedica za hrvatsko gospodarstvo, a možda bi i ugrozilo sigurnost hrvatskih građana. Time bi gore navedeni argumenti bili legitimni jer bi se širenje straha i poziv na sažaljenje mogli tumačiti kao poziv na akciju za sprječavanje potencijalnih negativnih posljedica u budućnosti. S druge strane, može li priljev izbjeglica, čak i ako dođu u toj količini, zaista dovesti do "ekonomskog, financijskog i sigurnosnog sloma" Hrvatske? Navedena posljedica možda je pretjerana, a sasvim sigurno pogoduje širenju straha i panike među ljudima. Autor članka je možda mogao bolje obrazložiti svoju tvrdnju, odnosno pojasniti uzročno-posljedičnu vezu potencijalno negativnih događaja o kojima govori.

Politolog, filozof i politički analitičar Žarko Puhovski ovako objašnjava problematiku imigrantskog vala te paniku i strah od islamizacije Europe koja se širi među ljudima:

"Europa se treba ponajprije bojati svoje nesposobnosti da ove ljude integrira u društvo. Iz krivog pristupa mogu nastati problemi i opasnosti. Ako imigrante budu strpali u geta, ako njihova djeca u sljedećih 20 ili 30 godina budu izložena učenjima temeljenima na primitivnom tumačenju islama kakva se provode u zatvorenim enklavama, to će biti problem. Najveći koljači ISIL-a koji su sada u Siriji ljudi su odrasli upravo u takvim getima Europe poput Jihadi Johna, Britanca koji taocima pred kamerama reže glave. Ove imigrante koji masovno dolaze u Europsku uniju treba primiti, treba im pomoći, ali ne smije ih se

---

⁶³<http://www.dnevno.hr/7dnevno/tema-tjedna/izbjeglicka-kriza-produbila-svade-u-uniji-zasad-nema-ni-konsenzusa-ni-solidarnosti-834646>, objavljeno: 25. 9. 2015.

koncentrirati u nekoliko gradova. Treba ih raspršiti po cijeloj Europi gdje će se uklopiti u naše društvo."⁶⁴

Puhovski upozorava na neželjene posljedice u budućnosti ukoliko se izbjeglice ne uspiju integrirati u društvo, a jedna od tih posljedica je da njihova djeca postanu kao "najveći koljači ISIL-a koji taocima pred kamerama režu glave." Iako se na prvi pogled čini da Puhovski pretjeruje, njegovi se argumenti *ad metum* i *slippery slope* mogu smatrati legitimnima jer upozoravaju na moguću i vjerojatnu uzročno-posljedičnu vezu navedenih događaja (potkrijepljeni su i primjerom) te time potiču na poduzimanje akcija koje mogu spriječiti najavljene negativne posljedice.

Hrvatska predsjednica Kolinda Grabar Kitarović u nekoliko je obraćanja javnosti upozoravala na negativne posljedice izbjegličke krize ukoliko se ne počne djelovati na vrijeme i na pravi način. Za migracijsku politiku njemačke kancelarke Angele Merkel predsjednica je izjavila: "Gospođa Merkel koja ih je zvala, sad je povukla ručnu kočnicu i rekla da Njemačka ne može primiti sve te ekonomske migrante koji dolaze. Gospođa Merkel je to učinila da nije svjesna da je u vožnji gdje se skupilo toliko automobila da je povlačenjem ručne kočnice napravila kaos na cesti i treba ga sada riješiti."⁶⁵

Ovim riječima predsjednica je, koristeći figurativnu analogiju, dala kritiku Angeli Merkel i pozvala je na odgovornost. Na upite o njezinim kritikama na čuvanje granica rekla je:

"Kritizirala sam nadzor i kontrolu na granici i ostajem pri tome i dalje. Upozoravam da je ovo samo početak migrantske krize, ona će se nastaviti tijekom nekoliko sljedećih godina. Moja je temeljna poruka da prestanemo raditi histeriju od toga u javnosti, prestanimo od migrantske krize raditi predizborno pitanje i manipulirati tim ljudima koji zavređuju ljudsko suosjećanje i da ih se tretira kao ljude, bježali oni od rata ili bili ekonomski migranti, što je većina, i danas sam se u to uvjerila. Ja sam predsjednica RH, nisam u kampanji, izabrana sam prije više od pola godine, ja imam obvezu za ovu državu, za ovaj narod i za ove građane. Moram brinuti o trendovima i o

---

⁶⁴<http://www.vecernji.hr/hrvatska/strah-od-islamizacije-europe-je-neutemeljen-jer-500000-useljenika-ne-mijenja-puno-1025900>, 20.12.2016, objavljeno: 21. 9. 2015.

⁶⁵<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/gost-dnevnika-nove-tv-je-kolinda-grabar-kitarovic---409481.html>, objavljeno: 21.9. 2015.

onome što će se dogoditi kada Njemačka i druge zemlje u koje migranti odlaze – kažu stop. To će se, nažalost, dogoditi prije ili kasnije."⁶⁶

Predsjednica je više puta upozoravala na negativne posljedice koje bi mogle zahvatiti Hrvatsku ukoliko se ne izradi strateški plan i na vrijeme ne počne suočavati s krizom: "Bojim se situacije kada zemlje njihovih destinacija kao što su Njemačka i Austrija kažu da ih više neće primati. Na koji način ćemo tada reagirati i suočavati se s ljudima koji će tada biti nezadovoljni? Što će se dogoditi ako se oni počnu vraćati istim rutama? Apeliram na sve da budemo mudri i da se razmišlja dugoročno."⁶⁷

Predsjednica Grabar-Kitarović koristila je argument *ad metum*, ali legitiman jer nije širila iracionalan strah i predrasude o izbjeglicama, već je pozivala na razgovor, organizaciju, procjenu situacije i izradu plana za zbrinjavanje tolikog broja izbjeglica. U svojim izjavama isticala je kako je u nekoliko navrata i na vrijeme upozoravala na potencijalne probleme izbjegličke krize koji bi mogli ugroziti sigurnost građana i stabilnost države. Walton (2007) ističe da je u procjeni legitimnosti argumenta *ad metum* najvažnije procijeniti namjeru s kojom se argument koristi. Ako je, primjerice, namjera promicanje zdravlja i sigurnosti, *ad metum* se može smatrati relevantnim argumentom. Budući da se radi o podvrsti argumenta iz negativnih posljedica, važno je utvrditi ispravnost i uvjerljivost uzročno-posljedične veze među događajima na temelju kojih se predlaže određena akcija. Predsjednica upozorava kako je potrebno pažljivo promisliti o problemima s kojima će se Hrvatska morati suočiti ako Njemačka i Austrija zatvore svoje granice, a izbjeglice se počnu vraćati istim rutama te na vrijeme poduzeti akciju kako bi se zaštitila sigurnost Hrvatske. Posljedice o kojima govori vrlo su vjerojatne u slučaju zatvaranja granica, pa *ad metum* koji koristi ne služi za stvaranje iracionalnog straha i panike, već se njime nastoji uvjeriti publiku da je potrebno poduzeti određene korake s ciljem sprječavanja mogućih negativnih posljedica.

"Kada sam govorila da će stići i više od 40.000 izbjeglica, smijali su mi se, a danas imamo više od 150.000 ljudi koji su ušli u Hrvatsku. Sve o čemu sam govorila pokazalo se istinitim."⁶⁸

"Što se mene tiče o ovoj krizi je trebalo početi razgovarati ovoga ljeta kada je bilo sasvim jasno što će se događati. I obveza je Vlade u ovakvim situacijama razgovarati ne samo s

---

⁶⁶<http://www.liburnija.com/kolinda-o-izbjeglickoj-krizi-putu-u-madarsku-posjetu-opatovcu-i-vladi/>, objavljeno: 12. 10. 2015.

⁶⁷<http://www.vecernji.hr/hrvatska/predsjednica-kolinda-grabar-kitarovic-posjetila-bapsku-i-opatovac-1029941>, objavljeno: 11. 10. 2015.

⁶⁸Ibid.

predsjednicom ego i s oporbornom. Trebalo je napraviti simulaciju što će se događati, službe su trebale predvidjeti što možemo očekivati, pokazalo se da nisu bile u pravu i trebali smo imati spremne sustave za odgovor i građani su trebali biti upućeni u sve što se zbiva."⁶⁹

Na sličan način je i makedonski predsjednik Gjorge Ivanov upozoravao na opasnosti od mogućih incidenata na svojoj granici s Grčkom koja je blokirala više od tisuću ekonomskih migranata nakon odluke da se prolazak ograniči samo na izbjeglice iz ratom zahvaćenih zemalja. Ivanov je izjavio: "Kontrolno mjesto blizu Gevgelije postaje usko grlo za prolazak migranata i izbjeglica. Sigurnosne opasnosti rastu.(...)Postoji velika opasnost izbijanja incidenata između izbjeglica i migranata, ali i između migranata i snaga reda, kao i između migranata i lokalnog stanovništva".⁷⁰

Ovaj *ad metumu* obliku upozorenja ne mora biti pogrešan argument ako je temeljen na prijašnjim sličnim situacijama u Grčkoj vezanima za izbjeglice (Grčka je druga najprometnija zemlja za ulazak izbjeglica u EU nakon Italije) i ako služi kao upozorenje da se službe moraju što bolje pripremiti kako bi uspješno spriječile eventualne sukobe i druge probleme.

Na kolodvoru u Budimpešti izbjeglice su zaprijetili da će "početi štrajk glađu ako ih mađarske vlasti ne puste da se ukrcaju u vlakove i odu dalje."⁷¹ U toj "tranzitnoj" zoni nalazilo se više od 1500 izbjeglica koji su čekali da se ukrcaju na neki od vlakova za Austriju ili Njemačku, ali ih je mađarska policija otjerala i zabranila im pristup kolodvoru. Riječ je dakle o *ad baculumu* jer je štrajk glađu izravna ucjena zapadnom društvu kojem je ljudski život nepovrediv i jedan od oblika otpora u slučaju ugroženih ljudskih prava. Kad bi životi ovih izbjeglica zatvaranjem mađarske granice bili ozbiljno ugroženi, pa bi se *ad baculum* koristio kao izazivanje straha i poziv u pomoć, radilo bi se o legitimnom ili bar relevantnom korištenju *ad baculum*a. Ipak, mađarske vlasti su se u ovom slučaju pozvale na zakon i objasnile da su kolodvor zatvorile jer su se držale zakona prema kojem se građani iz zemalja Bliskog istoka smiju kretati Europskom unijom samo ako imaju valjanu putovnicu i "Schengensku" vizu. Racionalno gledajući, Mađari su spriječili ilegalan prelazak migranata i tako zaštitili shengensku zonu, odnosno ispunili zadaću koju EU nalaže svojim članicama. Usprkos tome, riječ je o izvanrednoj situaciji i ostaje pitanje moralne obveze prema ljudima

---

⁶⁹<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/gost-dnevnika-nove-tv-je-kolinda-grabar-kitarovic---409481.html>, objavljeno: 21. 9. 2015.

⁷⁰<http://net.hr/danas/svijet/ekonomski-migranti-su-blokirani-makedonija-upozorava-na-moguce-incidente-na-svojoj-granici/>, objavljeno: 22. 11. 2015.

⁷¹<http://www.24sata.hr/news/vlak-iz-maarske-sa-stotinama-izbjeglica-stigao-je-u-njemacku-435200>, objavljeno: 1. 9. 2015

koji bježe od rata, a na takva se pitanja ne može odgovoriti isključivo racionalnim argumentima.

Teško je odrediti slučajeve i kontekst u kojima bi se prijetnja kao argument ili retorička strategija mogla smatrati prihvatljivom i relevantnom za raspravu (ili pokušaj rasprave). Walton objašnjava da neke blage, ne toliko zlonamjerne prijetnje mogu biti legitimne ako su relevantne za kontekst rasprave (primjerice u pregovorima), te ako se njima ne nastoji prekinuti rasprava, već lakše doći do zajedničkog rješenja.⁷² Levi (1999:145) pak ističe da *ad baculum* uopće nije argument, pa tako ne može biti niti argumentacijska pogreška jer se prijetnjom i zastrašivanjem onemogućuje daljnja rasprava. Iako se brojni autori posvećuju proučavanju *ad baculum* kao retoričke strategije i navode slične, ali i vrlo različite teorije o tome što je uopće *ad baculum* i na koji način možemo utvrditi radi li se o pogrešci, legitimnom argumentu ili uopće argumentu, u mnogim situacijama još uvijek ostaje nejasno na koji način pristupiti i kako okarakterizirati *ad baculum* unutar određenog retoričkog (verbalnog ili neverbalnog) čina. U gore navedenoj situaciji također nije jednostavno utvrditi o kakvom se *ad baculumu* radi; radi li se o prijetnji koja je zamjena za argument ili argument uopće ne postoji, već je najava štrajka glađu samo dio "pregovaranja", odnosno taktika kojom se nastoji uvjeriti u tvrdnju. Potrebno je osloniti se na razum i zakone, ali se ne bi smjelo zanemariti činjenicu da su emocije inherentne ovakvom kontekstu i da je riječ o ljudima koji u strahu bježe od rata, pa možda u trenucima očaja ne vide drugi način kojim bi došli do svog cilja. Ostaje presuditi je li štrajk glađu u konkretnoj situaciji opravdana taktika za dostizanje cilja ili je ipak riječ o nekorektnoj ucjeni.

Oni koji su u medijima zagovarali humani odnos i solidarnost prema izbjeglicama najčešće su koristili argument *ad misericordiam*, a, uz sažaljenje, nerijetko su pozivali građanstvo na sram i odgovornost (*appeal to shame*) kako bi u njima izazvali grižnju savjesti i potaknuli ih na akciju za pomoć izbjeglicama. Tako su pokrenute brojne humanitarne akcije s ciljem prikupljanja financijskih i drugih sredstava nužnih za barem djelomično siguran put i boravak izbjeglica na granicama.

Akcija "Toplina za izbjeglice" pokrenuta je kako bi se za izbjeglice prikupile vreće za spavanje, deke, čarape i slično:

"S dolaskom hladnijih dana, a koji definitivno pristižu, neće stati val izbjeglica koji prolaze i kroz našu zemlju. Djeca i odrasli ljudi koji su prešli već tisuće kilometara, iscrpljeni, gladni i umorni, trebaju toplinu. Naš je zadatak, osigurati

---

⁷²http://www.ugr.es/~lilianbl/pdfs/ad_baculum_as_fallacy.pdf, zadnji pregled: 9. 5. 2016

ju uz vašu pomoć. Deke, čarape, za koje organizatori akcije posebno mole da budu nove te vreće za spavanje radnim danom od 9 do 17 sati možete dostaviti na lokacije u Zagrebu: Trg žrtava fašizma 2, 4.kat (404 agencija) i Zavrtnica 5, 5. kat (Jasno i Glasno)."⁷³

Na stranicama UNICEF-a također se apelira na pomoć, ali u obliku novčane donacije za djecu. Akcija se zove "Pomoć izbjegloj djeci", a apel je popraćen opširnim tekstom koji obiluje *ad misericordiam* argumentima:

"Izbjeglička kriza koja trese Europu zahvatila je i velik broj djece. Mnoga od njih svjedočila su užasima rata koji će nepovratno obilježiti njihovo odrastanje. U bijegu, iscrpljena nakon duga puta, djeca trebaju našu pomoć. U toj situaciji ona su najranjivija i uz hranu, pitku vodu i zdravstvenu skrb, potrebno im je osigurati psihosocijalnu pomoć i sigurno mjesto za igru, odmor i učenje.(...)Pozivamo vas da pomognete najmlađima na njihovom putu u bolji život. Neka im boravak u našoj zemlji bude ispunjen mirom, prihvaćanjem i podrškom na koju imaju pravo kao i sva ostala djeca. Donirajte još danas i pomozite nam da im osiguramo sigurna mjesta u sklopu prihvatnih centara i smještajnih jedinica u Hrvatskoj, u kojima će moći biti samo djeca."⁷⁴

Na kraju teksta naznačen je i broj žiro računa na koji se mogu izvršiti uplate.

Prema Tindaleu (2007) ovi argumenti smatraju se legitimnima jer pozivaju na akciju i na dobro djelo i jer se radi o situaciji u kojoj su osjećaji relevantni, ali i u takvim slučajevima potrebno je kritički propitkivati i pokušati saznati hoće li novac zaista otići do djece kojoj je potreban, koliki će postotak otići na administrativne troškove, organizaciju i slično.

Papa Franjo također stavlja naglasak na humanitarni karakter izbjegličke krize. Na Trgu svetog Petra u Rimu održao je govor vjernicima te pozvao sve vjerske zajednice, župe i samostane da prime po jednu izbjegličku obitelj. Poziv je popratio riječima:

"Pred tragedijom desetaka tisuća tražitelja azila koji bježe pred smrću, pred tragedijom žrtava rata i gladi na putu prema boljem životu, evanđelje nas poziva da se solidariziramo s najmanjima, onima koji su najnapušteniji i da im ponudimo konkretnu nadu. Nije dovoljno samo reći kako treba biti odvažan i

---

⁷³<http://www.vecernji.hr/hrvatska/pokrenuta-akcija-toplina-za-izbjeglice-prikupljaju-se-deke-carape-i-vrece-za-spavanje-1026076>, objavljeno: 21. 9. 2015.

⁷⁴<http://www.jutarnji.hr/unicef-pozvao-na-prikupljanje-pomoci-za-najmlade-medu-izbjeglicama-je-i-puno-djece-koja-nerijetko-putuju-sama-i-trebaju-nasu-pomoc-/1419903/>, objavljeno: 17.9. 2015.

strpljiv.(...) Obratio sam se svojoj braći, europskim biskupima, istinskim pastirima, zamolivši ih da moj poziv podupru i prošire u svojim biskupijama."⁷⁵

Koristeći legitiman *ad misericordiam* kojim nastoji potaknuti na dobro djelo i konkretnu akciju – da svi koji su u mogućnosti prime izbjegličke obitelji u svoje domove, papapoziva na humanost i solidarnost. Walton u svojoj knjizi *The Place of Emotion in Argument* (1992) spominje "appeal to solidarity", odnosno poziv na solidarnost kao jedan od oblika argumenta *ad populum* koji može biti legitiman u primjerice, svečanim (epideiktičkim) govorima koji su obično nabijeni emocijama i nastoje potaknuti u publici zajedničke osjećaje i vrijednosti, kao i vrline poput pravednosti, hrabrosti, velikodušnosti, solidarnosti s drugima i slično. Aristotel (1989: 105,106) također prepoznaje važnost dobrih djela i humanosti, pa u svojoj *Retorici* pod osjećaje ubraja "dobročinstvo" koje definira kao: "osjećanje zahvaljujući kojemu onaj tko je njime obdaren, kako se kaže, nekome u nuždi čini uslugu, ne radi toga da bi mu se u nečemu uzvratilo, niti iz lične koristi, već tako postupa u korist onoga kome čini uslugu. (...) Upravo zato oni što u nevolji ili u izgnanstvu priteknu u pomoć, pa sve da je i neznatna, zbog značaja i trenutka ukazane pomoći, uživaju glas dobročinitelja (...)".

Tijekom bijega izbjeglice se suočavaju s dugim i opasnim putovanjima, a mnogi upozoravaju da su najugroženija skupina djeca, žene i LGBT osobe. Visoko povjerenstvo za izbjeglice u UN-u u svojem izvještaju piše: "Ljudi nemaju hrane, a osim stanovništva tog otoka nitko im ne pruža pomoć. Također, žene i djevojke izložene su seksualnom nasilju".⁷⁶ Slične informacije mogu se dobiti i iz istraživanja provedenog putem intervjua i susreta sa stotinjak humanitarnih organizacija, grupa i pojedinačnih stručnjaka za ljudska prava po Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji, a koje su sprovele tri dobitnice Nobelove nagrade za mir: Amerikanka Jody Williams, Jemenka Tawakkol Karman i Iranka Shirin Ebadi. One upozoravaju da su žene i djeca suočeni s fizičkim nasiljem i izrabljivanjem od krijumčara, drugih izbjeglica i lokalnih vlasti: "Sigurnost koju lokalne vlasti pružaju ženama i djeci duž izbjegličke rute ograničena je ili uopće ne postoji, a najteže im je na graničnim prijelazima, gdje su prisiljeni satima čekati stiješnjeni i noćiti na otvorenom bez zaštite."⁷⁷

---

⁷⁵<http://www.jutarnji.hr/papa-franjo-zaradio-pljesak-vjernika--pozivam-sve-zupe-u-europi-da-prime-po-jednu-izbjeglicku-obitelj-/1411310/>, objavljeno: 6. 9. 2015.

⁷⁶<http://www.vecernji.hr/svijet/lezbos-izbjeglice-zive-na-ulicama-u-nemogucim-uvjetima-a-svoje-mrtve-bacaju-u-more-1036935>, objavljeno: 12. 11. 2015.

⁷⁷<http://www.vecernji.hr/hrvatska/ne-zatvarajte-granice-time-ugrozavate-zene-i-djecu-1038146>, objavljeno: 17. 11. 2015.

U svojim izjavama nobelovke koriste *ad misericordiam* i poziv na odgovornost kojim ističu da ćemo za patnje nedužnih ljudi svi biti posredno krivi ako ne pomognemo. Njihovi argumenti su legitimni jer pozivaju javnost na akciju: apeliranje na lokalnu vlast, posebnu zaštitu na graničnim prijelazima, prijavljivanje prekršaja i slično.

Zastupnica u Europskom parlamentu Mary Honeyball – odgovorna za parlamentarno izvješće o ženama u izbjeglištvu također je upozorila na važnost zaštite žena i djece u izbjeglištvu:

"Mnogo žena suočilo se s nasiljem, bilo u svojoj zemlji podrijetla, bilo tijekom putovanja u izbjeglištvu. Moramo zaštititi žene i djecu u izbjeglištvu. Žene imaju drugačije potrebe od muškaraca. (...) Izložene su nasilju u svojim zemljama, nasilju na putovanju, često od strane krijumčara ljudima te, nažalost, od strane drugih izbjeglica. Radi se o vrlo nasilnoj situaciji, a žene su posebno ranjive, naročito kad su same. (...) Moramo osvijestiti javnost koja mora znati što se zapravo događa. Takav pritisak može stvoriti promjene. Trebamo osigurati da se izbjegličkim centrima pravilno upravlja. (...) Među izbjeglicama mnogo je trudnih žena; mnoge stignu i izgube svijest na obali jer su prestrašene i pod stresom. Druge imaju malu djecu u rukama. Vidite što se događa na granicama Grčke i Makedonije s tisućama ljudi koje su tamo zaglavile. Žene su u opasnosti jer je na tisuće ljudi tamo bez ikakve organizacije. (...) Potrebne su žene prevoditeljice i službenice koje provode razgovore. Mnoge žene ne žele reći sve što bi trebale u prisutnosti muškarca. U centrima trebaju odvojene sanitarne prostorije, trebaju se moći odvojiti od muškaraca ukoliko se ne radi o obitelji koja želi ostati zajedno."⁷⁸

I ovdje je riječ o legitimnom argumentu *ad misericordiam* kojim se nastoji osvijestiti javnost o ozbiljnosti situacije te pozvati na akciju: nude se neka konkretna rješenja poput odvajanja sanitarnih prostorija i uvođenja žena prevoditeljica.

Ranko Ostojić, hrvatski političar i tadašnji Ministar unutarnjih poslova za *Jutarnji.hr* ispričao je svoje iskustvo s izbjeglicama, pohvalio hrvatske službe volontera, policije i vojske te kritizirao slovenske mjere sprječavanja ulaska izbjeglica u njihovu zemlju: "Sve ovo vrijeme vidio sam da ljudi bježe od rata, od svake vojske. Žele bolji život. (...) Onda vam je

---

⁷⁸<http://www.europarl.europa.eu/news/hr/news-room/20160226STO16256/Mary-Honeyball-Moramo-za%20A1tititi-%20BEene-i-djecu-u-izbjegli%20A1tvu>, objavljeno: 7. 3. 2016.

jasno da sve priče o tome da su to ljudi koji iskorištavaju ovu situaciju apsolutno propadaju. Ne prolazi ni to da se kaže da među njima mogu biti i teroristi. Pa naravno, cilj je ISIL-a da se naruši ta slika o imigrantskom valu, ljudima koji bježe od njih."⁷⁹

Ostojić je ispričao i konkretne situacije kojima je svjedočio na terenu. Tako je izjavio da će posebno pamtiti scenu u kojoj je žena bila ogrnuta dekom, a nije se vidjelo da je pokriveno i dvoje djece: "Uletjela je grupa ljudi, gotovo su 'prešli' preko žene, čuli su se krikovi. Sve su to strašne scene, poput onih kada mislite da dijete na nogama ima cipele, a zapravo je to zemlja, do tužnih scena razdvojenih obitelji, djece koja su s jedanaest, dvanaest godina dolazila bez pratnje."⁸⁰

Ostojić koristi brojne *ad misericordiam* argumente kojima nastoji demantirati tvrdnje o tome da je među izbjeglicama najviše ekonomskih migranata koji iskorištavaju nesretnu situaciju. Dok s jedne strane na taj način poziva na pomoć izbjeglicama i pokušava umanjiti hysteriju i strahove građana (u tom slučaju bi se radilo o legitimnom *ad misericordiam* argumentu), s druge strane ne nudi potkrijepu za ono što tvrdi, već slikama i opisima nesretnih ljudi u izbjegličkim kampovima odvraća pozornost s drugih relevantnih činjenica vezanih za to pitanje. Ostojić ni na koji način ne dokazuje da nema ekonomskih migranata među izbjeglicama, ne spominje rezultate istraživanja o tome kao ni činjenicu da zbog velikog priljeva mnogi nisu ni evidentirani, odnosno nisu im provjerene osobne isprave. Budući da njegov *ad misericordiam* u sebi sadrži i pogrešne i legitime elemente, teško je procijeniti o kakvom se argumentu radi.

U svojim izjavama Ostojić kritizira politiku naših susjeda Slovenaca koji su na svojoj granici postavili bodljikavu žicu kako bi blokirali ulazak izbjeglica:

"Slovenija je suočena i s najizravnijom povredom europskog prava, ugrožavajući zaštićene životinjske vrste, ubijajući životinje u najtežim mukama. Hrvatska ju je prijavila EU koja će sigurno reagirati. (...) Nećemo nasjedati na provokacije o bodljikavoj žici, bez obzira na to što je riječ o povredama teritorija. To ćemo, kada bude trebalo, vrlo jednostavno riješiti, ali sada nema potrebe zveckati bilo čime. U ovom trenutku se odvija plan predsjednika Europske komisije Jean-Claudea Junckera i nećemo dopustiti da se on ugrozi.

---

⁷⁹<http://www.jutarnji.hr/kako-sam-kroz-hrvatsku-proveo-560-000-izbjeglica/1490448/>, objavljeno: 4. 1. 2016.

⁸⁰ Ibid.

Uostalom, građani Hrvatske i Slovenije svakodnevno pokazuju što misle o žičanoj ogradi, toj sramoti koja se dogodila."⁸¹

Ostojić koristi legitimne emotivne argumente pozivajući na odgovornost i na sram (*appeal to shame*). Ako se nekoga nastoji uvjeriti u tvrdnju izazivajući osjećaje srama i krivnje, odnosno tvrdeći da je nešto "sramotno", pa je zato krivo i neprihvatljivo, najčešće je riječ o pogrešnom pozivu na sram.⁸² Ipak, u ovoj situaciji pozivanje na sram, to jest kritiziranje Slovenaca i jasan opis njihovog čina kao "sramotnog" može se smatrati relevantnim argumentom jer implicitno potiče Hrvate da ne učine isto, odnosno da ne izgrade bodljikavu žicu i time ugroze životinje. Uz te argumente Ostojić koristi i *ad misericordiam* (spominje životinje koje "umiru u najtežim mukama") čime njegove izjave postaju još uvjerljivije i prihvaćenije jer potiču solidaran i human odnos prema ljudima i životinjama.

U nekoliko navrata Ostojić hvali način na koji su Hrvati pristupili izbjegličkoj krizi, pa koristi argument *ad superbiam* kojim izražava koliko je ponosan na funkcioniranje sustava:

"Sve to treba cijeniti kao pozitivnu operaciju uz izuzetne napore policije, vojske, svih službi i brojnih volontera. Sustav, vjerujte, može biti primjer kako se ovakva teška kriza može kontrolirati. (...) Satisfakcija nam je bila kada smo čuli 'hvala Hrvatskoj'. To je najveća potvrda da su ovdje izbjeglice doživjeli ljudskost."⁸³

Riječ je o argumentu kojim se izražava ponos jer se njime nastoji dokazati da je Hrvatska (posebno hrvatska policija i ostale službe) organizirano, ali i humano pristupila izbjeglicama, što Ostojiću služi kao svojevrsna potvrda da je posao dobro obavljen, usprkos raznim predbacivanjima susjednih zemalja u trenucima nastalog kaosa zbog velikog broja izbjeglica na granicama.

Hans-Ulrich Jörges, poznati njemački novinar i urednik u Sternu, gostovao je u najgledanijem političkom showu u Njemačkoj. Raspravljalo se o izbjegličkoj krizi, a vrhunac emocionalno nabijene debate bio je kada se Jörges rasplakao. Emocije su ga obuzele kad je počeo govoriti o onome o čemu je svjedočio u slovenskom izbjegličkom kampu u Brežicama za koji tvrdi da je 'čistilište Europe' te ga čak uspoređuje i sa zloglasnim zatvorom Guantanamo: "Pred ulaskom u logor vide se oklopna vozila i vodeni topovi, u blizini su i naoružani policajci sa štitovima, šljemovima i pendrecima, a u logoru na zemlji sjede žene i

---

⁸¹ Ibid.

⁸² http://rationalwiki.org/wiki/Appeal_to_shame, zadnji pregled: 17. 4. 2016.

⁸³ Ibid.

djeca, od kojih su se neki od iscrpljenosti onesvijestili. (...) Izbjeglice ondje gube status izbjeglica i postaju zarobljenici.(...) Te slike me i sada progone, a vjerujem da će me još dugo progoniti.(...)To je sramota Europe, trebali bismo se svi stidjeti."⁸⁴

Dok je govorio i pokazivao snimke koje je zabilježio u Brežicama, Jörgesu je glas podrhtavao, a oči su mu se ispunile suzama. Tvrdio je da se tamo izbjeglice drži kao zarobljenike i da su gladni i promrzli, a na sram i odgovornost poziva sve Europljane jer su posredno krivi.

Argumenti *ad misericordiam* koje Jörges koristi legitimni su jer neizravno pozivaju na humanost i djelovanje protiv takvog načina tretiranja izbjeglica, a budući da se radi o istaknutom novinaru i javnoj osobi, takvi bi apeli mogli biti relevantni i imati odaziva. Opisi koji izazivaju sažaljenje nad izbjeglicama poput "u logoru na zemlji sjede žene i djeca, od kojih su se neki od iscrpljenosti onesvijestili.(...) Te slike me i sada progone, a vjerujem da će me još dugo progoniti"su sami po sebi dovoljno jaki i uvjerljivi, a plač također pridonosi naglašavanju ozbiljnosti i dramatičnosti situacije. Ako uzmemo u obzir Gilbertove argumentacijske moduse (logički, emotivni, fizički i intuitivni) koji su često međusobno isprepleteni, onda možemo zaključiti da i neverbalno izražavanje emocija kao što je plač može predstavljati validan argument. Plač je kombinacija emotivnog i fizičkog modusa jer se temelji na osjećajima, a očituje na fizički način – suzama.⁸⁵ Gilbert (2005) ističe da emotivni argumenti dolaze u različitim oblicima i stupnjevima kompleksnosti, a zbog naše tendencije da se suočimo s nečim konkretnim čini se da je lakše razumjeti riječi nego emocije, iako smo u stvarnosti skloniji vjerovati našim emocionalnim instinktima.

Austrijski ministar vanjskih poslova Sebastian Kurz smatra da zatvaranje granica ne može biti rješenje izbjegličke krize te poziva Hrvatsku i Srbiju da drže svoje granice otvorenima: "Pozivam Hrvatsku i Srbiju da stave po strani emocije i ponovo uspostave slobodu protoka robe i ljudi. Zatvaranje granica ne doprinosi rješavanju problema. Čak naprotiv, one bude kod ljudi na zapadnom Balkanu bolna sjećanja na ratne sukobe 90-tih godina".⁸⁶

Ovakvom izjavom Kurz proturječi sam sebi jer prvo poziva da se emocije ostave po strani, a onda ih sam evocira spominjući "bolna sjećanja na ratne sukobe 90-ih godina".

---

⁸⁴<http://hr.n1info.com/a81449/Svijet/Svijet/Novinar-nije-mogao-suspregnuti-suze-Logor-u-Brezicama-slici-Guantanamu-to-je-sramota-Europe.html>, objavljeno: 27. 10. 2015.

⁸⁵<http://plato.stanford.edu/entries/logic-informal/>, zadnji pregled: 10. 5. 2016.

⁸⁶<http://www.vijesti.me/specijali/kurz-ostavite-emocije-i-otvorite-granice-852875>, zadnji pregled: 12. 2. 2016.

Dakle, njegov je temeljni argument za otvaranje granica upravo poziv na emocije u obliku *ad misericordiam*. Teško je procijeniti legitimnost ovog argumenta jer dok se s jedne strane koristi kao poziv na djelovanje, s druge se strane isključivo izazivanjem emocija nastoji navesti publiku na prihvaćanje tvrdnje, bez drugih argumenata i potkrijepa.

Zoran Milanović, tadašnji predsjednik hrvatske Vlade, poručio je Hrvatima: "Moramo biti ljudi, ako hoćete kršćani, muslimani, imati srca, dati od sebe, ne biti sitne gazde i sitni žicari. (...) Hrvatska nije cilj i meta, no tu se ne radi o vrećama kupusa, tu su u pitanju ljudi koji su očajni i bježe iz teške situacije te ih ne možete dočekati pendrecima.(...) Dakle, tu smo, nećemo bježati od odgovornosti i Hrvati će biti solidarni."⁸⁷

Njegove izjave iskazuju poziv na solidarnost, dobročinstvo i odgovornost te reakciju hrvatskog naroda u skladu s tim vrijednostima, pa ih možemo smatrati relevantnim emotivnim argumentima s obzirom na kontekst situacije.

U svom govoru u Europskom parlamentu predsjednik Europske komisije Jean-Claude Juncker je s mnogo emocija i dramatičnim tonom pozvao zemlje članice na jedinstvo i solidarnost prema izbjeglicama te zatražio konsenzus oko svog prijedloga za zbrinjavanje izbjeglica na tlu Europe.

Evo dijelova govora u kojem su najizraženiji njegovi stavovi o načinu na koji se treba pristupiti izbjeglicama:

"Izbjeglička kriza jest i mora danas biti prioritet... Radi se o pitanju humanosti i ljudskog dostojanstva te, za Europu, pitanju povijesne pravde.(...) Borimo se protiv tzv. Islamske države, zašto onda nismo spremni prihvatiti ljude koji bježe s tih područja?(...) **Mi Europljani moramo zapamtiti da je Europa kontinent na kojem je gotovo svatko jednom bio izbjeglica.** Naša zajednička povijest označena je milijunima Europljana koji su bježali od religijskih i političkih progona, od rata, diktatura i ugnjetavanja.(...) Jesmo li zaista zaboravili da je nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu bilo šezdeset milijuna izbjeglica u Europi? I da je kao rezultat tog strašnog europskog iskustva, globalni režim zaštite – Ženevska konvencija o statusu izbjeglica iz 1951.godine – osnovana kako bi dala utočište onima koji su preskakali zidove u Europi bježeći od rata i totalitarnog ugnjetavanja? (...) Mi Europljani nikada ne smijemo zaboraviti

---

⁸⁷<http://net.hr/danas/hrvatska/milanovic-o-izbjeglicama-moramo-imati-srca-ne-radi-o-vrecama-kupusa-to-su-ocajni-ljudi/>, objavljeno: 23. 8. 2015.

zašto je pružanje skloništa uz temeljno pravo na azil toliko važno. (...)Kao što sam prije rekao, prerijetko smo ponosni na našu europsku baštinu i naš europski projekt. Ipak, usprkos našoj krhkosti i samopercipiranoj slabosti, danas progonjeni upravo u Europi traže utočište. (...) **Danas Europa predstavlja svjetionik nade i oazu mira za žene i muškarce s Bliskog istoka i iz Afrike. To je nešto na što moramo biti ponosni, a ne nešto čega se trebamo bojati.** Europa je danasunatoč mnogim razlikama među njezinim državama članicama jedan od najbogatijih i najstabilnijih kontinenata na svijetu. Mi imamo sredstva za pomoć onima koji bježe od rata, terora i represije. (...) Znam da će sad mnogi reći da je sve to u redu, ali da Europa ne može uzeti svakoga. Istina je da Europa ne može zbrinuti sve jadne ljude na svijetu. Ali budimo iskreni i pogledajmo kako stvari zaista stoje. Broj izbjeglica koji u ovom trenutku dolaze u Europu svakako je neviđeno velik. Međutim, oni još uvijek čine samo 0.11% cjelokupne populacije Europske Unije. U Libanonu izbjeglice čine 25% stanovništva. A to je zemlja koja ima samo petinu bogatstva koje mi uživamo u Europskoj Uniji. Budimo također iskreni prema našim zabrinutim građanima: dok god traje rat u Siriji i teror u Libiji, izbjeglička kriza neće odjednom samo nestati. (...) Možemo sagraditi zidove, možemo sagraditi ograde. **Ali samo na trenutak zamislite da ste na njihovom mjestu, da držite u rukama svoje dijete i da se cijeli svijet koji poznajete ruši pred vama. Nema cijene koju ne biste platili, nema zida kojeg ne biste preskočili, mora kojeg ne biste preplovili ili granice koju ne biste prešli ako bježite od rata i nasilništva takozvane Islamske države.** (...) Stoga je krajnje vrijeme da se suočimo s izbjegličkom krizom. Ne postoji alternativa. (...) Europa je napravila veliku pogrešku u prošlosti praveći razliku između Židova, kršćana i muslimana. Kada je riječ o izbjeglicama ne postoji religija, uvjerenje ili filozofija. (...) **Nemojte podcjenjivati hitnost ove situacije. Nemojte podcjenjivati imperativ da djelujemo. Bliži se zima – pomislite na obitelji koje spavaju po parkovima i željezničkim stanicama u Budimpešti, u šatorima u Traiskirchenu ili na obalama Kosa. Što će biti s njima u zimskim hladnim noćima?**(...)Trebamo više Europe u našoj politici azila. Trebamo više Unije u našoj politici prema izbjeglicama. (...)Ne želim stvarati iluzije da će izbjeglička kriza uskoro biti gotova. Neće. Ali guranje brodova s pristaništa, paljenje izbjegličkih kampova ili zatvaranje očiju na siromašne i bespomoćne ljude: to nije Europa. (...)Europa

je pekar na Kosu koji daje svoj kruh gladnim i umornim dušama. Europa su studenti iz Münchena i Passaua koji donose odjeću izbjeglicama na željezničkim stanicama. Europa je policajac iz Austrije koji izražava dobrodošlicu iscrpljenim izbjeglicama dok prelaze granicu. To je Europa u kojoj želim živjeti. (...) **Kriza je teška i put je još dug. Ja računam na vas, u ovoj Kući i na sve članice Europske Unije da pokažu da europska hrabrost ide naprijed, u skladu s našim zajedničkim vrijednostima i našom povijesti**".⁸⁸

U svom govoru Juncker otvoreno poziva Europljane na solidarnost i humanost prema izbjeglicama ističući kako je zbog povijesnih događaja upravo na Europljanima odgovornost da mijenjaju sadašnjost i budućnost te ne ponavljaju diskriminaciju, rasizam i podjele iz prošlosti. Smatra da je dužnost zemalja članica da humano pristupe izbjeglicama, s jedne strane zbog toga što imaju dovoljno sredstava da se pobrinu za njih, a s druge zbog toga što su i sami nekoć bili u takvoj situaciji, pa znaju što znači bježati od rata i represije. Junckerov govor nabijen je emocijama i prepun je stilskih figura poput analogije, metafore i metonimije, a sve to, zajedno s *ad misericordiam* argumentima, pridonosi stvaranju posebno dramatičnog tona kojim se ističe težina i važnost njegovih riječi i poruka. Naglašavanjem zajedništva i zajedničkih vrijednosti i interesa svih zemalja članica, Juncker u slušateljima budi emocije ponosa (*ad superbiam*) i dostojanstvo, a takva se retorika u ovakvom kontekstu pokazuje vrlo uvjerljivom.

Ako u obzir uzmemo Waltonova (2006) kritička pitanja kojima se procjenjuje legitimnost *ad misericordiam* i Brintonov (1988 prema Tindale, 1999) pristup emocijama u kojem je ključna razlika između predlaganja emocija kao argumenata ili zaključka i pozivanja na emocije radi motiviranja na određenu akciju, mogli bismo zaključiti da su Junckerovi argumenti legitimni jer potiču na djelovanje i na dobročinstvo. Budući da je riječ o izbjegličkoj krizi koja je humanitarnog karaktera, emocije su itekako relevantni argumenti za takav kontekst, pa su tako i premise u kojima se nalaze emotivni argumenti (*ad misericordiam*, *ad superbiam*, poziv na zajedništvo) relevantne za zaključak kojim se predlaže konsenzus oko zbrinjavanja izbjeglica u Europi. Ipak, za dobru raspravu uvijek je bitno ispitati ciljeve i motivaciju za držanje određenog stajališta: "ciljevi su inherentno emotivni, oni opisuju vrijednosti, snove i uvjerenja koja imamo" (Gilbert, 2005:43-51). Zato je pri procjenjivanju Junckerovih argumenata potrebno postaviti još neka kritička pitanja, primjerice, potiče li Juncker da se izbjeglice primi radi neke koristi koje bi od toga mogle

---

⁸⁸http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-5614_en.htm, objavljeno: 9. 9. 2015

imati zemlje članice EU? Imaju li sve države članice EU jednake uvjete za pružanje pomoći izbjeglicama? Jesu li kvote za prihvatanje izbjeglica pravedno izglasane i u skladu sa stvarnom ekonomskom situacijom u pojedinim zemljama? Što ako EU blokira schengensku granicu, a zauzvrat samo ponudi financijsku pomoć za smještaj zemljama u kojima su se migranti već zatekli? Što ako onda te zemlje zbog vlastite nerazvijenosti i nezaposlenosti nemaju mogućnost integrirati izbjeglice u svijet rada?

I na kraju, budući da su većina zemalja EU ujedno i članice NATO saveza, postoji li mogućnost da su i same zaslužne za ratna razaranja u Siriji i ne bi li u tom slučaju poziv na solidarnost i 'spašavanje' izbjeglica bio neumjestan i licemjerman? Waltonova tri kritička pitanja za procjenjivanje legitimnosti *ad misericordiam* ne pokrivaju širi kontekst i iako u ovoj situaciji možemo potvrdno odgovoriti na sva tri, čini se da to nije dovoljno da se Junckerove argumente odmah proglasi legitimnima. Ipak, Junckerov govor obiluje i racionalnim argumentima koji se temelje na podacima, činjenicama te relevantnim primjerima i usporedbama, pa tako upotpunjuju i osnažuju emotivne argumente kojima se koristi.

4. ZAKLJUČAK

Ako razum čini čovjeka, osjećaj ga vodi.

Iako su emocije u argumentaciji još uvijek neistražena tema te ih tradicionalna retorika smatra logičkim pogreškama kojima se nastoji odvratiti od kritičkog i objektivnog razmišljanja, mnoga istraživanja 20. st. pokazuju da pozivi na emocije mogu biti snažni i relevantni argumenti koji, ako su dio *logosa* i koriste se na racionalan način, doprinose bržem rješavanju sukoba i donošenju ispravnih odluka (Groarke, 2010). Kako bi se utvrdila legitimnost nekog emotivnog argumenta, važno je obratiti pažnju na kontekst argumentacije (situaciju, temu, publiku) i ciljeve i namjere govornika: izazivaju li se emocije u drugima radi motiviranja na određenu akciju (eng. *invoking*) ili ih se predlaže za zaključak (eng. *evoking*) (Brinton, 1988 prema Tindale, 1999). Važna je i retorička strategija i vrsta o kojoj se radi – emocije su i više nego dobrodošle u svečanim prigodnim i vojnim govorima, pregovorima ili debati, a istraživanja pokazuju da su vrlo učinkovite i u argumentaciji o određenim političkim pitanjima i inicijativama jer djeluju kao prečac za uvjeravanje publike, odnosno na brži i jednostavniji način motiviraju na određenu akciju (Tindale, 2007).

Različiti suvremeni teoretičari (primjerice Gilbert, Carozza, Ze'ev i ostali) različito definiraju emotivne argumente, ali ono u čemu se svi slažu je da je emocionalna argumentacija neizostavan dio ljudske komunikacije i da se ne smije zanemariti, nego se moraju odrediti jasna pravila, odnosno normativni sustav za procjenu i analizu emotivnih argumenata. Preduvjet za to je razumijevanje emocionalne argumentacije što prema Gilbertu (1995) podrazumijeva poštivanje utjecaja koje emocije imaju na komunikaciju.

Rezultati istraživanja uloge emocija u argumentaciji na slučaju izbjegličke krize pokazuju da se emocijama pribjegavalo često i to više u obliku pogrešnih, nego legitimnih emotivnih argumenata. Istraživanje obuhvaća hrvatski i inozemni, pretežno politički, ali i javni diskurs, a analizirane su izjave političara različitih ideoloških predispozicija te stručnjaka i ostalih čije je mišljenje relevantno u kontekstu izbjegličke krize. Kriza se promatrala u razdoblju od rujna 2015. do ožujka 2016. godine preko različitih vijesti koje su prenosili domaći i strani mediji, a u obzir su uzeta dva dominantna stajališta. Jedna struja smatra da je riječ o humanitarnoj krizi i da je najvažnije pokazati solidarnost i razumijevanje prema izbjeglicama, dok druga na krizu gleda kao prijetnju nacionalnoj sigurnosti, pa unatoč svemu predlaže zatvaranje granica.

Oni koji prije svega ističu humanitaran karakter izbjegličke krize najčešće koriste argument *ad misericordiam* kojim pozivaju na sažaljenje i empatiju te razne akcije prikupljanja sredstava za pomoć. Upozoravaju na važnost prepoznavanja doprinosa migranata

u zajednicama, kao i na moralnu obvezu Europe da prihvati i zaštiti izbjeglice upravo kako ne bi pogazila temeljne principe i vrijednosti na kojima se zasniva Europa (kao politička i socijalna zajednica) poput pomaganja bližnjima, podupiranja ljudskih prava, promicanja tolerancije i različitosti. Ono što im se može zamjeriti je činjenica da ponekad ne razmišljaju kritički i ne kontroliraju emocije, zbog čega njihova emotivna argumentacija prerasta u patetiku.

S druge strane, retorika onih koji krizu vide kao veliku opasnost za cijelu Europsku Uniju i prijetnju kršćanskom identitetu Europe, nerijetko se svodi na ksenofobne ispade koji graniče s govorom mržnje, a u publici potiču stvaranje predrasuda, neprijateljstva i netolerancije prema drugačijem što je, paradoksalno, u izravnom sukobu s temeljima kršćanske dogme. Različitim neutemeljenim teorijama o širenju terorizma i pokušaju islamizacije Zapada te proricanjem izrazito negativnih posljedica u budućnosti koje bi moglo uzrokovati prihvrat izbjeglica, širi se iracionalan strah i masovna panika među građanstvom, što na kraju opet rezultira odvrćanjem od racionalnog kritičkog razmišljanja i može biti opasno. Takva argumentacija ostavlja dojam da su humanost i sigurnost međusobno isključive stvari i da nije moguće pomoći onima kojima je pomoć potrebna, a istovremeno biti oprezan i zaštititi nacionalne interese.

Važno je spomenuti i medije koji su posrednici u cijeloj situaciji, a nerijetko su pristrani i preuveličavaju događaje, selektivno objavljuju vijesti ili propagiraju neistinite podatke te moćnom vizualnom argumentacijom potenciraju još veću dramatičnost i napetost aktualnih događaja. Već sam odabir lingvističkih termina poput "rojeva, valova ili tsunamija izbjeglica" kojima se trebamo "oduprijeti" i od kojih se trebamo "braniti", kao i nazivanje izbjeglica "ilegalnim migrantima" može uvelike utjecati na percepciju i reakciju društva na cijelu situaciju.

Istraživanje pokazuje da su se emocije u argumentaciji koristile na različite načine: za izražavanje argumenata, kao temelj za tvrdnju ili umjesto tvrdnje, kao sredstva za poticanje i motiviranje publike na djelovanje i slično. Uz emotivne argumente, u izjavama se gotovo uvijek mogu uočiti i druge argumentacijske pogreške, od kojih su najzastupljenije pogreška "skliskog terena" ili *slippery slope* i pogreška iz pristrane statistike, a česte su i generalizacije. Najčešći emotivni argumenti iz analiziranog korpusa su, s obzirom na dvije oprečne struje, očekivano *ad metum* i *ad misericordiam*, a ostali emotivni argumenti koji se pojavljuju su: *ad baculum*, *ad hominem*, *ad populum*, *ad odium*, *ad indignationem*, *ad superbiam* i *ad socordiam* i poziv na sram ili krivnju. Suprotno očekivanom, u promatranom korpusu nije bilo mnogo *ad hominem* i *ad populum* argumenata, inače vrlo čestih u političkom diskursu.

Iako Walton (1992) *ad hominem* ubraja u emotivne argumente čini se da ostali teoretičari nemaju tendenciju svrstavati ih u tipične pozive na emocije. *Ad hominem* argumentima napada se *etos*, odnosno nečije sposobnosti i karakter umjesto predloženih tvrdnji ili argumenata, pa time rasprava često prerasta u međusobno vrijeđanje i svađu što naravno evocira emocije poput ljutnje, prijezira, tuge i slično. Ipak, diskutabilno je mogu li se zbog toga *ad hominem* smatrati emotivnim argumentima, budući da ne zadovoljavaju ostale uvjete dosad razmatranih definicija. *Ad populum* argumenti također se ne pojavljuju često u svom tipičnom obliku, ali ako prihvatimo Brintonovu (1988) teoriju prema kojoj su tzv. "ljutite emocije" poput ljutnje, prijezira, zavisti, neprijateljstva, srdžbe i slično zapravo podvrsta *ad populum*, onda ih možemo uočiti vrlo često, posebno u izjavama političara.

Ad misericordiam i *ad metum* koji su prema rezultatima najčešće upotrebljavani emotivni argumenti u kontekstu izbjegličke krize, tradicionalno se gotovo u pravilu ubrajaju u argumentacijske pogreške zbog velikog utjecaja kojeg imaju na masovnu publiku, a koji se uglavnom ostvaruje manipulacijom javnim mnijenjem, posebno u političkim debatama i marketingu. Unatoč svojim logičkim nedostacima, takvi argumenti imaju veliku retoričku moć, a prema Aristotelu osim emotivne, sadrže i racionalnu i moralnu komponentu. Ako, primjerice, prema nekome osjećamo sažaljenje ili empatiju, znači da smo svjesni da bismo i sami mogli biti izloženi takvoj patnji, a ono što žalimo nije samo tuđa patnja, već tuđa nezaslužena patnja. Žalimo dakle nekoga tko je nevin i nepravedno optužen; kako bi se izazvalo sažaljenje potrebno je najprije dokazati svoju nevinost, odnosno uvjeriti u svoj *etos* (Konstan 2007:11). Pitanje morala otvara i Brinton (1988:82) koji tvrdi da logičari ne cijene dovoljno emotivne argumente jer ih razmatraju isključivo s logičke strane, a pritom ne uzimaju u obzir teoriju morala prema kojoj su emotivni argumenti zapravo moralni argumenti, a time su ključni za moralna uvjerenja i djela. Upravo su moral i osjećaj za pravdu osobine koje bi trebale krasiti govornike, posebice političare. Prema analizi, emotivni argumenti poput *ad metum* i *ad baculum* koristili su se više kako bi u publici izazvali iracionalan strah, ljutnju i prijezir prema drugačijem, nego kako bi upozorili na realne negativne posljedice koje bi se mogle dogoditi prihvatom izbjeglica te ukazali na važnost pravovremene reakcije u obostranu korist. S druge strane, *ad misericordiam* je češće korišten za iskazivanje solidarnosti i tolerancije prema izbjeglicama te za poticanje na djelovanje i pružanje adekvatne pomoći, ali je usprkos tome teško odrediti njegovu legitimnost u argumentaciji.

Teorije i kritička pitanja brojnih suvremenih autora poput Waltona, Tindalea, Gilberta, Carozze, Brintona i drugih neupitno pomažu u procjeni legitimnosti emotivnih argumenata,

ali njihove definicije nisu dovoljno precizne i pružaju samo djelomične odgovore na dileme koje se pojavljuju prilikom odlučivanja o relevantnosti i ispravnosti tih argumenata.

Važno je naglasiti da se svaki slučaj mora razmotriti individualno i s obzirom na širi kontekst cijele situacije. Dvojbeni primjeri u radu zahtijevaju puno dublju i širu analizu koja bi daljnjim istraživanjima u budućnosti mogla ponuditi bolje i točnije rezultate. Ono što se prema rezultatima ipak može zaključiti je da u slučaju izbjegličke krize emocije igraju veliku ulogu u argumentaciji; pozivi na emocije su učestali i kontinuirani, bilo kako bi se odvratilo publiku od kritičkog razmišljanja o stvarnim uzrocima i posljedicama krize, bilo kako bi ju se motiviralo na brzo i učinkovito djelovanje vezano za pomoć izbjeglicama. Emocije pokreću ljude da sudjeluju u politici, a time i da utječu na odluke koje donosi politički vrh. Mouffe tvrdi da su upravo "oprečna stajališta i neslaganje bit politike, politika su konflikti, politika su emocije" (Mouffe, 2005 prema Sandvik, 2006).

Iako ovaj rad ne predstavlja političku raspravu i ne nudi konkretne prijedloge za rješavanje ozbiljnog problema izbjegličke krize, nadam se da će pridonijeti pronalaženju pravih odgovora osvještavanjem o pravilnoj procjeni legitimnosti argumenata koje koriste političari i ostali koje utječu na javno mnijenje. Glavni cilj rada je potaknuti publiku na kritičko razmišljanje o svemu što joj se putem medija i na druge načine "servira", pa da na vrijeme prepozna i osudi smicalice i pogreške u argumentaciji. Također, istraživanje potiče i ostavlja prostor daljnjem proučavanju emocionalne argumentacije kako bi se razvio još bolji sustav evaluacije emotivnih argumenata i kako bi se osvijestila važnost koje emocije mogu imati u argumentaciji ako se pravilno koriste.

5. LITERATURA

1. **Aristotel** (1989). *Retorika*. Zagreb: Naprijed
2. **Ben-Ze'ev, A.** (1995). Emotions and Argumentation. *Informal logic*, Vol 17, No 2.

3. **Brinton, A. (1988).** Appeal to the Angry Emotions. *Informal logic*, Vol 10, No 2.
4. **Carozza, L. (2007).** Dissent in the Midst of Emotional Territory. *Informal logic*, Vol 27, No 2.
5. **Carozza, L. (2010).** Emotional Arguments, Personality Theory, And Conflict Resolution. *International Society for the Study of Argumentation (ISSA) Conference 2010*
6. **Carozza, L. (2011).** The Evaluation of emotional arguments: a test run. *OSSA Conference 2011*, 204-211
7. **Copi, I., Cohen, C. (1994).** *Introduction to Logic*. New Jersey: Pearson Education
8. **Gilbert, M. A. (1995).** What is An Emotional Argument? Or Why Do Argument Theorists Quarrel with Their Mates? *Informal logic*, 245-264
9. **Gilbert, M. A. (2001).** Emotional Messages. *Argumentation* 15, 239-250
10. **Gilbert, M. A. (2004).** Emotion, Argumentation and Informal Logic. *Informal logic*, Vol 24, No 3.
11. **Gilbert, M. A. (2005).** "Let's talk. Emotion and the pragma-dialectic model" U: Frans H. van Emereen i P. Houtlosser (ur.) *Argumentation in Practice* (str. 43-51). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
12. **Groarke, L. (2010).** Emotional Arguments: Ancient And Contemporary Views. International Society for the Study of Argumentation (ISSA) Conference 2010, 677 – 687
13. **Groarke, L., Tindale, C. (2013).** *Good Reasoning Matters! A Constructive approach to Critical Thinking*. 5th Ed. Ontario: Oxford University Press
14. **Johnson, R. H., Blair, A. J. (2006).** *Logical Self-Defense*. New York: International Debate Education Association
15. **Kimball, R. H. (2006).** What's Wrong with Argumentum ad Baculum? Reasons, Threats, and Logical Norms. *Argumentation* 20, 89-100
16. **Kišiček, G. (2010).** Pogreške u argumentaciji – dvojbe u tumačenju i klasifikaciji. *Govor* Vol 27, No 2, 129-145.
17. **Konstan, D. (2007).** "Rhetoric and Emotion." U: I. Worthington (ur.) *A Companion to Greek Rhetoric* (str. 413-419). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
18. **Levi, D. S. (1999).** The Fallacy of Treating the Ad Baculum as a Fallacy. *Informal logic*, Vol 19, No 2,3
19. **Meyer, M., Carrilho, M. M., Timmermans, B. (2008).** *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Zagreb: DISPUT d.o.o.

20. **Plantin, C.** (1998). Arguing Emotions. *International Society for the Study of Argumentation (ISSA) Conference 1988*
21. **Reygades, P.** (2002). A Non-Propositional Approach To Emotions In Argument. *International Society for the Study of Argumentation (ISSA) Conference 2002*
22. **Salmon, M. H.** (2013). *Introduction to Logical and Critical Thinking*. Boston: Wadsworth, Cengage Learning
23. **Sandvik, M.** (2006). The Rhetoric Of Emotions In Political Argumentation. *International Society for the Study of Argumentation (ISSA) Conference*
24. **Škarić, I.** (2011). *Argumentacija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus
25. **Tindale, C.** (1999). *Acts of Arguing: A Rhetorical Model of Argument*. New York: State University of New York Press
26. **Tindale, C.** (2007). *Fallacies and Argument Appraisal*. Cambridge/New York: Cambridge University Press
27. **Thompson, K.** (2003). *Moralna panika*. Beograd: Clio
28. **Walton, D.** (1992). *The Place of Emotion in Argument*. Pennsylvania: The Pennsylvania University Press
29. **Walton, D.** (2006). *Fundamentals of Critical Argumentation*. Cambridge: Cambridge University Press
30. **Walton, D.** (2007). *Media Argumentation: Dialectic, Persuasion and Rhetoric*. Cambridge: Cambridge University Press
31. **Weston, A.** (2009) *A Rulebook for Arguments*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc.

INTERNETSKI IZVORI

- 1.) https://www.utoronto.ca/twc/sites/utoronto.../Argument_0.pdf (28.4. 2016.)
- 2.) <http://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/29309/00083.pdf?sequence=1>(5.11. 2015.)

- 3.) <http://www.yorku.ca/lripley/smreadgilbert.htm> (5.11. 2015.)
- 4.) <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1069&context=ossaarchive> (5.11. 2015.)
- 5.) <http://www2.humboldt.edu/act/HTML/tests/fallacy6/review.html> (22.3. 2016.)
- 6.) [https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/20/Appeal to Anger](https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/20/Appeal_to_Anger), (22.3.2016.)
- 7.) [https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/33/Appeal to Flattery](https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/33/Appeal_to_Flattery) (22.3. 2016.)
- 8.) <https://sites.google.com/site/skepticalmedicine//logical-fallacies> (23.3. 2016.)
- 9.) [http://rationalwiki.org/wiki/Appeal to shame](http://rationalwiki.org/wiki/Appeal_to_shame) (23.3. 2016.)
- 10.) [http://www.seekfind.net/Logical Fallacy of Appeal to Guilt Appeal to Shame.html#.Vu6nx-ZOVtk](http://www.seekfind.net/Logical_Fallacy_of_Appeal_to_Guilt_Appeal_to_Shame.html#.Vu6nx-ZOVtk) (22.3. 2016.)
- 11.) [https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/122/Lying with Statistics](https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/122/Lying_with_Statistics) (22.3. 2016.)
- 12.) [https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/136/Non Sequitur](https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/136/Non_Sequitur). (23.3. 2016.)
- 13.) <https://www2.palomar.edu/users/bthompson/Non%20Causa%20Pro%20Causa.html> (23.3.2016.)
- 14.) <http://skepdic.com/posthoc.html> (18.11.2015.)
- 15.) <http://rozenbergquarterly.com/issa-proceedings-2006-the-rhetoric-of-emotions-in-political-argumentation/>(1.5. 2016.)
- 16.) <http://www.emagill.com/rants/eblog114b.html> (4.7.2010.)
- 17.) <http://www.istarski.hr/node/20159> (28.9.2015.)
- 18.) <http://www.nacional.hr/intervju-damir-kajin-udomio-bih-izbjeglice-ali-granicu-je-trebalo-zatvoriti-milanovic-ugrozava-nacionalnu-sigurnost-zemlje/> (22.9.2015.)
- 19.) <http://www.nizkor.org/features/fallacies/hasty-generalization.html> (15.4. 2016.)

- 20.) <http://www.jutarnji.hr/-migranti-su-opasnost-za-europu--razaranje-obitelji-i-krscanstva-/1426763/> (28.9.2015.)
- 21.) <http://www.jutarnji.hr/profesor-politicke-filozofije-na-katolickom-sveucilistu--ilcic-ima-pravo--migranti-su-velika-prijetnja-hrvatskoj-/1483128/> (21.12.2015.)
- 22.) <http://www.telegram.hr/politika-kriminal/ovo-je-7-skandaloznih-izjava-iz-domoljubne-koalicije-o-izbjeglicama-i-muslimanima-zbog-kojih-je-reagirao-i-karamarko/> (4.12.2015.)
- 23.) <http://www.hrt.hr/311420/vijesti/ilcic-bodljikavom-zicom-protiv-izbjeglica>(4.12.2015.)
- 24.) <http://www.maxportal.hr/tv-bujica-ladislav-ilcic-o-muslimanima-i-govoru-mrznje/> (10.12.2015.)
- 25.) <https://www.youtube.com/watch?v=X2rmA9A7CEM> (12.9.2015.)
- 26.) <http://www.dnevno.hr/vijesti/komentari/koliko-ce-izbjeglica-primiti-papa-franjo-video-828681>(9.9.2015.)
- 27.) <http://www.jutarnji.hr/procitajte-grozotu-mjeseca-stav-mirele-holy-o-izbjeglicama-besprizorni-je-pokusaj-politickog-lesinarenja/1404510/> (25.8.2015.)
- 28.) <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/403109/Merkel-Zatvaranje-njemacke-granice-moglo-bi-izazvati-oruzane-sukobe-na-Balkanu.html> (3.11. 2015.)
- 29.) <http://www.index.hr/vijesti/clanak/kolinda-iz-madjarske-siri-paniku-ne-smijemo-dopustiti-da-se-medju-izbjeglicama-nadju-teroristi/847127.aspx>(9.10. 2015)
- 30.) <http://www.24sata.hr/svijet/ceski-predsjednik-izbjeglice-bi-nam-mogle-donijeti-zarazu-435084>(31.8. 2015.)
- 31.) <http://www.express.co.uk/news/politics/610529/video-Nigel-Farage-European-Parliament-Angela-Merkel-Francois-Hollande> (9.10. 2015.)
- 32.) <http://www.bbc.com/news/uk-politics-34197707> (9.9. 2015.)
- 33.) <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/jobik-trazi-ogradu-na-granici-s-rumunijom>(16.10.2015.)
- 34.) <http://www.24sata.hr/svijet/islam-ne-pripada-europi-mi-ne-zelimo-izbjeglice-u-maarskoj-442321> (16.10.2015.)

- 35.) <http://www.aljazeera.com/news/2015/10/poland-president-refugees-epidemics-151018162358594.html> (18.10.2015.)
- 36.) <http://www.index.hr/vijesti/clanak/kontroverzna-snimka-evo-zasto-izbjeglice-odbijaju-pomoc-crvenog-kriza-u-makedoniji/838165.aspx> (25.8.2015.)
- 37.) <http://philosophy.lander.edu/logic/cause.html> (3.7.2010.)
- 38.) http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/Vucic-Ako-u-iducih-30-sati-ne-bude-postignut-dogovor-s-Hrvatskom-o-potpunom-otvaranju-Bajakova-primijenit-cemo-mjere?meta_refresh=true(22.9.2015.)
- 39.) <http://www.jutarnji.hr/nastavi-li-srbija-izbjeglice-slati-samo-nama--granicu-cemo-ponovno-zatvoriti--ali-ovoga-puta-hermeticki-/1426253/> (27.9.2015.)
- 40.) <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izbjeglicka-kriza-madarska-spremna-na-potpuno-zatvaranje-granica-grci-sve-dogovorili-sa-srbijom---410989.html> (3.10.2015.)
- 41.) <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-ako-madjari-zatvore-granice-morat-ce-pucati-po-ljudima---410949.html>(3.10.2015.)
- 42.) <http://www.vecernji.hr/svijet/migranti-blokirali-zeljeznicki-promet-na-grckoj-granici-s-makedonijom-1039501>(23.11.2015)
- 43.) <http://www.advance.hr/vijesti/marine-le-pen-o-izbjeglickoj-krizi-njemacka-regrutira-robove/> (7.9. 2015.)
- 44.) <http://www.dnevno.hr/vijesti/svijet/slovacka-ne-zeli-muslimane-prihvatit-cemo-izbjeglice-ali-samo-krscane-jer-nemamo-dzamija-823980> (20.8.2015.)
- 45.) <http://www.vecernji.hr/hrvatska/izbjeglice-i-dalje-ulaze-u-hrvatsku-danas-se-ocekuje-veliki-priljev-iz-srbije-1027541> (29.9.2015.)
- 46.) <http://www.jutarnji.hr/karamarko--izbjeglice-u-dalmaciji-i-po-otocima-bili-bi-katastrofa--sto-ce-onda-biti-s-turizmom--ako-pocnu-tamo-dolaziti--moramo-reci-stop--ne-primamo-vise---/1426743/> (27.9.2015.)
- 47.) <http://www.nacional.hr/vlada-odbacuje-nagadanja-o-izbjeglickom-valu-dezinformacije-mogu-nanijeti-stetu-domacem-turizmu-i-gospodarstvu-u-cjelini/>(2.2.2016.)
- 48.) <http://www.dnevno.hr/7dnevno/tema-tjedna/izbjeglicka-kriza-produbila-svade-u-uniji-zasad-nema-ni-konsenzusa-ni-solidarnosti-834646> (25.9.2015.)

- 49.) <http://www.vecernji.hr/hrvatska/strah-od-islamizacije-europe-je-neutemeljen-jer-500000-useljenika-ne-mijenja-puno-1025900>(20.12.2016.)
- 50.) <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/gost-dnevnika-nove-tv-je-kolinda-grabar-kitarovic---409481.html>(21.9.2015.)
- 51.) <http://www.liburnija.com/kolinda-o-izbjeglickoj-krizi-putu-u-madarsku-posjetu-opatovcu-i-vladi/>(12.10.2015.)
- 52.) <http://www.vecernji.hr/hrvatska/predsjednica-kolinda-grabar-kitarovic-posjetila-bapsku-i-opatovac-1029941> (11.10.2015.)
- 53.) <http://net.hr/danas/svijet/ekonomski-migranti-su-blokirani-makedonija-upozorava-na-moguce-incidente-na-svojoj-granici/> (22.11.2015.)
- 54.) <http://www.24sata.hr/news/vlak-iz-maarske-sa-stotinama-izbjeglica-stigao-je-u-njemacku-435200> (1.9.2015.)
- 55.) <http://www.vecernji.hr/hrvatska/pokrenuta-akcija-toplina-za-izbjeglice-prikupljaju-se-deke-carape-i-vrece-za-spavanje-1026076> (21.9. 2015.)
- 56.) <http://www.jutarnji.hr/unicef-pozvao-na-prikupljanje-pomoci-za-najmlade-medu-izbjeglicama-je-i-puno-djece-koja-nerijetko-putuju-sama-i-trebaju-nasu-pomoc-/1419903/> (17.9.2015.)
- 57.) <http://www.jutarnji.hr/papa-franjo-zaradio-pljesak-vjernika--pozivam-sve-zupe-u-europi-da-prime-po-jednu-izbjeglicku-obitelj-/1411310/> (6.9. 2015.)
- 58.) <http://www.vecernji.hr/svijet/lezbos-izbjeglice-zive-na-ulicama-u-nemogucim-uvjetima-a-svoje-mrtve-bacaju-u-more-1036935> (12.11.2015.)
- 59.) <http://www.vecernji.hr/hrvatska/ne-zatvarajte-granice-time-ugrozavate-zene-i-djecu-1038146> (17.11.2015.)
- 60.) <http://www.novilist.hr/Vijesti/Svijet/Nasilje-nad-zenama-u-izbjeglickim-logorima-u-Njemackoj> (26.11.2016.)
- 61.) <http://www.jutarnji.hr/kako-sam-kroz-hrvatsku-proveo-560-000-izbjeglica/1490448/> (4.1.2016.)
- 62.) http://rationalwiki.org/wiki/Appeal_to_shame (17.4. 2016.)
- 63.) <http://hr.n1info.com/a81449/Svijet/Svijet/Novinar-nije-mogao-suspregnuti-suze-Logor-u-Brezicama-slici-Guantanamu-to-je-sramota-Europe.html> (27.10.2015.)

- 64.) <http://plato.stanford.edu/entries/logic-informal/> (10.5. 2016.)
- 65.) <http://www.vijesti.me/specijali/kurc-ostavite-emocije-i-otvorite-granice-852875> (12.2. 2016.)
- 66.) <http://net.hr/danas/hrvatska/milanovic-o-izbjeglicama-moramo-imati-srca-ne-radi-o-vrecama-kupusa-to-su-ocajni-ljudi/> (23.8.2015.)
- 67.) http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-5614_en.htm (9.9. 2015.)
- 68.) <http://www.vecernji.hr/hrvatska/predsjednici-se-dopalo-u-nato-u-pa-bi-htjela-da-svi-nose-vojnicke-hlace-1063424> (25.2. 2016)
- 69.) <http://www.europarl.europa.eu/news/hr/news-room/20160226STO16256/Mary-Honeyball-Moramo-za%C5%A1tititi-%C5%BEene-i-djecu-u-izbjegli%C5%A1tvu>(7.3. 2016.)